

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”, CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE GEOGRAFIE
DEPARTAMENTUL DE GEOGRAFIE UMANĂ ȘI TURISM

TEZĂ DE DOCTORAT

ȚARA MOȚILOR
– STUDIU DE DEZVOLTARE RURALĂ ȘI DE GEOGRAFIE
SOCIALĂ -

REZUMAT

Coordonator științific
Prof. univ. dr. Vasile SURD

Doctorand
Nicoleta Maria ERCHEDI

CLUJ-NAPOCA
2012

CUPRINS

INTRODUCERE

CAP. 1. CADRUL METODOLOGIC ȘI CONCEPTUAL

1.1. Noțiuni teoretice: dezvoltare rurală și geografie socială	1
1.2. Istoricul cercetărilor anterioare în literatura științifică de specialitate	5
1.3. Metode principale de analiză a dezvoltării unei regiuni	8
1.3.1. <i>Metoda SWOT</i>	9
1.3.2. <i>Metoda indicatorilor statistici</i>	9
1.3.3. <i>Metode de cercetare utilizate</i>	10
1.4. Actori și instituții implicate în dezvoltarea rurală	12

CAP.2. CARACTERISTICI GENERALE ALE ȚĂRII MOȘILOR

2.1. Sensurile noțiunii de „țară”. Originea cuvântului „moș”	16
2.2. Delimitarea teritorială a Țării Moșilor	18
2.3. Caracteristicile fizico-geografice ale Țării Moșilor	29
2.3.1. <i>Caracteristicile reliefului, climei, hidrografiei și solurilor</i>	29
2.3.2. <i>Cadrul natural ca suport al dezvoltării ruralului</i>	41
2.3.3. <i>Potențialul natural</i>	43

CAP. 3. DEZVOLTAREA RURALĂ ȘI CARACTERISTICILE POPULAȚIEI ȘI AȘEZĂRILOR DIN ȚARA MOȘILOR

3.1. Caracteristicile populației Țării Moșilor	46
3.1.1. <i>Dinamica și evoluția numărului de locuitori</i>	46
3.1.2. <i>Densitatea populației</i>	50
3.1.3. <i>Mișcarea naturală a populației</i>	53
3.1.3.1. Natalitatea	53
3.1.3.2. Mortalitatea	57
3.1.3.3. Sporul natural	61
3.1.4. <i>Migrația populației</i>	61
3.1.5. <i>Structura populației</i>	66
3.1.5.1. Structura populației pe medii	66
3.1.5.2. Structura populației pe grupe de vârstă și pe sexe	68
3.1.5.3. Structura forței de muncă-populația activă și populația inactivă	78

3.1.5.4. Structura etnică	82
3.1.5.5. Structura confesională	86
3.1.5.6. Structura educațională	90
3.1.5.7. Structura sanitară	93
3.1.5.8. Potențial demografic	94
3.2. Caracteristicile așezărilor din Țara Moșilor	99
3.2.1. <i>Atestarea documentară a localităților</i>	99
3.2.2. <i>Modificări de apartenență administrativ-teritorială a localităților</i>	110
3.2.3. <i>Distribuția altitudinală a așezărilor</i>	112
3.2.4. <i>Densitatea așezărilor</i>	113
3.2.5. <i>Tipuri de așezări rurale în Țara Moșilor</i>	115
3.2.5.1. După durata locuirii lor - așezări permanente și așezări temporare	116
3.2.5.2. După potențialul demografic	117
3.2.5.3. După structura vetrelor - așezări risipite și așezări răsfirate	124
3.2.5.4. După funcțiile îndeplinite: sate cu funcții agricole, cu funcții mixte, cu funcții de servicii	129
3.2.6. <i>Roirile și formarea crângurilor</i>	131
3.2.6.1. Formarea crângului	131
3.2.6.2. Evoluția crângului	134
3.2.7. <i>Așezările urbane din Țara Moșilor</i>	140
3.2.8. <i>Ierarhizarea și polarizarea așezărilor din Țara Moșilor</i>	141
3.2.8.1. Noțiuni de bază: „loc central” și „sferă de influență”	141
3.2.8.2. Structura rețelei de așezări	143
3.2.9. <i>Infrastructura tehnică a teritoriului</i>	146
3.2.10. <i>Potențial așezări</i>	152
CAP. 4. RESURSELE NATURALE ȘI DEZVOLTAREA RURALĂ	161
4.1. Resursele naturale și rolul lor în dezvoltarea regiunii	161
4.2. Resursele auro-argintifere și rolul lor în dezvoltarea Țării Moșilor	161
4.2.1. <i>Resursele auro-argintifere din Țara Moșilor</i>	161
4.2.2. <i>Istoricul exploatării miniere la Roșia Montană</i>	165
4.2.2.1. Perioada pre-romană	165
4.2.2.2. Perioada romană (106-275 e.n.)	166
4.2.2.3. Perioada sec. IV –XVII	168

4.2.2.4. Perioada sec. XVIII și XIX	169
4.2.2.5. Perioada sec. XX	170
4.2.3. <i>Proiectul Roșia Montană Gold Corporation</i>	172
4.2.3.1. Coordonatele generale ale proiectului	172
4.2.3.2. Principalele beneficii ale proiectului	174
4.2.3.3. Principalele riscuri ale proiectului	175
4.2.3.4. Dezvoltarea durabilă și Roșia Montană, alternative la proiect	187
4.3. Rolul resurselor forestiere și agricole în dezvoltarea Țării Moților	193
4.3.1. <i>Pădurea și prelucrarea lemnului</i>	193
4.3.1.1. Repartiția teritorială și ponderea pădurilor	193
4.3.1.2. Exploatarea, prelucrarea și comercializarea lemnului	195
4.3.1.3. Managementul forestier	201
4.3.2. <i>Dezvoltarea agriculturii</i>	203
4.3.2.1. Coordonatele environmentale și impactul lor în dezvoltarea agriculturii	203
4.3.2.2. Producția vegetală și animalieră	206
4.3.2.3. Direcții de optimizare a exploatării agricole	221
4.3.2.4. Potențialul agro-ecologic	225
CAP. 5. NOI OPORTUNITĂȚI: DEZVOLTAREA TURISMULUI ÎN ȚARA MOȚILOR	229
5.1. Turismul rural în România - Aspecte teoretice, evoluție și cadru legislativ	229
5.1.1. <i>Aspecte teoretice</i>	229
5.1.2. <i>Impactul dezvoltării turismului și dezvoltarea durabilă</i>	231
5.1.3. <i>Evoluția turismului rural în România</i>	233
5.1.4. <i>Cadrul legislativ</i>	236
5.2. Potențialul turistic și resursele turistice	238
5.2.1. <i>Resursele turistice antropice</i>	239
5.2.2. <i>Resurse turistice naturale</i>	253
5.2.3. <i>Resursele turistice la nivel de unitate administrativă</i>	273
5.3. Estimarea potențialului turistic	280
5.3.1. <i>Evaluarea resurselor turistice naturale</i>	281
5.3.2. <i>Evaluarea resurselor turistice de proveniență antropică</i>	283
5.3.3. <i>Potențialul turistic general</i>	287
5.3.4. <i>Gradul de dezvoltare al infrastructurii turistice</i>	289

5.3.4.1. Infrastructura de cazare	289
5.3.4.2. Echipamentele pentru recreere și cură	293
5.3.4.3. Rețeaua de căi de comunicație și transporturi	293
5.3.4.4. Oferta turistică secundară	294
5.3.5. <i>Potențialul turistic total</i>	296
CAP. 6. ASPECTE SOCIALE ȘI POLITICE ÎN DEZVOLTAREA RURALĂ.	
DIFUZIA INOVAȚIEI	299
6.1. Evoluția opțiunilor politice ale populației	299
6.2 Relații sociale în cadrul satului	307
6.2.1. <i>Mentalitatea rurală</i>	307
6.2.2 <i>Mentalitatea moșului ca factor critic</i>	315
6.3. Difuzia inovației turistice	318
6.3.1. <i>Introducere</i>	318
6.3.2. <i>Teoria difuziei inovației</i>	323
6.3.3. <i>Difuzia inovației în Țara Moșilor: turismul rural și accesarea programelor de finanțare</i>	329
6.3.3.1. Difuzia turismului rural	329
6.3.3.2. Accesarea programelor de finanțare (SAPARD, PHARE, FEADR etc.)	359
6.3.3.3. Potențial de inovație la nivel de UAT în Țara Moșilor	367
CAP. 7. NIVELUL DE DEZVOLTARE AL UAT ÎN ȚARA MOȘILOR	369
7.1. Potențialul general de dezvoltare al unităților administrative	369
7.2 SWOT la nivel de unități administrativ teritoriale în Țara Moșilor	378
CAP. 8. CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI	388
8.1.Dezvoltarea rurală: diferențe de dezvoltare și perspective de viitor	388
CONTRIBUȚII PROPRII	396
BIBLIOGRAFIE	398
ANEXE	

Cuvinte cheie: *Țara Moșilor, dezvoltare rurală, geografie socială, difuzia inovației, fonduri europene, turism rural, Roșia Montană*

Introducere

Lucrarea de față își propune să analizeze fenomenul dezvoltării rurale din Țara Moșilor, dorind să contribuie la umplerea unor lacune de cercetare științifică în acest domeniu în ceea ce privește această regiune. Prin scopurile ei, teza presupune o abordare interdisciplinară și multidisciplinară pe lângă geografie aceasta atingând mai multe domenii ca istorie, sociologie, etnografie, arhitectură, religie, economie.

S-a considerat important abordarea problemei și din perspectiva geografiei sociale, având în vedere faptul că, comunitatea locală, modul cum se organizează aceasta, cum răspunde provocărilor condiționează succesul planurilor de dezvoltare durabilă. Un stoc ridicat de educație, și o pondere mare de populație ocupată în sectoare neagricole contribuie hotărâtor la sporirea probabilităților de consum comunitar și implicit la dezvoltarea satului.

Studiul de față își propune să atingă următoarele puncte: prin studierea cadrului legislativ al României să identifice condițiile care trebuie îndeplinite pentru ca o comunitate să beneficieze de programele create pentru dezvoltarea rurală în România și măsura în care acestea au fost accesate, de asemenea, lucrarea va urmări să identifice principalele probleme cu care se confruntă zona rurală din Țara Moșilor și totodată, pe lângă studierea factorilor geografici, economici și legislativi ce condiționează dezvoltarea, teza de față își propune să evidențieze *în ce măsură factorii sociali și politici sunt răspunzători de succesul unor soluții/programe în anumite comunități în timp ce în altele nu au dat rezultate.*

În conformitate cu scopurile urmărite lucrarea este structurată pe opt capitole, în primele patru capitole ocupându-ne de delimitarea spațială a zonei, caracteristicile sale naturale și antropice, precum și de rolul resurselor naturale în dezvoltarea regiunii de-a lungul timpului cât și în prezent, în timp ce ultimele patru capitole se concentrează pe *dezvoltarea și difuzia turismului* ca nouă sursă de venit în zonă și pe *rolul jucat de factorul social și politic după 1989 în dezvoltarea Țării Moșilor*. Prin multitudinea de materiale grafice și analitice utilizate, precum și prin cercetare bibliografică și printr-o cercetare detaliată în teren, în contextul efectuării unui astfel de studiu de o singură persoană (ceea ce nu permite epuizarea unui astfel de subiect) și nu de o echipă de specialiști interdisciplinară ce ar putea elimina în mare măsură unele inadvertențe și un anumit subiectivism, considerăm că principalele obiective ale lucrării au fost atinse și sperăm că această teză să contribuie chiar și într-o mică măsură la îmbunătățirea modalităților de promovare și implementare a unor programe de dezvoltare în acest teritoriu și nu numai.

CAP. I CADRUL METODOLOGIC ȘI CONCEPTUAL

1.2. Istoricul cercetărilor anterioare în literatura științifică de specialitate

Țara Moților este o regiune cu puternice reverberații istorice ce a suscitât interesul a numeroși cercetători de pe variate paliere și din variate domenii ale științei. Majoritatea lucrărilor, în special cele de geografie, tratează subiectul Țara Moților doar parțial fie din perspectiva unei lucrări mai largi care include întreaga regiune a Munților Apuseni sau întreaga vale a Arieșului fie din perspectiva unei lucrări de dimensiuni mai mici care tratează, se concentrează pe o zonă mai restrânsă din Țara Moților cum este Roșia Montană sau zona Albac-Arieșeni. De asemenea foarte multe lucrări se concentrează pe un aspect în studiul regiunii cum sunt de exemplu exploatarea miniere sau dezvoltarea turismului. Noutatea pe care lucrarea noastră dorește să o aducă în studiul acestei regiuni este o abordare holistică din perspectiva dezvoltării durabile cu accent pe identificarea cauzelor succesului sau eșecului în dezvoltarea unităților teritoriale administrative din zonă cu scopul găsirii unor soluții și conturării unor recomandări privind dezvoltarea ulterioară.

Studiul de față s-a dorit o interpretare a dezvoltării și din perspectiva *capacității de inovare și adaptare a populației locale*. Aceasta în contextul în care în strategia pe 2020 a Statelor Membre a UE și a Comisiei Europene se recunoaște importanța creșterii capacității de inovație a țărilor UE ca o pârghie esențială în contracararea efectelor economice datorate globalizării și în mod special crizei financiare curentă. Subiectul importanței inovației în dezvoltarea rurală a fost abordat mai puțin în lucrările de geografie, în special din țara noastră și ca urmare bibliografia parcursă în ceea ce privește acest subiect este cu preponderență din străinătate: Thomson, I. (2003) *Innovation and re-ruralisation in Haute Maurienne, France*, Diry, J-P. (2003), *Nouvelles populations et innovations économiques dans les campagnes isolées du Massif central etc.* Rolul difuziei inovației în dezvoltare este abordat în schimb de numeroase lucrări de sociologie, în special în literatura americană (ex. studiile lui E. Rogers, 1962-2003).

În prezenta lucrare s-a studiat *difuzia inovației turistice și a gradului de accesare al programelor de finanțare din perspectiva rolului lor în dezvoltarea locală*. Abordarea metodologică a fost una clasică pentru studiul difuziei inovației: colectarea unor date cantitative de la adoptori despre inovația X la un punct în timp, după ce respectiva inovație a cunoscut o largă difuzie.

1.3.3. Metode de cercetare utilizate

Demersul nostru investigativ a urmat o serie de etape specifice cercetării științifice geografice cum sunt: *cercetarea materialului cartografic și bibliografic într-o primă etapă,*

urmată de *etapa de cercetare pe teren cu studiul de orizont, studiul informativ la diferitele instituții abilitate și cartarea fenomenelor*, pentru ca în final în *etapa de redactare să se sistematizeze materialele, să se prelucreze informațiile statistice, să se elaboreze și să se definitiveze materialele cartografice*. În parcurgerea etapelor de cercetare s-au respectat principiile metodologice ale geografiei: *principiul extensiunii spațiale* (nici un fenomen geografic nu poate fi analizat în afara unui teritoriu dat), *principiul cauzalității* (orice fenomen are o cauză) și *principiul integrării geografice* (raportarea părții la întreg, urmărind rolul pe care îl joacă fiecare element în cadrul acestuia).

În etapa de documentare bibliografică s-au consultat lucrări din domenii variate: din geografie, geologie, etnografie, istorie, sociologie, administrație etc., urmărindu-se formarea unei perspective interdisciplinare atât asupra zonei studiate cât și asupra fenomenelor urmărite. De exemplu informațiile cantitative privind populația au fost culese din recensămintele din anii 1900, 1910, 1930, 1941, 1956, 1966, 1977, 1992, 2002, 2011 (date provizorii parțiale), din documentele serviciului județean de statistică Alba, din documentele primăriilor în timp ce informații calitative, cum sunt de exemplu metalitatea rurală, raporturile de vecinătate din lucrări specifice de sociologie precum lucrările lui Pașcaru, M. (2006) privind antreprenoriatul, lucrările lui Totelecan, Silviu G. (2003) privind vecinătatea în Munții Apuseni etc. Au fost de asemenea studiate legi și actele normative, precum și alte tipuri de documente elaborate de Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale, Ministerul Dezvoltării Regionale și Turismului, Ministerul Afacerilor Interne și Ministerul Mediului și Pădurilor.

În documentarea pe teren s-au utilizat metode precum observarea directă, cartarea, metoda anchetei. Analiza s-a efectuat în cea mai mare parte la nivelul unităților administrative teritoriale, respectiv al celor 14 comune și 2 orașe, iar pentru detalieri, acolo unde s-a impus, analiza s-a efectuat la nivel de localitate (322 în total). În plus, pentru a completa baza de date privind numărul pensiunilor, numărul locurilor de cazare, date care sunt doar parțial colectate de către instituțiile abilitate, s-au interviat proprietarii pensiunilor sau în lipsa acestora, administratorii de pensiune. Pentru a ne forma o imagine cât mai completă a realităților zonei, pe lângă interviurile efectuate la nivel de pensiune s-au efectuat și interviuri cu autoritățile locale privind dezvoltarea UAT-urilor per ansamblu și a turismului rural în special și cu reprezentanți locali ai unor agenții.

În prelucrarea datelor colectate s-au utilizat o gamă variată de metode specifice atât geografiei umane cât și sociologiei și cartografiei digitale. În reprezentarea grafică s-au utilizat softuri specializate ca Arc Gis, Microsoft Excel și Microsoft Paint. Utilizarea metodei

cartografice a avut ca scop principal evidențierea fenomenelor din teritoriu și reflectarea concentrării și dispersiei acestora în anumite areale.

Lucrarea de față, având ca scop emiterea unei diagnoze care să redea cât mai fidel starea actuală a componentei umane și a elementelor de habitat din Țara Moților, a utilizat cu preponderență în analiza și prelucrarea datelor metoda indicatorilor statistici și metoda SWOT.

Procesul selectării indicatorilor care să descrie cât mai exact realitatea unei regiuni depinde de scopul cercetării, dacă se urmărește dezvoltarea rurală în general sau numai anumite aspecte ale acesteia și de tipul de date disponibile. Indicatorii care au fost selectați pentru prezenta lucrare au avut ca țel realizarea unei radiografieri a realităților zonei în scopul determinării diferențelor de dezvoltare la nivelul Țării Moților, prin axarea studiului pe patru componente majore care influențează în mod hotărâtor dezvoltarea oricărei zone: *caracteristicile populației, resursele naturale, economia și infrastructura*. Pentru a se ajunge la o structură care să aducă la un numitor comun diferitele aspecte ale dezvoltării și care să permită calcularea nivelelor de dezvoltare al unităților administrative și ulterior compararea acestora respectând legile rigurozității științifice s-a recurs la calcularea *potențialului general de dezvoltare al unităților administrative* prin însumarea valorilor bonitate a o serie de potențiale pe care noi le-am considerat relevante pentru evidențierea diferențelor existente la nivelul celor patru componente majore pe fiecare unitate administrativă în parte: *potențialul natural, potențialul demografic, potențialul economic, potențialul fondului construit, potențial de comunicație, potențialul agro-ecologic, potențialul turistic total și potențialul de inovație*. Modelul de calcul pe care îl vom utiliza, prin aceasta înțelegând structurarea potențialelor pe grupe valorice și clasificarea și bonitarea lor, urmat ulterior de o însumare a tuturor valorilor obținute la fiecare potențial, pentru obținerea în final a *potențialului general de dezvoltare al unităților administrative* din Țara Moților, este o adaptare a celui utilizat de V. Surd în lucrarea sa din 1993, *Așezările din bazinul montan al Arieșului. Studiu de geografie aplicată*.

Am ales modelul dl. V.Surd, pentru că prin complexitatea lui surprinde aspectele multiple ale dezvoltării așezărilor din zona studiată. Există și alte studii privind nivelul de dezvoltare și/sau cel de sărăcie al UAT-urilor din Țara Moților (studii efectuate de Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale sau de sociologi precum Dumitru Sandu, care au elaborat un model de calcul al dezvoltării comunelor) însă indicatorii folosiți au fost fie mai puțini, fie au omis anumite aspecte ale dezvoltării cum este de exemplu potențialul natural sau cel turistic, studiile respective fiind utilizate pentru diferențierea gradului de dezvoltare/sărăcie al UAT-urilor la nivel de țară (necesar pentru accesarea diferitelor programe de finanțare cum este de

exemplu FEADR) deci sunt mai puțin axate pe particularitățile unei regiuni cum este cea a Țării Moșilor.

1.4. Actori și instituții implicate în dezvoltarea rurală

După aderarea României la Uniunea Europeană, monitorizarea și derularea instrumentelor de sprijin financiar în domeniul dezvoltării rurale și agriculturii sunt efectuate de un set de instituții nominalizate în capitolul Agricultură, din Documentul de poziție al României. Acestea sunt: *Ministerul Agriculturii, Alimentației și Pădurilor*¹ (MAAP), *Ministerul Finanțelor Publice (MFP)* și *Curtea de Conturi a României*.

În urma modificărilor administrativ-teritoriale (crearea celor 8 regiuni de dezvoltare) survenite pentru a răspunde cerințelor comunitare privind dezvoltarea rurală și regională s-au creat instituții pentru gestionarea fondurilor direcționate spre dezvoltarea regională: *Agenția de Dezvoltare Regională* (Autoritatea de Implementare a Programului Operațional Regional 2007 – 2013, în perioada de post-aderare), *Consiliul pentru Dezvoltare Regională* și *Agenția Națională pentru Dezvoltare Regională*. *Agenția de Plăți și Intervenție în Agricultură (APIA)* gestionează și coordonează fondurile oferite prin FEOGA, Secțiunea Garantare. *Agenția SAPARD* prin intermediul căreia s-a implementat financiar și tehnic programul SAPARD, a devenit *Agenția de Plăți pentru Dezvoltare Rurală și Pescuit (APDRP)* prin Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 13/2006.

CAP.2. CARACTERISTICI GENERALE ALE ȚĂRII MOȘILOR

2.2. Delimitarea teritorială a Țării Moșilor

Regiunea care face obiectul acestei lucrări este situată în partea centrală a Munților Apuseni și cuprinde rețeaua de așezări localizată pe valea Arieșului Superior de la Bistra la Arieșeni. Întinderea exactă a Țării Moșilor a fost subiectul unor serii de dezbateri de-a lungul ultimei sute de ani. Pentru unii cercetători regiunea ocupă întreaga suprafață a Munților Apuseni în timp ce pentru alții regiunea se rezumă la văile Arieșului Mare și Arieșul Mic. Prezenta lucrare ia în considerare delimitările introduse de C.N. Boțan în lucrarea sa de doctorat „*Țara Moșilor. Studiu de Geografie Regională*”. După o cercetare extensivă el demonstrează că teritoriul Țării Moșilor cuprinde valea Arieșului de la Bistra în sus incluzând văile principale ale Abrudului, Sohodolului, Arieșul Mare și Arieșul Mic. Din marea varietate de trăsături proprii zonei, C.N. Boțan a considerat ca fiind relevante pentru o delimitare corectă a Țării Moșilor din punct de vedere al funcționalității regionale următoarele criterii:

¹ Ulterior devenit Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale

autoidentificarea, specificul activităților economice, elementele etnografice, evoluția social-istorică, densitatea așezărilor rurale și morfologia reliefului.

Din punct de vedere administrativ regiunea acoperă partea de NV a județului Alba. Regiunea

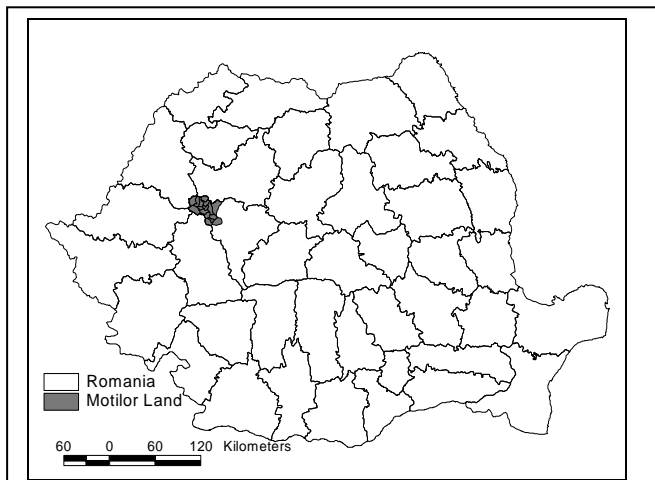

Fig. 1. Localizarea Țării Moților în spațiul național

studiată cuprinde 322 așezări rurale și ocupă o suprafață de 1068,89 km² cu o populație de 38174 locuitori (2011). Așezările din zonă sunt grupate în două categorii administrative: orașe și comune. Câmpeniul cu 6942 locuitori și Abrudul cu 4944 sunt singurele orașe din regiune. Restul așezărilor sunt grupate în 14 comune: Albac, Arieșeni, Avram Iancu, Bistra, Bucium, Ciuruleasa, Gârda

de Sus, Horea, Poiana Vadului, Roșia Montană, Scărișoara, Sohodol, Vadu Moților și Vidra.

2.3. Caracteristicile fizico-geografice ale Țării Moților

Relieful are o dispunere de amfiteatru și se împarte după criteriul altitudinal în două unități majore: zonele mai joase (500-600m altitudine) de culoare de vale și depresiuni de pe văile Arieșului, Arieșului Mare și Mic și Abrudului și a afluenților acestora și zonele înalte ale catenei muntoase, alcătuită din culmile munților: Bihariei, unde se întâlnește și altitudinea maximă din Munții Apuseni 1849m în Vf.Curcubăta Mare, Bătrânei, Arieșului, Găinei, Muntele Mare și Metaliferilor. Din punct de vedere geologic acesta prezintă o mozaicare tipică Munților Apuseni fiind alcătuit în substrat dintr-un *fundament cristalin* peste care se suprapune o *cuvertură sedimentară și magmatite*.

Principalele unități și subunități ale reliefului teritoriului încadrat în Țara Moților sunt potrivit autorilor *Geografie României, III, Carpații și Depresiunea Transilvaniei*, din 1987 și lui Grigor P. Pop în lucrarea *Carpații și Subcarpații României*, din 2000, după cum urmează: *Munții Bihorului* cu subdiviziunile *Munții Bătrâna*, *Masivul Biharia*, *Munții Arieșului și Muntele Găina*, *Munții Gilău–Muntele Mare*, din care doar o parte din *Muntele Mare* se circumscrie teritoriului studiat și *Munții Metaliferi*, din care doar *Munceii Roșiei Montane* fac parte din regiunea analizată în această lucrare.

2.3.2. Cadrul natural ca suport al dezvoltării ruralului

Din punct de vedere al *dezvoltării* un rol extrem de important l-a avut și încă îl are în zonă *constituția geologică și fenomenele magmato-vulcanice* ce au dus la formarea în subsol a unor importante resurse de aur și argint în zona Roșia Montană și Bucium și ca urmare încă din perioada preromană zona a atras populații alohtone fapt ce a modelat dezvoltarea ulterioară a teritoriului în studiu atât sub aspectul socio-economic și mental cât și al mediului. Deoarece exploatăriile au fost făcute în cea mai mare parte a lor de populații alohtone și sub administrație străină ele nu au dus la o dezvoltare economică a întregii zone, beneficii parțiale limitate având doar populația autohtonă din Roșia Montană, Bucium și Abrud.

Existența unui bogat relief endo și exocarstic de tipul avenelor, dolinelor, cheilor, peșterilor, unele unicat în țara noastră, cum sunt peșterile cu gheață, cea mai cunoscută fiind Peștera Ghețarul Scărișoarei cu renume internațional, precum și prezența unor elemente endemice de faună și floră în perimetrul platourilor și versanților carstici fac din zona platourilor Ocoale-Scărișoara și Poieni una de o semnificativă atracție turistică.

Alături de relief, *clima* are un impact decisiv în ceea ce privește dezvoltarea agriculturii în Țara Moților. Temperaturile medii anuale coborâte, frecvența zilelor cu îngheț chiar și în contextul unui regim pluviometric favorabil reduc semnificativ numărul de plante care se pot cultiva în regiune, plante care trebuie să fie rezistente la temperaturi scăzute și să aibă o perioadă de vegetație scurtă. Aspectele favorabile induse de climă în sistemul Țării Moților privesc în special turismul de iarnă prin prezența stratului gros de zăpadă ce durează până la 6 luni la Arieșeni fapt deosebit de favorabil practicării schiului.

Păduri cu masă lemnoasă de bună calitate se extind pe suprafețe mari, peste 40% din Țara Moților, lemnul fiind folosit pentru producerea cherestei, în industria de artizanat, ca sursă de încălzit, pentru construirea locuinței etc. Lemnul, prin valoarea sa economică, a fost cel care a facilitat supraviețuirea moșului în această „Țară de Piatră” atât de puțin prielnică desfășurării activităților agricole. Din punctul de vedere al exploatării economice *pădurea* a fost și este principala sursă de venit a moșului având un rol esențial în formarea mentalității locale și în structurarea regiunii.

CAP. 3. DEZVOLTAREA RURALĂ ȘI CARACTERISTICILE POPULAȚIEI ȘI AȘEZĂRILOR DIN ȚARA MOȚILOR

3.1. Caracteristicile populației Țării Moților

Prezentul subcapitol începe cu studiul comportamentului demografic al populației problemele abordate fiind următoarele: evoluția numerică și densitatea populației, mișcarea

populației: naturală și migratorie, structura populației: pe grupe de vârstă, pe sexe, structura populației active, structura pe cele două medii urban și rural, structura etnică, confesională și educațională a populației și riscurile demografice (îmbătrânirea, feminizarea) ce caracterizează zona.

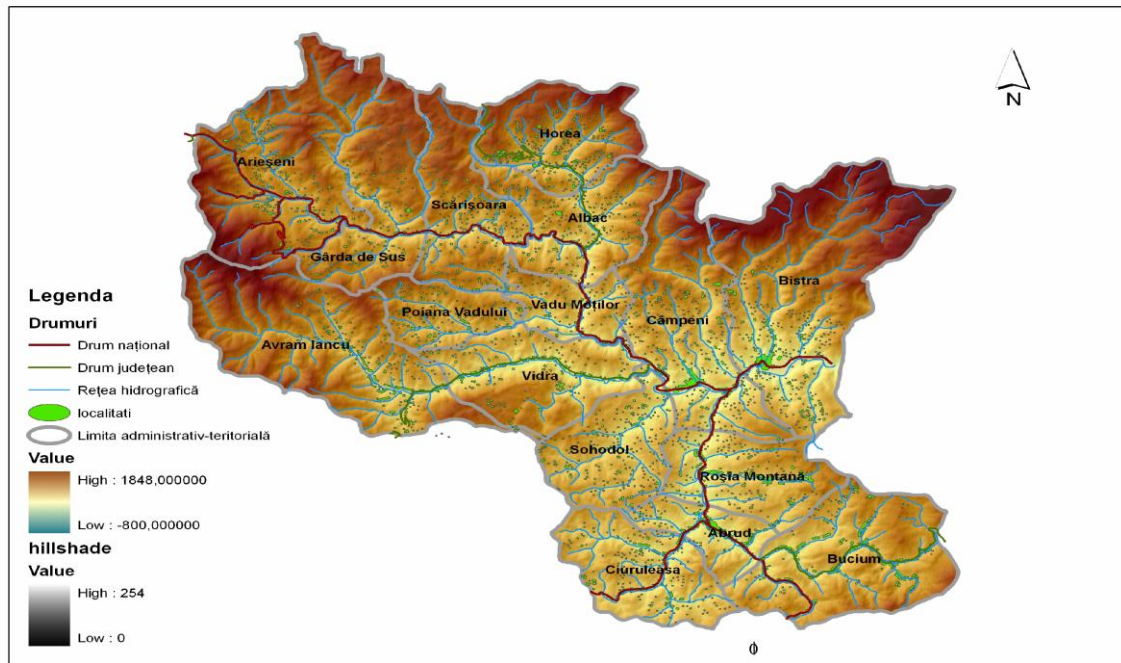

Fig. 2 . Harta generală a Țării Moșilor (Sursă: C.N. Boțan, 2007)

A doua parte a subcapitolului este centrată pe calcularea valorii potențialului demografic la nivel de unitate administrativă obținut prin însumarea și clasificare următoarelor tipuri de indicatori: *numărul populației, indicele de creștere și descreștere demografică, indicele de îmbătrânire demografică, potențialul neagricol și potențialul educațional.*

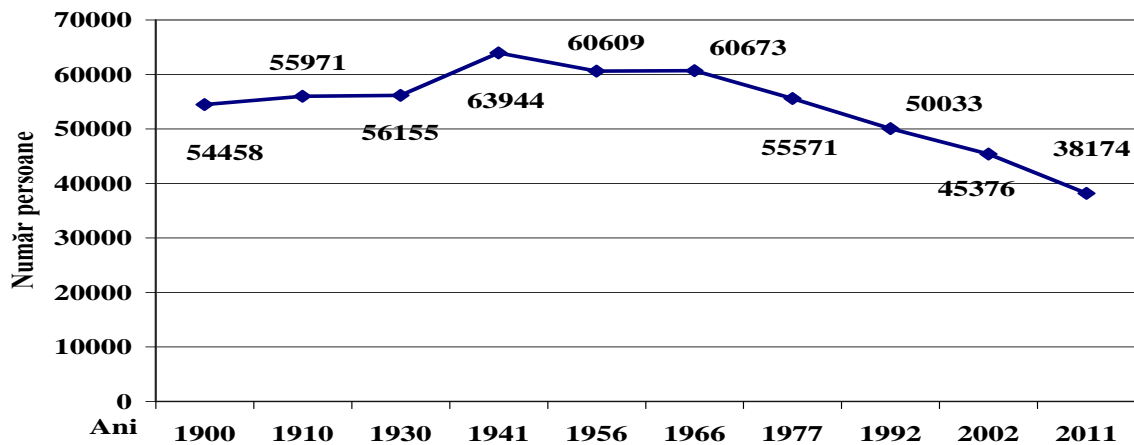

Fig. 3. Țara Moșilor. Evoluția numerică a populației (1900-2011)

3.1.1. Dinamica și evoluția numărului de locuitori

Studiind evoluția populației între anii 1900 și 2011 se observă că aceasta se poate împărți în două perioade cu comportament demografic diferit: perioada premergătoare anului 1941, când populația regiunii se află pe un trend ascendent atingând maximum de 63944 în 1941 (excepție este perioada primului război mondial, când regiunea cunoaște reduceri semnificative de populație de circa 9092 persoane) și perioada 1941-2011 când zona intră pe un accentuat trend descendent ajungând ca în 2011 populația totală de 38174, să ajungă sub nivelul celei de la început de secol, de 54458 în 1900.

3.1.3. Mișcarea naturală a populației

Odată cu creșterea mortalității (16,39‰ în 2010) și scăderea nivelului natalității (08,43, ‰ în 2010) sporul natural înregistrează și el valori mai scăzute, de -7.95‰ în 2010, decât în perioada 1992 când media era de 1‰. Valori sub media pe regiune se întâlnesc cu preponderență în comunele din vestul și sudul Țării Moților pentru ca cele din centru și est să prezinte valori peste media regională. În comunele Bucium -18.3‰, Sohodol -16.4‰ și Avram Iancu -14.9‰, se înregistrează cele mai scăzute valori, în timp ce valori maxime ale acestui indice, singurele pozitive din regiune, se întâlnesc la Poiana Vadului 2.6‰ și Roșia Montană 1.5‰. Rezultă că regiunea Țării Moților se caracterizează printr-o scădere accentuată a sporului natural pe fondul reducerii natalității rezultat al migrației puternice din timpul industrializării României, și al creșterii mortalității urmare a condițiilor sanitare deficitare și al îmbătrânirii populației.

3.1.4. Migrația populației

Din punct de vedere demografic regiunea a cunoscut un fenomen de continuă depopulare în ultimii 50 de ani ceea ce a dus la o îmbătrânire și o feminizare accentuată a populației și la creșterea ratei de dependență care în prezent este de 71 dependenți la 101 adulți (20 la 65 ani). Între cauzele de bază ce au generat o migrare puternică se numără într-o primă fază o supraaglomerare urmare a creșterii puternice a populației până în jurul anului 1941 ce a generat o lipsă de hrană și spațiu, iar apoi într-o fază secundă, industrializarea forțată a României începând cu anii '70 ceea ce a creat o cerere puternică de forță de muncă pe piață determinând pe cei care își doreau condiții existențiale superioare, să migreze spre orașe. Migrația puternică a populației tinere a dus la dispariția unor sate. Acesta este cazul satelor Hărăști și Poieni din comuna Vidra care au ajuns de la 204 și respectiv 70 de persoane în 1966 la 0 locuitori în 2002.

În 2010 rata migrației nete cunoaște valori pozitive doar în comunele Avram Iancu 0,2%, Vadu Moșilor 0,5% și Albac 0,6%. Valorile cele mai negative se înregistrează la Roșia Montană -4.3% și Vidra -2,9 % în primul caz ca rezultat al relocării unei părți a populației în Alba-Iula de către compania Roșia Montană Gold Corporation care dorește să redeschidă exploatarea minieră din zonă.

În ultimii 20 de ani, au început să își lase amprenta asupra populației migrațiile pentru lucru în țări ca Italia și Spania. Deși datele sunt limitate și într-o anumită măsură inexacte, mulți din cei plecați în străinătate de mulți ani, revenind periodic în localitatea natală și fiind cuantificați la populația stabilă, am încercat cu datele luate de la Direcția Regională de Statistică Alba să oferim un tablou cât mai corect al situației migrațiilor în străinătate. În 2002 numărul de persoane plecate în străinătate era de 312 persoane (0,6%) pe întreaga regiune, marea majoritate 80,4% fiind din zonele care au suferit cel mai mult de pe urma restructurărilor din industrie după 1990: zona Abrudului și orașul Câmpeni.

3.1.5. Structura populației

În 1900 populația rurală reprezenta 100% din totalul populației deoarece nu exista nici o localitate urbană în regiune. Abia în 1910 Abrudul este recenizat ca localitate urbană. În anul 1966, urmare a recenzării localității Câmpeni ca localitate urbană, ponderea populației urbane în regiune crește la 20%. În 2011 procentajul era de 31% urban și 69% rural.

Structura pe grupe de vârstă a populației regiunii reflectă și ea fenomenul de continuă descreștere demografică, în special la grupele tinere. Astfel în 2002, aproape toate comunele din zonă înregistrează un nivel avansat de îmbătrânire în care ponderea populației de ≥ 65 de ani cunoaște nivele ridicate, cu mult peste pragul de 13%: Roșia Montană (15%), Gârda de Sus (19%), Horea (16%), Arieșeni (19%), Albac (17%), Poiana Vadului (17%), Ciuruleasa (18%), Vadu Moșilor (19%), Scărișoara (22%), Bucium (20%), Sohodol (20%), Vidra (24%), Avram Iancu (25%).

În Țara Moșilor dependența economică atinge valori ridicate în 7 din cele 14 comune studiate, având valori între 75,1% și 100% în Sohodol, Vidra, Poiana Vadului, Scărișoara, Horea, Gârda, Arieșeni, în timp ce în Avram Iancu are 102,5%.

În privința *structurii pe sexe*, pe ansamblul regiunii raportul între sexe este de 50,38% bărbați și 49,52% femei în 2002.

În 2002 situația *populației active* și *populației inactive* înregistrează schimbări rezultat al transformărilor survenite de-a lungul celor 10 ani în structura socio-economică a județului Alba și a reducerii aproape în totalitate a activității minelor de la Roșia Montană, ce fusese

sursă principală de venit pentru populația din zona Abrudului. Astfel în 2002, la nivelul întregii regiuni ponderea populației active este de 45,25%, deci o descreștere de aproape 8% față de 1992. Unitățile administrative cu ponderea populației ocupate peste 50% sunt Gârda de Sus 59%, Vadu Moșilor 55%, Sohodol 53%, Scărișoara 51% și Horea 50%. Cele mai scăzute valori ale populației active se înregistrează la Avram Iancu 30%, Albac 36% și Roșia Montană 39%. *Populația inactivă* pe întreaga regiune era în 1992 de 46,9 % iar în 2002 de 54,76%.

În ceea ce privește *structura națională și pe culte*, ea a cunoscut variații mici din 1900 până în prezent, în regiune majoritatea covârșitoare a populației fiind constituită din români 96,69 % (romi 3,29%) de religie ortodoxă 94,61% (2011).

În ceea ce privește gradul de *educație* a populației Țării Moșilor notăm că acesta s-a schimbat mult din 1966 până în 2002. Dacă în 1966 domina populația absolventă de școli primare și fără școală 85,4% în 2002 absolvenții de școli primare reprezintă doar 23,26% iar cea nealfabetizată era de 6,62% în 2002. Între acești ani are loc o diversificare a tipurilor de absolvenți, crescând semnificativ numărul absolvenților de gimnaziu 33,18%, de școli profesionale 14,11% și de liceu 16,72%. Învățământul superior de lungă durată crește și el de la 0,6% la 2,85%. Odată cu intensificarea fenomenului de migrație al populației în afara regiunii, a îmbătrânirii și a feminizării populației numărul de copii de vârstă școlară a scăzut considerabil determinând închiderea multor școli primare și grădinițe. Astfel în perioada 1992-2009 numărul total de instituții de învățământ a scăzut de la 168 la 139 unități, deci o scădere de 29 de unități din care 7 grădinițe și 26 școli primare și gimnaziale, apărând în schimb 3 licee (câte unul la Câmpeni, Albac și Arieșeni) și 1 școală profesională la Albac.

3.2. Caracteristicile așezărilor din Țara Moșilor

3.2.1. Atestarea documentară a localităților

Geneza și evoluția așezărilor din Țara Moșilor au fost determinate de un complex de factori de ordin natural, istoric, antropic, politic, social, economic etc. Zona Țării Moșilor a constituit din vechi timpuri un mediu locuit de om în special zona Abrudului, bogată în resurse aurifere, resurse exploatate încă din perioada preromană de către agatârși. Dovadă a vechimii așezărilor din zonă sunt atât descoperirile arheologice cât și documentele scrise a diferitelor orânduiri ce s-au succedat în zonă. Elementele de habitat descoperite de arheologi sunt mărturii ale prezenței unor așezări umane încă din perioada neolitică

Urmare a vechimii exploatărilor auro-argintifere din zonă, nu e surprinzător că Abrudul are cea mai veche atestare documentară din regiune, 1271. Aici existând așezări de tip

urban încă din perioada romană: Alburnus Maior (Roșia Montană) și Alburnus Minor (Abrud). Majoritatea așezărilor sunt atestate documentar destul de recent, 94 în 1954 și respectiv 189 în 1956 în urma reorganizării administrative din perioada respectivă, când pentru prima dată numeroasele crânguri sunt declarate sate.

3.2.2. Modificări de apartenență administrativ-teritorială a localităților

De-a lungul timpului Țara Moților a trecut printr-o serie de divizări și apartenențe la diferite unități administrativ teritoriale. Vechile împărțiri administrative nu au luat în considerare caracterul unitar al acestei regiuni, multe secole, zona Abrudului aparținând administrativ de Alba în timp ce zona Arieșului Mare și Mic și a Câmpeniului țineau de Turda. În 1876 oficialitățile maghiare reorganizează administrativ Transilvania în 16 comitate, între acestea fiind și Torda-Aranyos (Turda-Arieș) și Alsó-Feher (Alba de Jos), de ultima aparținând regiunea Abrudului, în timp ce de prima aparținea zona amonte de Bistra. Până la unirea Transilvaniei cu României în 1918, comitatele rămân în aceeași formă. După unire s-a procedat către unirea administrativă a întregii României, lucru realizat prin legea de unificare administrativă de la 14 iunie 1925. Urmare a acestei legi au loc unele scindări și regroupări ale cătunelor, astfel în 1923 apare comuna Gârda de Sus și în 1925 Arieșeni, desprinse din comuna Scărișoara. Comuna Albac se divide în Albac și Arada. În 1930 zona Țării Moților rămâne divizată, de data asta în două județe, Alba (plasa Abrud) și Turda (plasa Câmpeni). În 1956 avem un alt tip de divizare: Regiunea Oradea cu Raionul Lunca-Vaşcăului (comunele Arieșeni, Gârda de Sus și Scărișoara) și Regiunea Cluj cu Raionul Câmpeni (includea Abrudul și restul comunelor studiate). În 1966, Țara Moților aparținea pentru prima dată unei singuri regiuni, respectiv regiunea Cluj, plasa Câmpeni, pentru ca doar în 1968 odată cu noua reorganizare administrativă, regiunea studiată să ajungă integral sub administrarea județului Alba.

3.2.3. Distribuția morfologică a așezărilor

Relieful prin caracteristicile sale morfometrice, altitudine, pantă, expoziția versanților, suprafețe de nivelare, a influențat semnificativ procesul de formare și dezvoltarea al așezărilor. Lipsa de masivitate a reliefului și prezența pe suprafețe întinse a platformelor de eroziune, în special a cea de *Măguri-Mărișel* la 1200-800m (cu depășiri în ambele sensuri) cu două trepte, una la 1200-900m și alta la 700-800m (numită și „Țara Moților” datorită faptului că a favorizat dezvoltarea așezărilor risipite) au influențat pozitiv apariția așezărilor la altitudini ridicate. În Țara Moților se află localizată așezarea permanentă aflată la cea mai

mare înălțime: Petreasa (comuna Horea), care își trimite ultimele gospodării până la 1400m, factor favorizant fiind expoziția sudică a versantului. Pe măsură ce crește altitudinea medie a bazinului Arieșului crește și altitudinea la care se concentrează cel mai mare număr de așezări: în bazinul Arieșului Mare, 75% din gospodării fiind amplasate între 700 și 1100m.

3.2.4. Densitatea așezărilor

Una din caracteristicile esențiale ale spațiului Țării Moților este *umanizarea accentuată a spațiului*. Aceasta s-a produs prin formarea de noi așezări prin migrarea populației dinspre sectoarele de vale spre zonele de platouri înalte, urmare a suprapopulării așezărilor mai vechi de pe vale.

Direct legat de acest fenomen al umanizării accentuate, se conturează o altă caracteristică majoră a localităților din zonă: *densitatea ridicată a așezărilor*. Țara Moților se caracterizează printr-o densitate ridicată a așezărilor, aici înregistrându-se densitatea cea mai ridicată a așezărilor din România, respectiv 30 localități/100km². Aceasta se datorează numărului mare de sate pe comună, în medie de 20,1. Numărul cel mai mare de sate componente îl dețin: comuna Bistra ce are nu mai puțin de 35 de sate componente și comuna Vidra cu 39 de sate (locul II pe țară ca număr de sate componente, după comuna Cornereva, jud. Caraș-Severin, cu 42 sate componente).

3.2.5.2. După potențialul demografic

În Țara Moților predomină satele din categoria *satelor de mici și foarte mici* (până în 500 locuitori) și mai puțin a celor *mijlocii* (500-1000 locuitori) și mari (1500 – 4000 locuitori), cele *foarte mari* (peste 4000 locuitori) lipsind cu desăvârșire.

În 2002, predominante sunt satele foarte mici 64,7 % (207 localități), pe când cele mici au o proporție de doar 33,1% (106 localități), reprezentând practic o inversare a situației față de recensământul din 1966 când, satele foarte mici reprezentau doar 38% iar cele mici 59%. Mai mult chiar, astăzi, majoritatea comunelor concentrează numai sate cu populație de sub 500 locuitori: Arieșeni, Avram Iancu, Gârda de Sus, Sohodol, Vidra, Vadu Moților, Bucium și Poiana Vadului. În unele cazuri, chiar și centrele de comună intră în categoria satelor mici și foarte mici: Vidra cu 51 locuitori, Arieșeni cu 98, Bucium cu 115 și Avram Iancu cu 148. În comuna Bucium toate satele componente au sub 200 de locuitori fapt ce influențează deosebit de negativ potențialul de dezvoltare ale acestei comune.

În lucrarea s-a de doctorat, *Țara Moților. Studiu de geografie regională*, C. Boțan face o clasificare a așezărilor în funcție de riscul lor de dispariție, după un model preluat din P.

Cocean, *Planul de amenajare a teritoriului Regiunii de Nord-Vest (PATR). Coordonate majore*(2004). Potrivit acestui model există:

- *așezări cu dispariție certă*, cu mai puțin de 50 de locuitori, în număr de 112 în regiune în 2002 (138 în 2011)
- *așezări pe cale de dispariție*, ce au între 50 și 100 locuitori, în număr de 95 (97 în 2011)
- *așezări aflate în faza premergătoare procesului de dispariție*, având între 100 și 200 locuitori, în număr de 79 (63 în 2011)
- *așezări în faza de incertitudine*, cu o populație între 200 și 250 locuitori, în număr de 11 (5 în 2011)
- *așezări viabile*, cu o populație de peste 250 de locuitori, în număr de 25 (19 în 2011)

Rezultă că în regiunea Țara Moșilor în anul 2002, existau un număr de 286 de localități în care procesul de dispariție a început și continuă și în prezent într-un ritm susținut (298 astfel de sate în 2011) după cum se observă și din scăderea accentuată a numărului populației din regiune cu 7202 persoane între 2002 și 2011. Practic azi (2011) doar 7,45 % din totalul așezărilor din regiune sunt considerate viabile.

3.2.5.3. După structura vetrelor - așezări risipite și așezări răsfirate

Rolul principal în geneza tipului de așezare risipită l-au avut particularitățile proprietăților funciare, în funcție de care se evidențiază două modalități de ocupare a teritoriului:

- Risipirea gospodăriilor în condițiile proprietății funciare dispersate (tip Casa de Piatră). A luat naștere ca urmare a fragmentării proprietății individuale în mai multe loturi situate la distanțe mari unele de altele și a existenței unui spor demografic ridicat și a lipsei emigărilor. El se prezintă sub forma apariției unor noi gospodării pe loturile primite de tinerele familii drept zestre.

- Risipirea gospodăriilor în condițiile proprietății funciare compacte (tip Ghetar). A apărut în condițiile în care proprietatea funciară a fost compactă, pământul primit zestre de la familia matcă, fiind grupat în jurul casei părintești și divizat în funcție de numărul copiilor. Rezultă o dispersie mai redusă decât în prima situație. Astfel se explică formarea unor crânguri după numele familiei „matcă”, de exemplu Goia – Goiești.

3.2.6. Roirile și formarea crângurilor

3.2.6.1. Formarea crângului

„Forma ce caracterizează așezările din zona izvoarelor Arieșului este „crângul”, adică grupul de case, care poate fi uneori chiar de 2-3 case, de 5-6, sau mai multe, fiecare cu denumire proprie, constituind subunități sociale distincte; localnicii la numesc „crânguri”. Fiecare casă este așezată în perimetrul proprietății gospodăriei, alături de culturi, fânețe, pășune, bucăți din aceste terenuri se găsesc împrăștiate și în alte părți ale crângului” (Lucia Apolzan, 1987, pg. 212).

Prin procesul de „roire” se înțelege un proces de migrație cu scopul găsirii unui nou „loc” pentru dezvoltare de noi gospodării (și ulterior de așezări), iar prin „crâng” se înțelege un „lăstar”, o „ramură tânără” a unei așezări mai vechi, apărute prin „roirea”, migrația generației tinere spre zone „virgine”, nelocuite până în acel moment.

Altitudinea redusă a Munților Apuseni și prezența unor suprafețe întinse de nivelare cu păduri și suprafețe întinse de pășunat au influențat pozitiv roirile. Văile din zona Țării Moților având luncile reduse ca suprafață expuse inundațiilor, fiind umbroase, cu terenuri agricole puține au constituit căi de pătrundere în munte și nu zone de mari concentrații a populației, chiar și astăzi în multe cazuri, existând sate pe versanți sau platouri cu populație mult mai numeroasă decât cele din zona de vale (în 2002 Horea avea 344 locuitori comparativ cu Mățișești 504 locuitori). Datorită reliefului restrictiv nuclee mai mari de concentrare a populației în localitățile de pe vale sunt doar la Câmpeni, Bistra, Roșia Montană și Abrud. În unele așezări de pe Văile Arieșului Mare și Mic, nu putem vorbi de un nucleu central localizat în vale. De exemplu, în 2002, populația localității Avram Iancu reprezenta doar 7,93% din populația totală a comunei, Vidra doar 2,5% și Arieșeni doar 5%.

Raționamentele de ordin economic ce au determinat migrațiile spre zonele înalte țin de economia de timp și efort. Furajele obținute pe fânețele de la înălțimi erau greu de transportat la vale datorită reliefului dificil și mijloacelor de transport primitive din acea perioadă. Aceleași fânețe trebuiau fertilizate cu îngrășământ natural ceea ce a necesitat meținerea animalelor în arealul înalt. De asemenea deplasarea zilnică pentru lucru din vale spre zonele înalte ar fi necesitat prea mult timp și efort consumat.

Numele crângului și ulterior al satului a derivat frecvent de la numele de familie sau de ciufală (poreclă) al familiei întemeietoare de crâng: Bodești de la familia Bodea, Dobrești - de la Dobra, Trifești - de la Trif, Bidigești – de la Bidiga, Borzești – de la Borza și de la numele locului amplasării așezării: Dosu-Văsești, Dealul Frumos, Fața Lăpușului, Galbena,

Sturu (munte) sau de la metoda folosită în obținerea terenului de amplasare : Runc, Lăzești, Curături etc.

În anii 1954 și 1956 crângurile mai mari au fost declarate sate pentru prima dată. În 1968 o parte din crângurile declarate sate sunt reorganizate, au loc regrupări și contopiri, unele sate fiind desființate. În prezent mai există numeroase crânguri care își păstrează identitatea chiar dacă ele sunt încadrate administrativ unui sat anume. De exemplu în cadrul comunei Scărișoara avem următoarea situație (*date preluate de la primăria Scărișoara*): satul Scărișoara este alcătuit din 19 crânguri: Bordoji, Borzaci, Carlora, Cărcănești, Coțoci, Hermenești, Haicești, Jabrești, Olărești, Lemnești, Lucoi, Lupăiești, Pușelești, Pleșești, Purcelești, Rusești, Rădăcești, Vevești și Vesești.

3.2.8. Ierarhizarea și polarizarea așezărilor din Țara Moților

Apariția inițială a așezărilor s-a realizat în condiții de maximă autarhie economică și pe amplasamente ce prezentau favorabilitate pentru locuire la momentul respectiv (terase, conuri de dejecție, interfluvii plane etc.). Treptat așezările au ieșit din starea de autarhie și au început să se ierarhizeze în rețele de localități legate funcțional între ele, deci în sisteme de așezări.

Ierarhizarea așezărilor s-a făcut în funcție de capacitatea de atracție a fiecărui loc, capacitate dată de numărul și rangul dotărilor localităților, dotări ce le confereau acestora un anumit rol de *loc central*.

Pentru stabilirea ierarhiilor în sistemul regional al Țării Moților, C. Boțan în lucrarea sa de doctorat aplică un model empiric utilizând tehnica chestionarului.

Rezultatele studiului au evidențiat următoarea ierarhizare a localităților în regiune:

- *localități de rangul I*: Câmpeni (80% de respondenți l-au desemnat ca principal centru regional și doar 17% au considerat Abrudul)
- *localități de rangul II*: Abrud
- *localități de rangul III*: toate centrele de comună
- *localități de rangul IV*: restul localităților

Dacă în privința ierarhizării orașelor suntem perfect de acord că în acest moment sfera de influență a orașului Câmpeni este semnificativ mai mare (din punct de vedere cultural, educațional, sănătate, justiție, comercial, domenii de activitate) decât cea a orașului Abrud a cărui importanță a scăzut semnificativ după închiderea activităților din sectorul minier, polarizând doar partea de SE a regiunii, în privința localităților de rangul III și IV avem câteva observații de făcut.

Deși sfera de influență a satelor centre de comună se extinde în principal în funcție de limitele administrativ-teritoriale ale unei comune, polarizând un număr mai mare sau mai mic de sate în funcție de numărul satelor componente ale comunei există și sate centre de comună care au o polarizare supracomunală: Roșia Montană care până în 2006 când s-a închis mina a polarizat comunele învecinate și Albacul și Arieșeniul, ce își extind influența în afara limitelor administrative ale comunelor datorită dotărilor superioare din domeniul învățământului (aici există licee) și turismului.

În ceea ce privește localitățile de rangul patru acestea se pot subdivide la rândul lor în localități lipsite de dotări sau cu un număr minim de dotări care polarizează doar propria moșie și localități de rang subcomunal cu un număr mai mare de dotări (școli, biserică) care polarizează mai multe sate.. În unele cazuri prezența acestor localități cu grad de polarizare subcomunal este evidentă și pentru aceasta cităm direct pentru exemplificare de pe pagina de web a localității Avram Iancu:

„Comuna se subîmparte în patru sate mari: Avram Iancu-Centru, Târșa, Vidrișoara și Incești (Casa Iancului) de care aparțin 33 de sate (în 1998), altădată 38 de sate-crânguri (în 1975). Satele-crânguri sunt cuprinse în cele patru sate mari astfel: de Avram Iancu aparțin: Avram Iancu-Centru, Cărăști, Cocești, Coroiești, Gojeiești, Jojei, Șoicești, Valea Ușului; de satul Târșa, cel mai populat sat al comunei, aparțin: Achimețești, Avrămești, Bădăi, Călugărești, Căsoaia, Cândești, Cărțulești, Orgești, Cocoșești, Dumăcești, Târșa, Târșa-Plai, Plai, și Verdești; de Vidrișoara aparțin: Boldești, Dealul Crișului, Dolești, Pătruțești, Ștertești, Valea Maciului și Vidrișoara; de Incești aparțin satele: Helerești, Incești, Mărtești și Pușelești” (<http://www.primariaavramiancu.ro>)

3.2.9. Infrastructura tehnică a teritoriului

Infrastructura tehnică a unui teritoriu, atât prin densitatea dar și prin calitatea sa, reprezintă un barometru al nivelului de dezvoltare al unei regiuni. Elementele principale componente ale infrastructurii teritoriului sunt: *rețeaua căilor de comunicație, alimentarea cu apă, cu gaze și cu energie electrică și rețeaua de canalizare.*

Căile de comunicație sunt structurate astfel: drumuri naționale- DN75, DN74, DN74A, DN1R (fost DJ108), drumuri județene- 9 drumuri, drumuri comunale-78 drumuri. Calitatea drumurilor este slabă cu excepția DN-urilor care este acceptabilă (DN1R însă doar parțial asfaltat), DJ750D (Ștei –Arieșeni) și DJ705E (Vârtop-DN75) sunt drumuri de pământ. O parte din drumurile comunale au fost recent modernizate cu fonduri europene SAPARD

(ex: DC 156 (6 KM): Ciuruleasa-Bodrești, DC 135-134 Scarisoara-Sfoartea, DC 90 Sohodol - Poiana), FEADR, FRDS

Infrastructura rutieră urbană este și ea deficitară, Câmpeniul având doar 12,67% din lungimea totală a străzilor modernizate iar Abrudul doar 31,58%. Această situație se datorează în primul rând, numărului ridicat de localități componente ale acestor două orașe, 21 pentru Câmpeni și 3 pentru Abrud, străzi orașenești modernizate existând doar în orașele propriu-zise.

În privința transporturilor feroviare, o cale ferată cu ecartament îngust „Mocănița” a funcționat între Turda și Abrud pentru transportul minereului dar și al persoanelor dar a fost închisă în 1997. Ea a fost parțial reabilită din 2004 între Câmpeni, Abrud și Roșia pe o distanță de 12 km și ar putea fi introdusă în circuitul turistic, turiștii străini în special apreciând acest tip de transport.

Alimentarea cu apă potabilă și rețeaua de canalizare prezintă de asemenea carențe majore la nivelul Țării Moților, datorită în primul rând restricțiilor induse de relief dar mai ales de gradul de risipire ridicat al majorității așezărilor, aceasta în ciuda faptului că zona dispune de rezerve de apă notabile și de calitate superioară (ex. Acumularea Mihoești).

În 2010 (date INS Alba), în urma finanțărilor obținute de unitățile administrative (vezi Anexe) situația se prezenta astfel: Gârda de Sus - 30,5 km, Câmpeni – 22,3 km, Abrud - 15,5 km, Roșia Montană – 27,8 km, Horea - 15,5 km, Vadu Moților - 8,7 km, Bistra - 8,2 km, Avram Iancu – 4,2 km, Ciuruleasa -4,4km, Albac – 3 km, Scărișoara - 3,6 km, Vidra - 1,5 km, Sohodol 1,4km, Arieșeni -1,3 km și Poiana Vadului – 1 km. În comuna Bucium există proiect pentru înființarea rețelelor publice de alimentare cu apă care au primit finanțare și urmează a fi începute lucrările, finanțat din FEADR, prin Programul Național de Dezvoltare Rurală, Măsura 322. Detalii în legătură cu sursele de finanțare și perioadele în care s-au făcut acestea se regăsesc în cap.6.

Rețeaua de canalizare la nivelul Țării Moților este mult subdimensionată comparativ cu cea de apă, reprezentând doar 27% din aceasta (23,6 km din 104,6km) și fiind la ora actuală prezentă aproape în exclusivitate în medul urban. S-au făcut în ultimii ani eforturi continue de către autoritățile locale pentru îmbunătățirea acestei situații și ca urmare, o serie de proiecte pentru construirea rețelelor de canalizare se află în faza de construcție în: Albac, Scărișoara, Bistra, Arieșeni, Bucium, Horea și Gârda de Sus. Finanțările au fost făcute în baza unor fonduri alocate prin OUG 7/2006 (Scărișoara și Arieșeni) și din FEADR prin PNDR, Măsura 3.2.2. La Câmpeni, se preconizează extinderea rețelei de canalizare cu 8,65 km în

perioada 2012-2013 în baza unui proiect realizat de primăria Câmpeni a cărui finanțare se ridică la circa 5.300.000 euro.

Potrivit Planului de amenajare a teritoriului județean Alba pe 2009, la nivelul Țării Moșilor existau încă un număr de 322 gospodării neelectrificate. La ora actuală întregul consum *energetic* se face din sistemul energetic național, însă există planuri aflate în desfășurare a unor companii private pentru producerea energiei electrice: *un parc eolian la Avram Iancu*, proiectul având o valoare de peste 10 milioane de euro, din care aproape jumătate va fi finanțată din fonduri structurale, prin Planul Operațional Sectorial (POS) Mediu, aparținând societății comerciale ATS Imob SRL Cluj-Napoca și o *centrală hidroenergetică de mică putere*, cu o putere instalată de 7,3 MW, pe cursul râului Valea Mare, comuna Bistra aparținând firmei Casito Transimpex SRL Peștișu Mic, județul Hunedoara.

3.2.10. Potențial așezări

Structura funcțională a unităților administrative (funcția internă).

Pentru stabilirea structurii economice a unităților administrative s-au utilizat date obținute de la recensământul din 2002, prin calcul procentual stabilindu-se contribuțiile fiecărui sector economic la dezvoltarea economică a comunelor și orașelor din Țara Moșilor. Pentru alcătuirea unei tipologii a valorilor obținute s-a utilizat *nomograma triunghiulară* în trasarea limitelor utilizându-se modelul prezentat de I. Popovici, Aurora Crîngu, Lucreția Manescu (1975) și preluat de V. Surd în lucrarea sa *Așezările din bazinul montan al Arieșului. Studiu de geografie aplicată* (1993). Analizând astfel cu ajutorul nomogramei triunghiulare structura profesională a populației active la nivel de unitate administrativă s-au obținut 4 tipuri funcționale majore (*așezări cu funcție agricolă, cu funcție industrială, cu funcții de servicii și cu funcții mixte*) fiecare divizate în subtipuri .

La nivelul Țării Moșilor s-au identificat astfel *pentru 2002*, următoarele subtipuri funcționale de așezări:

1b - *așezări cu funcție industrială și servicii și secundar agricultură*- în această categorie intrând doar Roșia Montană, ca urmare a ponderii ridicate a populației ocupate în minerit

2a - *așezări cu funcție predominant agricolă*-Arieșeni, Vadu Moșilor, Horea, Scărișoara, Gârda de Sus, Poiana Vadului

2b - *așezări agricole-rezidențiale* pentru industria și servicii altor localități – Sohodol, Vidra și Ciuruleasa. De exemplu în cazul Ciurulesei, potrivit datelor din *Strategia de dezvoltare 2007-2013* a comunei, din totalul de 517 persoane active, 144 sunt navetiști (119 spre Abrud, 23 la Roșia Montană și 2 la Câmpeni) și 55,7% lucrează în agricultură.

2c - *așezări cu funcție agricolă și de servicii*- Albac

3b - *așezări cu funcție de servicii și industrială* – în această categorie intră cele două orașe ale zonei: Câmpeni și Abrud

4 - *așezări cu funcții mixte*- în această categorie intră Bistra, Bucium și Avram Iancu

Astfel se observă că la nivelul regiunii Țării Moșilor există o diferențiere clară în ceea ce privește structura pe activități a populației între arealul vestic, care este în întregime rural și arealul estic ce cuprinde cele două orașe și comunele adiacente lor Bistra, Roșia Montană, Bucium și Ciuruleasa. Arealul estic se caracterizează printr-o complexitate economică superioară celui vestic, cu o predominare a populației ocupate în sectoarele secundar și terțiar în timp ce în arealul vestic predomină populația ocupată în sectorul primar.

CAP. 4. RESURSELE NATURALE ȘI DEZVOLTAREA RURALĂ

4.1. Resursele naturale și rolul lor în dezvoltarea regiunii

Coordonatele dezvoltării vieții economice în Țara Moșilor au urmat din totdeauna trei axe majore: mineritul, exploatarea lemnului și creșterea animalelor. Pentru a obține o imagine cât mai reală a potențialului de dezvoltare a regiunii în studiu vom aborda pe scurt în acest capitol, în primul rând cele trei activități tradiționale ale moșilor pentru ca să dedicăm un întreg capitol unei noi activități care începe să se contureze în regiune: turismului rural. Acesta a început să se dezvolte, abia recent, în ultimii 20 de ani, în condițiile încetării activităților miniere și descreșterii semnificative a suprafețelor forestiere, populația căutând surse alternative de venit.

4.2.3. Proiectul Roșia Montană Gold Corporation

4.2.3.1. Coordonatele generale ale proiectului

S.C. Roșia Montană Gold Corporation S.A. (RMGC) s-a înființat în 2000 prin schimbarea titlaturii companiei cu capital mixt EURO GOLD RESOURCES S.A., în care acționarii principali sunt Gabriel Resources 80,46% și compania minieră de stat Minvest Deva cu 19,3%. RMGC este titulara licenței de concesiune pentru exploatare nr. 47/1999, tranferată prin Ordinul Agenției Naționale de Resurse Minerale nr. 310/09.10.2000 de la C.N.C.A.F. MINVEST S.A. Deva care devine societate afiliată. Conform acestei licențe, companiei RMGC i se dă dreptul să exploateze rezervele auro-argentifere pe o suprafață de 2.388 ha în timp ce C.N.C.A.F. MINVEST S.A., prin filiala Roșiamin, își menține dreptul de a continua vechea exploatare până în momentul în care noul proiect intra în faza de construcție fiind reponsabilă pentru lucrările de închidere și de reabilitare.

Date generale de statistică ale proiectului minier		
Table 1.		
Date generale de statistică	Pe întreaga durată de existență a minei	Medie anuală
Capital inițial	870mil \$	-
Costuri de operare	2,7 mld\$ (355\$/uncie aur)	-
Tone procesate	214931000	13,6 mil tone
Tone steril	256899000	19,2 mil tone
Recuperare metalurgică Au (%)	79%	-
Recuperare metalurgică Ag (%)	61%	-
Producție aur	224,81t	14,48t
Producție argint	818,9 t	51,18t

(Sursă: Technical Report 2009 and Fourth Quarter Report, 2010, Gabriel Resources Ltd)

Obiectivul proiectului minier de la Roșia Montană îl reprezintă extracția, prelucrarea și valorificarea minereurilor auro-argintifere din zonă prin exploatarea la zi, în 4 cariere, pe o suprafață de 23,8 km². Metoda de extracție a aurului e prin cianurare (consum prognozat de 0,8 kg cianură de sodiu la tona de minereu). Durata totală estimată a proiectului este de

aproximativ 25 de ani, din care 2,5 ani construcție, 16 exploatare propriu-zisă și 6 ani închidere și reabilitare. Odată ce mina va fi închisă, zona va fi monitorizată timp de 30 de ani, costurile întregului proces de închidere, reabilitare și monitorizare fiind suportate de operatorul proiectului (care la ora *actuală* este RMGC).

4.2.3.2. Principalele beneficii ale proiectului

După cum am precizat anterior, principalul beneficiar al proiectului este RMGC ce prognozează a scoate un profit de 1,9 mld. dolari, sumă realizată atât din vânzarea aurului cât și din scutirile de taxe de care compania va beneficia timp de 10 ani având în vedere că ea va funcționa într-o zonă catalogată ca defavorizată. Beneficiile directe și indirecte economice pentru România rezultate din funcționarea exploatării miniere sunt de circa 4 mld. de dolari: un venit de 1,8 mld. dolari pentru statul român, rezultat din acțiunile deținute în compania RMGC, redevențe și alte taxe și impozite și circa 2,4 mld. dolari cheltuiți de companie în România pentru resurse umane, energie electrică, construcții, materiale, reactivi, transport, piese de schimb și altele.

Beneficiile pentru populația din zonă constau în principal din crearea de locuri de muncă care se preconizează a fi de circa 2300 în perioada de construcție a minei, circa 800 în perioada de exploatare și circa 3000 de locuri directe și indirecte pe perioada operării.

Compania RMGC se angajează de asemenea să sponsorizeze lucrări și cercetări de arheologie cu scopul conservării patrimoniului cultural și să elimine daunele ecologice rezultate în urma exploatărilor miniere anterioare.

4.2.3.3. Principalele riscuri ale proiectului

Punerea în practică a proiectului minier Roșia Montană implică o serie de riscuri dintre care cele mai importante, prezentate în numeroase lucrări de specialitate, vizează *mediul și patrimoniul cultural al regiunii* dar și cele referitoare la *componenta umană*. Unul din riscurile majore ale proiectului, mai puțin abordat în studiile asupra proiectului sunt *riscurile economice*, asociate cu operarea acestui proiect de către RMGC.

Riscuri legate de mediu pe care un asemenea proiect le implică sunt numeroase, de la *despăduriri și decopertări de sol și fenomene de piticizim, la apariția haldelor de steril și riscurilor asociate lor, la popularea cu metale grele și cianuri ale solului și apei*.

Stocarea rezidurilor într-un iaz de decantare mai mare decât lacul de acumulare Vidraru (înălțimea inițială a barajului de anrocamente este de 78 m, urmând ca în faza finală înălțimea să fie de 185 m și ceea ce va asigura o capacitate de stocare de circa 215 milioane tone de sterile denocivizate și 12,3 milioane metri cubi ape uzate) crează preocupări legate de *siguranța barajului* în ceea ce privește structura geologică a locului de amplasament, respectiv Valea Cornii. Potrivit raportului geomorfologic întocmit de către profesorul emerit Dick Chandler, Colegiul Imperial de Științe și Tehnologie *“Există trăsături de tipul alunecărilor de teren la coronamentul taluzului malului stâng din cadrul amplasamentului barajului.”*¹ Alunecările de teren pot să conducă la o deversare temporară peste baraj determinată de deplasarea apei și a sterilelor, dar în cazul unei alunecări de mari dimensiuni care ar afecta barajul acesta ar putea ceda ducând la un dezastru de proporții, Abrudul cu o populație de peste 4944 locuitori și satele învecinate putând fi astfel inundate.

Responsabilizarea companiei (compania în acest context nu e asigurată) în cazul unui accident ecologic și nu numai, implicând costuri de curățare și plata despăgubirilor, va deveni și ea dificilă după cum ne-a arătat atât cazul Baia Mare 2000, cât și Kolontarul în 2010.

Impactul social al proiectului RMGC este semnificativ, potrivit Raportului de Securitate al Proiectului Roșia Montană din 2006, proiectul presupunând relocarea a 2096 de persoane, circa 1418 de proprietari nerezidențiale, 960 de locuințe (640 în Roșia Montană, 140 în Corna și 90 în Gura Cornei), 7 cimitire, 5 biserici și case de rugăciune, 3 școli, 1 centru de sănătate publică, primăria, rețele de apă și electricitate. Impactul social al proiectului nu se rezumă doar la cifrele privind numărul familiilor strămutate și relocate, el afectează numeroase alte fațete ale vieții celor implicați. Un exemplu în acest sens este distrugerea

¹ *Evaluarea riscurilor asociate barajului aferent Sistemului Iazului de Decantare Corna*, raport al Institutului Norvegian de Geotehnică., 27 Aprilie 2009, pg. 10

gradului mare de solidaritate care exista la Roșia Montană, rezultat din asprimea vieții de miner, la ora actuală comunitatea împărțindu-se în două tabere, una pro și alta contra proiectului, ceea ce a generat adevărate drame, declanșând rupturi ireversibile în familii, între copii și părinți, între frați, între prieteni de o viață etc

Patrimoniul cultural al regiunii rezultat în urma exploatării de peste 2000 de ani a minereurilor auro-argintifere din zonă fa fi semnificativ afectat. Pentru a proteja o parte din aceste monumente RMGC a creat patru zone de protecție unde nu sunt permise activități industriale: Centrul istoric (monumente istorice, Galeria Cătălina-Monulești, Tăul Brazi) Piatra Corbului (Piatra Corbului și Piatra Despicață-ce va fi relocată), Carpeni (edificii Romane, Păru Carpeni - Sistem hidraulic Roman, biserici și monumente istorice) și Tăul Găuri (monument funerar, patrimoniu și tehnici industriale), pentru restul a cerut de la ministerul culturii descărcarea arheologică, de curând, în iulie 2011 primind descărcarea arheologică pentru masivul Cârnic, trecut în lista monumentelor protejate din 2010.

Riscurile economice, deși abordate mai puțin în discuțiile și lucrările despre Roșia Montană, intră, după părerea noastră, în categoria de riscuri majore ale proiectului din motive pe care le vom detalia în continuare. Principalul risc economic este *finanțarea proiectului*, RMGC, fiind o companie de tip „junior”, deci care se află la primul proiect de exploatare, capacitatea ei financiară fiind mult sub necesitățile de capital pe care un astfel de proiect le presupune.

Un alt risc financiar important este *prețul aurului* și legat de acesta, este viabilitatea minei, după cum se precizează și în documentele Gabriel Resources, „*nu există nici o garanție că prețul aurului va rămâne ridicat în special în perioada când Gabriel va necesita finanțare pentru construirea proiectului Roșia Montană*”¹. În prezent, zăcămintele de la Roșia Montană sunt calculate ca având un „cut-off grade”- limită de profitabilitate - de 0,6g/t (Raport Tehnic, 2009, pg.32), iar media cantității de aur la tonă este de 1,46g/t Au la Roșia Montană.

Legat de o posibilă falimentare a proiectului se pune problema cine va trebui să monitorizeze mina și să plătească în continuare pentru curățarea zonei, iar răspunsul este evident statul. Costurile estimate în prezent necesare pentru închiderea minei sunt de 135 milioane USD, calculate pe baza funcționării minei timp de 16 ani. În condițiile în care acest fond de garanție de mediu nu este suficient (exeperiența la nivel mondial a arătat că acestea

¹ *Technical Report On The Rosia Montana Gold Project Transylvania, Romania*, Gabriel Resources Ltd., March 4, 2009, pg.34

sunt frecvent subestimate), diferența de bani necesară pentru închiderea unui asemenea proiect de anvergură va veni de la stat.

Dupa părerea noastră cea mai periculoasă moștenire pe care ar lăsa-o proiectul de la Roșia Montană în cazul aprobării sale, ar fi crearea unui precedent pentru celelalte perimetre miniere concesionate, ce așteaptă sa fie deschise: Bucium, Certej (care este în fază avansată de aprobare), Băița-Crăciunești, Brad etc. Figura 4 ne prezintă situația actuală în ceea ce privește proiectele de exploare și exploatare a aurului din România și a firmelor implicate în acest proces. După cum se observă multe din aceste firme au legături cu investitorul austriac de origine română Frank Timiș care utilizând bazele de date ale Minvest Deva și Remin Baia Mare a aplicat pentru licențe de exploatare în diverse zone din țară în numele unor firme create de el și variați asociații ai lui.

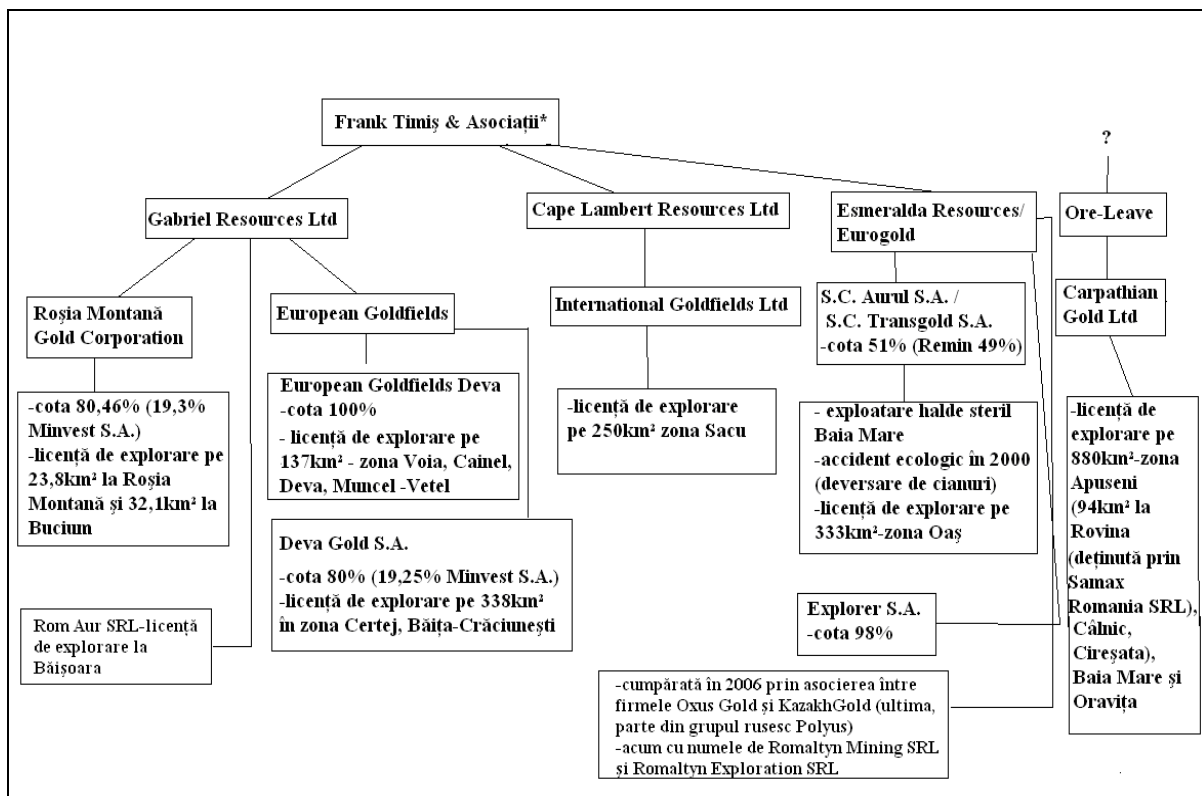

Fig. 4. Companii implicate în explorarea și exploatarea aurului în România (compilație proprie de pe site-urile companiilor în cauză și din alte surse oficiale)

* Frank Timiș & Asociații, nu este numele unei firme, prin această denumire ne referim la investitorul Frank Timiș și variați asociații ai lui

4.2.3.4. Dezvoltarea durabilă și Roșia Montană, alternative la proiect

Asociația Alburnus Maior face un studiu în 2006, intitulat *Dezvoltare durabilă alternativă mineritului la Roșia Montană*, în care în urma analizei resurselor și elementelor de strategie din zonă propune o serie de activități alternative dintre care enumerăm: *prelucrarea*

superioară a lemnului, reluarea producției de covoare din lână țesute manual și a altor țesături de interior, dezvoltarea activităților de achiziționare și valorificare a fructelor de pădure și a plantelor medicinale, dezvoltarea industriei ușoare și casnice, dezvoltarea turismului, la care am putea sugera și atragerea de fonduri europene și implementarea unui program care să susțină dezvoltarea de ferme de creștere a animalelor și de subvenționare a produselor rezultate (animale, dar și produselor rezultate ce ar putea fi ambalate local) pentru a putea fi vândute în afara spațiului montan. Bineînțeles, aceste activități, deși ar contribui la o dezvoltare durabilă a zonei, nu ar aduce bugetului de stat acei 4mld dolari atât de vehiculați de promotorii RMGC.

La final, trebuie să menționăm că pe lângă activități turistice, altă sursă de venit pentru dezvoltarea economică a Roșiei Montane ar fi *plătirea unor servicii de mediu*. Potrivit Forumului Montan din 2001, jumătate din populația globului își obține apa potabilă din acumulări montane iar România nu face excepție nici ea. Consecință a acestui aspect, există în lume la ora actuală o serie de înțelegeri/accorduri între comunitățile și firmele din josul râurilor cu comunitățile din zona cursurilor superioare în ceea ce privește utilizarea resurselor de apă. Prin aceste acorduri comunitățile care locuiesc în zona cursurilor mijlocii și inferioare ale râurilor plătesc comunitățile din zonele montane pentru menținerea calității apei potabile și pentru prevenirea dezastrelor, cum sunt inundațiile din cursurile inferioare rezultate ca urmare a deforestărilor agresive de pe văile superioare (ex: plățile efectuate de către orașul New York ferminierilor din amonte pentru protejarea calității apei sale potabile etc.) În cazul Roșiei Montane, comunitățile și firmele din aval, din zona bazinelor Arieșului și Mureșului, ar putea plăti o taxă minimă pentru ca proiectul minier să nu fie deschis și astfel să se evite ca apa lor potabilă să fie contaminată cu metale grele și alte substanțe periculoase. Banii ar putea fi folosiți pentru a rezolva, sau a limita, problema apei acide din Roșia Montană rezultate în urma exploatărilor miniere anterioare și pentru susținerea comunității locale în aflarea unor surse alternative de dezvoltare economică.

4.3. Rolul resurselor forestiere și agricole în dezvoltarea Țării Moților

4.3.1. Pădurea și prelucrarea lemnului

Exploatarea lemnului reprezintă una din coordonatele majore de dezvoltare economică a zonei, el fiind din cele mai vechi timpuri cel mai important suport existențial al populației moțești. Ca urmare, dimensiunile resursei forestiere, modul de prelucrare și comercializare a materialului lemnos constituie elemente importante al oricărei analize de dezvoltare, fiind esențiale în stabilirea unei diagnoze a spațiului studiat.

4.3.1.1. Repartiția teritorială și ponderea pădurilor

Regiunea Țării Moților este una bine împădurită, circa 45 300ha fiind acoperite cu păduri de bună calitate, ceea ce reprezintă aproximativ 43% din suprafața regiunii. Elementele dominante în aceste păduri sunt molidul și fagul ce se succed în areale de la N la S regiunii, în nord predominând molidișurile pure, în zona centrală apărând pădurile în amestec (fag-conifere) pentru ca în sud să predomine pădurile de fag și cele de fag-cvernicee.

Analizând harta ponderii pădurilor la nivel de unitate administrativ-teritorială se identifică două zone una cu ponderi reduse, de până în 50% în zona centrală a regiunii formată din comunele Vidra, Poiana Vadului, Sohodol, Roșia Montană, Vadu Moților și orașele Câmpeni și Abrud și o zonă cu ponderi de peste 50% ce înconjoară această arie centrală, unde valorile cele mai mari se întâlnesc la 73,1% Ciuruleasa și 73,6% la Scărișoara. În zona nordică predomină pădurile de conifer și cele în amestec de fag-conifere în timp ce în cea sudică predomină pădurile de fag și cele în amestec de fag-cvernicee.

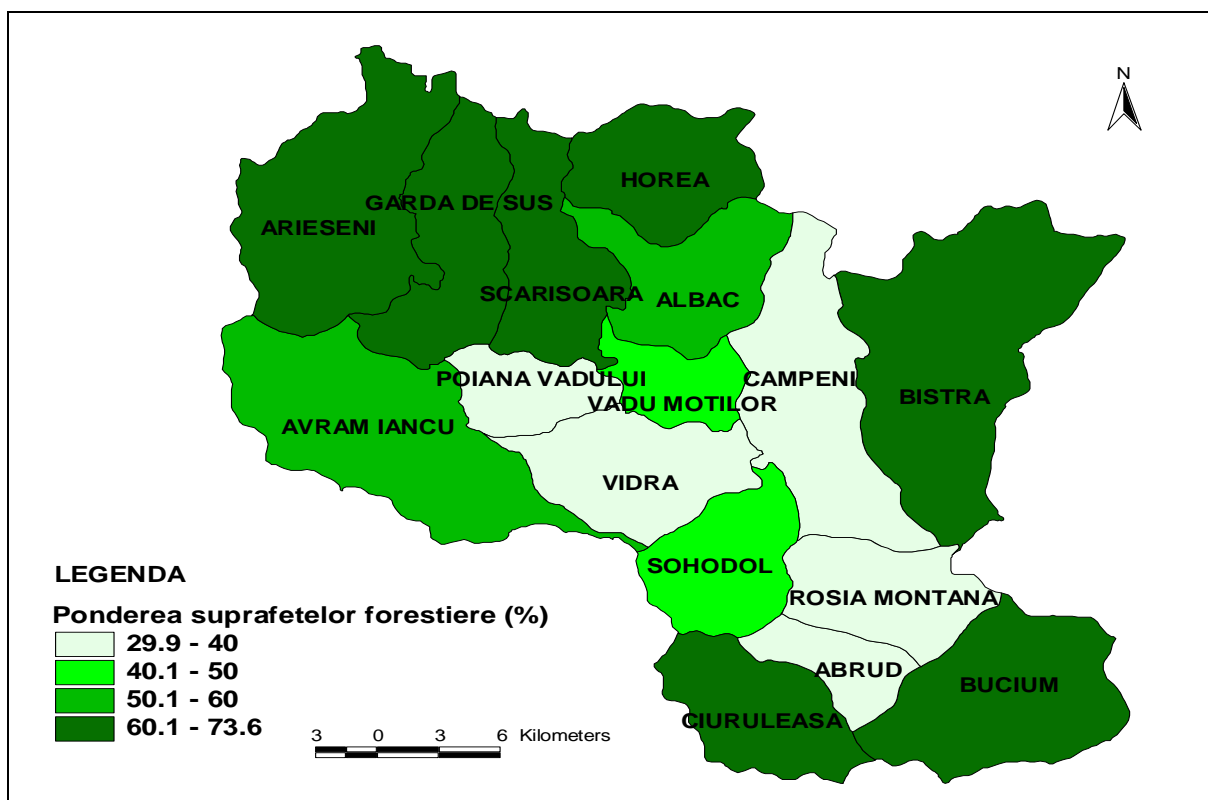

Fig.5 . Ponderea suprafețelor forestiere în Țara Moților (2010)

Două tipuri de entități juridico-administrative gestionează și valorifică pădurile din regiunea studiată: *fondul forestier de stat* administrat prin câteva ocoale silvice de Direcția Silvică a județului Alba, și care deține doar 60% din suprafața forestieră a regiunii, și *fonduri forestiere private* administrate prin două ocoale silvice private de către două asociații silvice

private formate după 1990, urmare a Legii nr.18/1991, Legii nr. 169/1997 și Legii 1/2000 când o mare parte a fondului forestier revine în proprietate privată. De Direcția Silvică a județului Alba țin ocoalele: O.S. Valea Arieșului - 8609 ha total ocol - (aici fiind inclus fostul O.S. Câmpeni - între Mihăiești și Bistra), O.S. Gârda - 11241ha total ocol - (zona Arieșul Mare) și O.S. Alba-Iulia - 14909 ha total ocol - (include zona Abrudului) iar de Asociația Silva-Detunata ține O.S. Abrud R.A. - 6565,9 ha total ocol - și de Asociația Râul Mare ține O.S. Horea-Apuseni - 17714.6 ha total ocol¹.

4.3.1.2. Exploatarea, prelucrarea și comercializarea lemnului

Pădurea a jucat și joacă un rol fundamental în viața comunităților moțești ea fiind în prezent principala sursă de venit a majorității locuitorilor. De-a lungul timpului pădurea a constituit pentru populația locală *adăpost* din calea migrațiilor, *aliat*, în luptele date împotriva regimurilor străine, *marfă de schimb*, produsele obținute din pădure fiind schimbate pe produse alimentare, *factor de coeziune socială*, apărarea proprietății pădurii ducând la ample mișcări sociale în zonă, *sursă de sănătate*, prin eliberarea de O₂, *peisaj apreciat*, mai ales de către turiști etc². Putem aprecia astfel că în Țara Moșilor s-a dezvoltat o adevărată civilizație a lemnului, casa moșului, biserica lui, uneltele lui, toate purtând pecetea pădurii.

a) Prelucrarea individual-tradițională a lemnului

Prelucrarea și valorificarea produselor lemnoase a cunoscut modificări semnificative în ultima jumătate de secol. S-a trecut treptat de la producția de obiecte pentru uz casnic la producția de cherestea, mobilier și PAL-uri, populația locală adaptându-se noilor cerințe ale pieței. Apariția de noi materiale, cum este plasticul în special, utilizate la producerea de obiecte casnice, a scăzut cererea pe piață a obiectelor de lemn, una din principalele surse de venit a moșilor, distrugând astfel în mare parte o tradiție veche de sute de ani.

„Văsăritul” - confecționarea a diferite vase de lemn - era în trecut ocupația de bază, ajungându-se la o specializare pe sate (și astăzi în satele Vidrei se mai practică această meserie) . În nici o regiune din țară nu exista o așa mare diversitate de ocupații în prelucrarea lemnului, moșii fiind ciubărari, cercurari, șilindrari, scândurari, „bărdași” (tăietori de pădure), dulgheri, rotari, etc. După 1990, urmare a Legii nr.18/1992 o mare parte a fondului forestier revine în proprietate privată, cu consecințe deosebit de negative, crescând îngrijorător

¹ Sursă date: Registrul Național al Administratorilor de Păduri și Ocoale Silvice al Ministerului Mediului, 2010

² Boțan, C. N. (2008), *Țara Moșilor. Studiu de geografie regională. Teză de doctorat*, UBB, Facultatea de Geografie, Cluj-Napoca

întinderea suprafețelor defrișate Acum accentul nu se pune pe exploatările de tip tradițional și nici pe o exploatare complexă a lemnului. Astăzi, exploatarea fondului forestier înseamnă producerea de *cherestea* care în cea mai mare parte este transportată în diferite regiuni ale țării în special spre Crișana dar și spre export, restul fiind utilizat la construcții locale. Toate aceste lucruri își găsesc expresia în creșterea puternică ce a înregistrat-o numărul gaterelor și circulelor după anul 1990. De exemplu, în zona Călineasa existau în 2002 circa 35 instalații debitat lemn (28 circulare și 6 fierăstraie cu panglică orizontală sau verticală).

Având în vedere faptul că veniturile populației locale provenite de pe urma creșterii animalelor și practicării agriculturii sunt incomparabil mai mici decât cele aduse de exploatarea lemnului, nu este surprinzător că majoritatea aleg sau sunt nevoiți să trăiască de pe urma exploatării pădurii.

b) Prelucrarea industrială a lemnului

Prelucrarea industrială a lemnului în Țara Moților se face în cadrul a șase unități de prelucrare a lemnului din care 3 sunt localizate la Câmpeni iar celelalte la Albac, Arieșeni și Poiana Vadului. Cele mai mari astfel de unități sunt SC. Montana S.A. și SC. Transylvania Production SRL.

4.3.1.3. Managementul forestier

În Țara Moților, realitatea este că sărăcia și faptul că pădurea reprezintă și astăzi o resursă majoră de venit pentru moți împreună cu o legislație și un management deficitar, precum și lipsa unei educații ecologice cauzează puternice disfuncționalități de mediu în zonă, în special ca urmare a defrișărilor semnificative din ultimii 20 de ani.

O consecință importantă a defrișărilor pe mari suprafețe și apoi a prelucrării lemnului sub formă de cherestea în gateri este creșterea deșeurilor de rumeguș. Deșeurile de rumeguș sunt în creștere de la an la an urmare a înmulțirii accentuate a numărului gaterelor și circulelor în zonă. Cantitatea de rumeguș rezultat depinde de mărimea atelierului respectiv: fabricile de cherestea produc între 500-800 m³ de rumeguș pe an, gaterile între 150-300m³ iar circulele, între 50-150m³.

Alte consecințele importante ale defrișărilor sunt: apariția la zi a rocii pe suprafețe întinse, alunecările de teren, inundațiile, efectul vizual al defrișărilor și nu în ultimul rând sărăcirea locuitorilor de o bogăție importantă, rezultatul fiind o sărăcire mai accentuată a locuitorilor în viitor, datorită exploatărilor neraționale. De aceea se impune ca necesar pentru reducerea presiunii antropice asupra pădurii diversificarea economică a regiunii prin

sprijinirea și facilitarea investițiilor din diferite domenii, în special din turism și agricultură ecologică dar nu numai.

4.3.2. Dezvoltarea agriculturii

Subcapitolul de față este structurat pe o prezentare a caracteristicilor naturale ce condiționează practicarea agriculturii pe Arieșul Superior, o prezentare a stării actuale de dezvoltare și a unor posibile soluții de viitor pentru agricultura din zonă.

4.3.2.1. Coordonatele environmentale și impactul lor în dezvoltarea agriculturii

Alături de minerit și exploatarea pădurilor, agricultura reprezintă o a treia coordonată de dezvoltare a zonei. Importanța deosebită a agriculturii chiar și într-o zonă unde practicarea acesteia este limitată de o serie de factori restrictivi (timp redus între 1 și 7°C, soluri acide, declivitatea mare a pantelor ce reduce randamentul muncii și face dificilă mecanizarea), este dată de o serie de funcții pe care acesta le îndeplinește pe lângă cel strict de resursă de hrană: protejarea solului împotriva eroziunii în condițiile de exploatare adecvată, prezervarea peisajelor cu valențe atractive, prin tipologia și ciclicitatea muncilor pe care le presupune, protejarea și menținerea unui stil de viață important pentru identitatea culturală a regiunilor etc.

4.3.2.2. Producția vegetală și animalieră

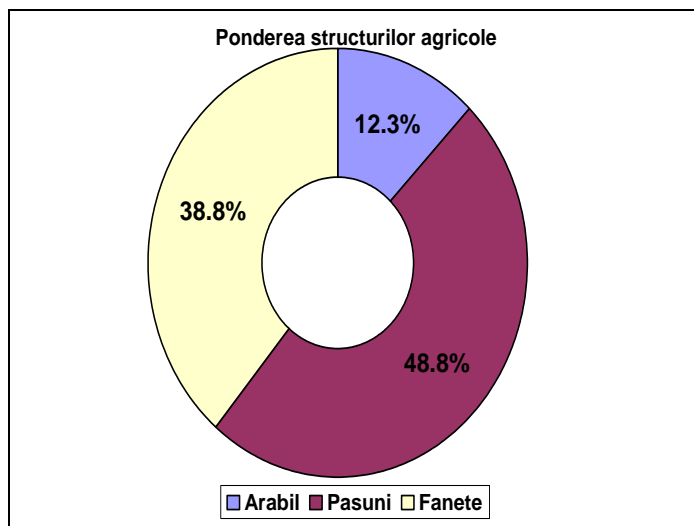

Fig. 6. Ponderea structurilor agricole în Țara Moților (2010)

În regiune suprafața agricolă reprezintă doar 37,8% din suprafața totală a regiunii în timp ce cea forestieră este de 55,4%, mult peste media pe țară a pădurilor de 27%. Procentual ponderea cea mai mare în fondul agricol o dețin pășunile cu 48,8% fiind urmate de fânețe cu 38,8% și de terenurile arabile cu doar 12,3% (fig. 6).

Raportând suprafețele agricole la efectivele de animale se evidențiază diferențe semnificative la nivelul speciilor, bovinele și cabalinele având ponderi mai ridicate în timp ce porcinele, păsările și ovinele au ponderi mai scăzute în această zonă montană.

Prin numărul lor, *creșterea bovinelor* se impune ca principala activitate de creștere a animalelor în zona Țării Moșilor. Numărul lor și repartitia teritorială a acestora în regiune este puternic influențată de extensiunea suprafețelor de pășune și fânețe la nivel de comună. Relația este evidentă în special în cazul Bistrei și orașului Câmpeni care au cele mai numeroase efective, Bistra cu 2258 capete și Câmpeni cu 1920 capete, urmare a extensiunii mari a pășunilor 1940 ha Câmpeni și 1939 ha Bistra (unele din cele mai mari pe regiune) și extensiunii semnificative și a fânețelor de 1790 ha la Câmpeni (cea mai mare ca suprafață din zonă) și 849 ha la Bistra.

Din păcate valorificarea laptelui și a produselor obținute din lapte este deficitară în zonă, doar localitățile cu o accesibilitate mai bună putând să-și valorifice produsele către procesatorii de lapte sau pe piețele locale, în marea lor majoritate populația așezărilor moțești utilizează laptele și produsele derivate în hrana membrilor familiei sau la animale. Un atu important al produselor locale sub forma cărnii (cele de bovine și ovine în special) și a laptelui și produselor lactate este faptul că ele sunt ecologice și ar putea fi valorificate pe piață la prețuri semnificativ mai mari decât cele ce se practică la ora actuală. O nouă modalitate, superioară, de valorificare a acestor produse a început să apară odată cu dezvoltarea agroturismului montan.

Particularitățile de relief, climă și sol fac din Țara Moșilor *o zonă defavorizată pentru agricultură* impunându-se astfel ca absolut necesară introducerea de măsuri de sprijinire a agriculturii locale ținând cont că, fără acestea agricultura montană nu poate fi competitivă, costurile de producție fiind mult mai ridicate decât în zonele de câmpie. Pentru încurajarea unei dezvoltări rurale durabile în zonă, accentul trebuie să se pună pe o diversificare a activităților și în cardul acesta pe o optimizare a exploatării agricole prin luarea a o serie de măsuri dintre care menționăm: *mărirea dimensiunii exploatărilor / gospodăriilor agricole din zonă, îmbunătățirea dotării tehnice a gospodăriilor populației, profesionalizarea și educarea agricultorilor, promovarea pluriactivității în gospodării, comercializarea produselor agricole și intensificarea susținerii financiare a agriculturii montane.*

CAP. 5. NOI OPORTUNITĂȚI: DEZVOLTAREA TURISMULUI ÎN ȚARA MOȘILOR

Implicarea organismelor guvernamentale în susținerea agriculturii și a serviciilor sunt indispensabile dar adesea insuficiente în contextul accentuării caracterului concurențial al piețelor și al noilor legislații din economie. Ca urmare, descoperirea de noi alternative economice se impune ca o necesitate, turismul, devenind astfel pentru spațiul rural o nouă perspectivă investițională, în contextul creșterii interesului populației în petrecerea timpului liber la țară, departe de stresul structurilor urbane.

Cadrul natural al zonei contribuie semnificativ la alcătuirea potențialului turistic al Țării Moșilor prin complexitatea resurselor naturale rezultate din structura geologică, din morfologia văilor (văi înguste cu versanți abrupti) și din prezența învelișului forestier pe suprafețe extinse. De o deosebită atracție în zonă este relieful endo și exocarstic, în urma luptei apei cu calcarul rezultând forme de relief deosebit de spectaculoase din categoria cheilor și peșterilor. Enumerăm pe scurt din atracțiile naturale ale zonei: Peștera Ghețarul de la Scărișoara, Cheile Ordâncușei, Groapa Ruginoasă, Masivul Vâlcan, Peștera Ghețarul de la Vârtope, Peștera lui Ionele, Molhașurile Căpățâanii, Detunatele etc. În Țara Moșilor sunt numeroase și resursele antropice: *Ansamblul bisericii de lemn „Înălțarea Domnului” și Edicul pentru toacă, monumente de categorie A, de interes național, Casa Memorială Avram Iancu, Biserica de lemn din Goiești* construită în 1712, 7 monumente din categoria I, toate din epoca romană: *Situl arheologic Alburnus Maior-Roșia Montană, Așezarea romană de la Alburnus Maior, zona Orlea, Exploatarea minieră romană de la Alburnus Maior, Masivul Orlea, Vestigiile romane de la Alburnus Maior, zona Carpeni, Incinta funerară romană din zona Tău Găuri, Galeria Cătălina Monulesti* din zona protejată a centrului istoric al localității Roșia Montană, *Galeriile romane din Masivul Carnic*; 42 monumente din categoria II tot în Roșia Montană etc. la care se adaugă festivaluri precum Târgul de Fete de pe Găina, Festivalul Lemnarului, Fânfest etc.

5.3.4.1. Infrastructura de cazare

Înainte de 1990 la nivelul regiunii studiate gradul de dezvoltare al infrastructurii turistice, deci implicit și cel de valorificare al resurselor turistice era relativ redus, existând doar două campinguri pe valea Arieșului Mare, la Gârda de Sus și la Arieșeni și două hoteluri, unul în Abrud și unul în Câmpeni și o pârtie de schi la Arieșeni. După căderea sistemului comunist zona cunoaște o afirmare efervescentă a turismului rural urmare a sprijinului

financiar și logistic al Comunității Europene, în special prin intermediul asociațiilor neguvernamentale A.N.T.R.E.C. și O.V.R. și a sprijinului autorităților și comunităților rurale. Regiunea Țării Moșilor, mai exact comunele Albac, Scărișoara, Horea, Gârda și Arieșeni, a beneficiat de două seturi de programe derulate în anii 1990: *proiectul satelor pilot lansat de O.V.R.* (1991) ce a vizat un parteneriat intracomunal între comune românești și străine și proiectul coordonat de A.N.T.R.E.C. pentru implementarea programului *PHARE Turism (1993-1997)*. Urmare a acestor acțiuni infrastructura de cazare a înregistrat modificări importante atât sub aspectul componentelor, cât și al diversității și calității sale, însă într-un mod dezechilibrat la nivelul regiunii, comunele de pe valea Arieșului Mare înregistrând un salt calitativ și cantitativ pozitiv semnificativ în timp ce la nivelul celorlalte comune acest salt a fost mult mai mic sau chiar a lipsit.

Dinamica accelerată a acestui proces din ultimii 20 de ani face dificilă o inventariere exhaustivă și la zi a tuturor pensiunilor din Țara Moșilor datorită schimbărilor rapide de proprietate, de clasificare, de număr de locuri de cazare, multe pensiuni fiind în curs de clasificare, alții lucrând cu permis de la primăria unității administrative și un număr ridicat lucrând fără permis. Dacă se consultă pagina Ministerului Dezvoltării Regionale și Turismului se constată că pe anul 2011, doar 50 dintr-un total de 211 unități de cazare din Țara Moșilor se află pe lista structurilor turistice cu funcțiune de cazare clasificate. Dintre acestea 1 este la Abrud, Câmpeni, Scărișoara și Horea, 2 la Vidra, 3 la Vadu Moșilor, 10 la Albac, 13 la Gârda de Sus și 18 la Arieșeni. Pe lista A.N.T.R.E.C. pensiunile membre sunt 1 la Vadu Moșilor și Câmpeni, 2 la Abrud, 3 la Horea, 8 la Arieșeni, 12 la Gârda de Sus și 18 la Albac în timp ce pensiuni membre O.V.R. sunt doar 5 în Gârda de Sus, 2 în Albac, 5 în Arieșeni iar doar o pensiune, respectiv Poiana Verde din Albac este membru B&B. Pentru ca studiul nostru să reprezinte cât mai fidel realitatea locală în ceea ce privește structura de cazare datele obținute de la minister au fost completate prin informații obținute de pe numeroasele site-uri de promovare a pensiunilor turistice și din anchetele de teren efectuate în perioada 2005-2010. Sursele bibliografice consultate prezintă doar parțial realitatea, ele referindu-se aproape în exclusivitate la pensiunile membre A.N.T.R.E.C. și O.V.R. și la cele prezente pe site-ul ministerului turismului. Diferențele între datele prezentate de aceste studii și realitate sunt semnificative.

În anul 2010 capacitatea de cazare a Țării Moșilor totaliza aproximativ 3938 locuri, amenajările turistice fiind grupate pe câteva categorii de cazare: pensiuni turistice, hoteluri, vile, hanuri, cabane turistice și camping-uri. În studiul de față s-au luat în considerare și structurile de cazare din zona satului de vacanță Vârtop (Vârtop-Bihor) în totalitate (datorită

rolului esențial jucat de pârția de la aici în dezvoltarea turistică a Arieșeniului), deci inclusiv cele care prin locație aparțin de județul Bihor, limita între județul Alba și Bihor trecând chiar prin mijlocul satului de vacanță.

Majoritatea unităților de cazare în număr de 171 (alte 27 sunt în Vârtoș-Bihor) sunt din categoria *pensiunilor turistice* din care doar 4, toate localizate în Abrud ar intra în categoria pensiunilor turistice urbane, restul sunt pensiuni turistice rurale. Cele mai numeroase se găsesc în stațiunea turistică de interes local Arieșeni (Hotararea 329/2006) unde sunt 62 de pensiuni (fără Vârtoș-Bihor, unde mai sunt 14), în stațiunea turistică de interes local Albac (Hotararea 801/2005) cu 35 pensiuni, în comuna Gârda de Sus cu alte 35 de pensiuni, urmând la mare distanță Scărișoara cu 10 pensiuni și Horea cu 9. Restul Țării Moșilor este caracterizat prin prezența unui număr redus de pensiuni rurale, urmare a faptului că turismul rural a pătruns relativ mai recent, sprijinul autorităților sau asociațiilor non-guvernamentale pentru aceste zone fiind semnificativ mai redus decât al celor 5 comune de pe valea Arieșului Mare, în unele cazuri comunitățile locale fiind mai reticente în ceea ce privește fenomenul turistic sau în altele, cum este Roșia Montană, administrația locală împiedicând activ inițiativa de dezvoltare turistică. Astfel, pentru restul Țării Moșilor avem următoarea structură: Vadu Moșilor 6 pensiuni, Abrud 4, Vidra 4, Bistra 2, Bucium 2, Roșia Montană 1, Câmpani, Sohodol, Poiana Vadului, Avram Iancu, Ciurulesa neavând nici o unitate de cazare tip pensiune turistică. La nivelul Țării Moșilor există un total de 2500 locuri de cazare în structuri tip pensiune turistică (cu altele 253 locuri la Vârtoș-Bihor), deci o medie de 15,2 locuri pe pensiune, cea mai ridicată medie fiind în comuna Arieșeni de 16,25 locuri/pensiune.

Următoarea structură de cazare ca număr de unități la nivelul întregii regiuni este cea a *cabanelor turistice* cu 30 de unități (alte 10 se găsesc la Vârtoș-Bihor, cu 178 locuri) și o capacitate de 423 de locuri, deci o medie de 14,1 locuri/cabană. Din nou, marea majoritate acestor structuri se găsesc la Arieșeni, 25 la număr și doar câte o cabană se găsește în Gârda de Sus, Scărișoara, Sohodol, Vidra și Vadu Moșilor.

În privința celorlalte structuri de cazare, numărul lor este semnificativ mai redus aici regăsindu-se astfel: 3 hoteluri totalizând 196 locuri (câte 1 la Câmpani și 2 în zona Vârtoș-Bihor), 1 hostel la Roșia Montană cu 6 locuri, 2 hanuri cu un total de 50 de locuri, unul la Câmpani și unul la Bucium, 10 vile ce însumează 268 de locuri (10 la Vârtoș-Bihor, 6 la Arieșeni și una la Albac) și doar un camping cu 20 de locuri care funcționează ca atare la Gârda de Sus.

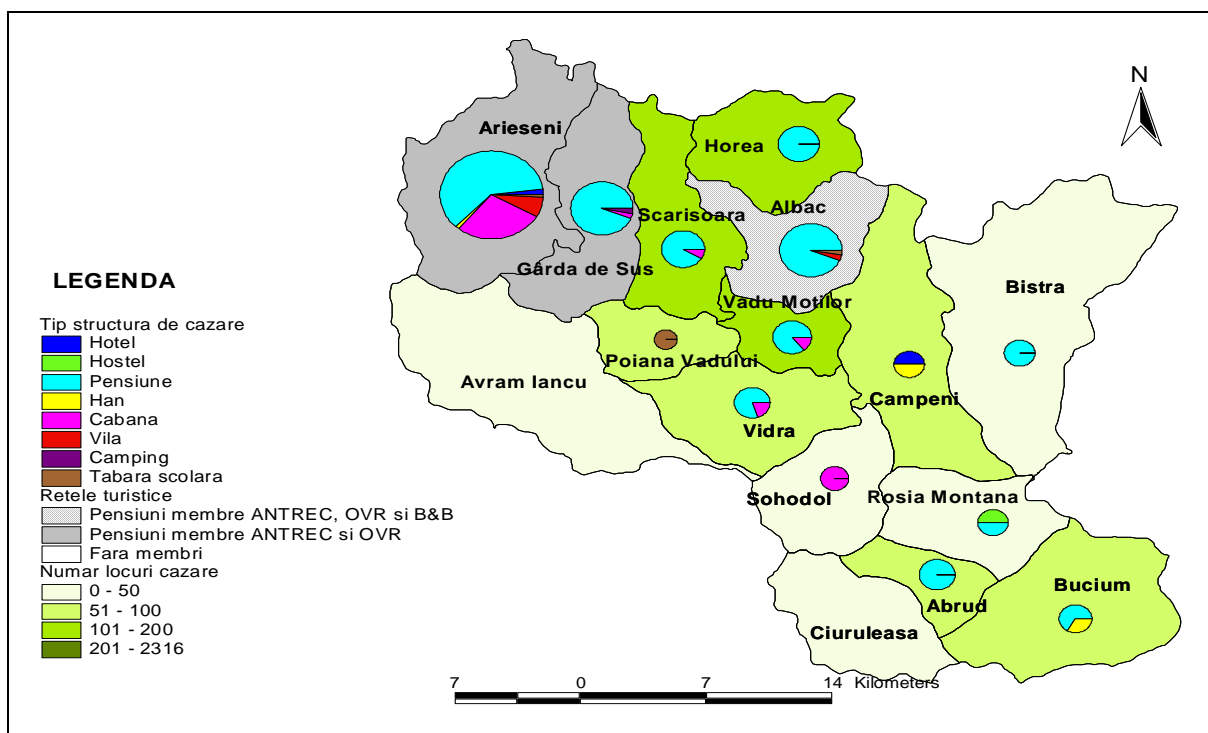

Fig. 7. Infrastructura turistică de cazare în Țara Moșilor

Mărimea și structura unităților de cazare în Țara Moșilor

Tabel nr. 2

Unități administrative	Nr. unitati de cazare	Nr. Locuri	Hotel	Nr. Locuri	Hostel	Nr. Locuri	Pensiune	Nr. Locuri	Han	Nr. Locuri	Cabana	Nr. Locuri	Vila	Nr. Locuri	Camping	Nr. Locuri
Arieșeni	86	1386	0	0	0	0	62	1008	0	0	18	239	5	139	0	0
Zona Vârtoș	35	830	2	160	0	0	14	253	1	44	17	300	4	73	0	0
Horea	9	100	0	0	0	0	9	100	0	0	0	0	0	0	0	0
Gârda de Sus	35	505	0	0	0	0	33	473	0	0	1	12	0	0	1	20
Scărișoara	11	116	0	0	0	0	10	106	0	0	1	10	0	0	0	0
Albac	35	575	0	0	0	0	34	519	0	0	0	0	1	56	0	0
Bistra	2	41	0	0	0	0	2	41	0	0	0	0	0	0	0	0
Câmpeni	2	66	1	36	0	0	0	0	1	30	0	0	0	0	0	0
Vadu Moșilor	7	113	0	0	0	0	6	97	0	0	1	16	0	0	0	0
Avram Iancu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Poiana Vadului	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vidra	5	58	0	0	0	0	4	46	0	0	1	12	0	0	0	0
Sohodol	1	12	0	0	0	0	0	0	0	0	1	12	0	0	0	0
Roșia Montană	2	26	0	0	1	6	1	20	0	0	0	0	0	0	0	0
Bucium	3	53	0	0	0	0	2	33	1	20	0	0	0	0	0	0
Abrud	4	57	0	0	0	0	4	57	0	0	0	0	0	0	0	0
Ciuruleasa	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
TOTAL ZONĂ	237	3938	4	196	1	6	181	2753	3	94	40	601	10	268	1	20

Pe lângă aceste tipuri de structuri, la Poiana Vadului (50 locuri) și la Arieșeni funcționează în cadrul internatelor școlare, tabere pentru copii pe timp de vară, cea de la Arieșeni având o capacitate mai mare, respectiv 100 de locuri de cazare cu masă.

Concluzionând, la nivelul regiunii studiate dezvoltarea turismului în special al celui rural a cunoscut un salt spectaculos comparativ cu perioada anterioară lui 1990, în prezent, 2010, funcționând aici un număr de 238 unități de cazare cu o capacitate însumată de 3938 de locuri (incluzând și zona Vârtop-Bihor, care are 35 unități de cazare cu un total de 830 locuri), zona Arieșeni-Vârtop având cel mai ridicată medie de locuri per unitate de cazare, respectiv de 23,71. În ceea ce privește gradul de confort, marea majoritate a structurilor se înscriu categoriei de 2 stele, respectiv 2 margarete. Cea mai mare parte a pensiunilor, în special agropensiunile, s-au dezvoltat în timp în funcție de veniturile proprietarilor, iar dotările lor sunt mai modeste.

2. Echipamentele pentru recreere și cură

Regiunea, în ciuda potențialului său turistic natural și antropoc de mare valoare, este una în care turismul a început să se dezvolte mai semnificativ abia în ultimii ani și ca urmare dotările pentru recreere și cură sunt puține și calitativ inferioare. Abia în 2001 a fost electrificat și amenajat pentru turiști, principala atracție a regiunii, Ghețarul de la Scărișoara, celelalte peșteri din zonă fiind compect neamenajate. Pârția de schi de la Vârtop, comuna Arieșeni a fost extinsă și dotată cu teleski abia în 1996, pentru ca abia în 2005 să intre în funcțiune teleskiul de la a doua pârție Vîrtop II. Recent, în sezonul de iarnă 2010-2011, s-a deschis în apropiere de Vârtop, o altă pârție, cu trei variante de coborâre și dotată cu teleski, la Piatra Grăitoare Nucet, județul Bihor. O altă pârție se află în construcție la Gârda de Sus și este programată a fi deschisă în sezonul de iarnă 2011-2012.

În privința dotărilor din structurile de cazare, după cum am mai menționat majoritatea se încadrează categoriei de două stele, deci au dotări puține pentru recreere și cură. La nivelul Țării Moșilor, o serie de unități de cazare dispun de dotări suplimentare, după cum urmează: 31 au restaurante, 42 au săli de conferință, 4 au saune, 4 au piscine, una e doată cu teren de fotbal și tot una oferă posibilități de practicare a echitației.

5.3.5. Potențialul turistic total

Prin adunarea punctajelor obținute de unitățile administrative *pentru potențialul turistic general* și cele obținute pentru *potențialul turistic al bazei materiale turistice* a rezultat *potențialul turistic total* al Țării Moșilor la momentul actual. În funcție de acesta am

putut stabili o ierarhie a unităților administrative în cadrul zonei studiate, astfel: *unități administrative cu potențial turistic total foarte ridicat*, ce au cumulat peste 60 de puncte, *unități administrative cu potențial turistic total ridicat* ce au un cumul de puncte între 40 și 60, *unități administrative cu potențial turistic total mediu* cu valori între 30 și 40 puncte și *unități administrative cu potențial turistic total scăzut* ce au cumulat sub 30 de puncte.

În prima categorie, cea a *unităților administrative cu potențial turistic total foarte ridicat* intră doar 3 comune: Arieșeni cu 97 de puncte, Gârda de Sus cu 87 de puncte și Albacul cu 62,5 puncte. Comuna Arieșeni a înregistrat cel mai mare număr de puncte datorită valorii deosebite a potențialului turistic natural, având 10 obiective tip rezervație naturală și al celui antropic prin sate cu structură tradițională și biserică monument, dar mai ales datorită existenței aici a unei baze turistice bine dezvoltată de peste 1600 de locuri de cazare unde predomină unitățile de tip pensiune. Cu doar zece puncte mai puțin a înregistrat Gârda de Sus, comună cu un potențial natural excepțional, deținând între cele 10 obiective tip rezervație naturală și obiectivul de renume european, Peștera Ghețarul de la Scărișoara, și un potențial antropic ridicat, dar al cărei bază turistică de cazare este semnificativ mai redusă numeric decât cea a comunei Arieșeni. Poziționarea în această categorie a comunei Albac nu se datorează atât potențialului turistic natural și antropic ambele de valoare medie, cât mai ales inițiativei locale ce a făcut din această comună una din cele mai dezvoltate din punct de vedere al infrastructurii de cazare.

Unități administrative cu potențial turistic total ridicat sunt tot 3 comune: Vidra cu 59,1 puncte, Horea cu 42,35 puncte, Roșia Montană cu 41,2 puncte. În cazul comunelor Vidra și Roșia Montană, ambele cu un potențial turistic ridicat și chiar foarte ridicat în cazul Vidrei, exploatarea turistică se află la început, situarea lor în această categorie se datorează infrastructurii de cazare slab dezvoltate. Comuna Horea se caracterizează printr-un potențial turistic mediu însă infrastructura de cazare cu o capacitate de aproximativ 100 de locuri, este mult mai bine dezvoltată decât în cazul primelor două comune.

În categoria *unităților administrative cu potențial turistic total mediu* se regăsesc următoarele comune: Scărișoara cu 34,1 puncte, Abrud cu 36,45 puncte Vadu Moților 38,7 puncte, Avram Iancu cu 36,6 puncte, Bucium, 39,15 puncte, Câmpeni 39,75 puncte,. Dacă în cazul orașelor se poate vorbi de un potențial ridicat al bazei materiale turistice, în cazul celor trei comune acesta este mediu sau chiar foarte scăzut în cazul comunei Avram Iancu unde în ciuda unui potențial turistic ridicat, baza materială turistică lipsește aproape cu desăvârșire, neexistând nici o structură de cazare formală, singura opțiune pentru turiști fiind cazarea la cei

câțiva localnici dispuși să le închirieze niște camere și asta într-un cadru total informal și nereglementat.

Unitățile administrative cu potențial turistic total scăzut cu un punctaj cumulat de sub 30 de puncte sunt în număr de 4: Ciuruleasa cu 25,6 puncte, Bistra cu 25,55 puncte, Sohodol cu 21 de puncte și cu cel mai mic punctaj, Poiana Vadului cu 16,85 puncte. Situarea acestor comune în categoria cu potențial turistic total se datorează atât unui potențial natural și antropic scăzut comparativ cu celelalte comune din regiune, cât și existența unei baze materiale turistice minime, sau chiar lipsa acestora cum e cazul comunei Ciuruleasa. Deși se încadrează ultimei categorii din punct de vedere al atractivității turistice pe regiune, toate aceste comune beneficiază de un cadru montan atractiv și sunt situate în apropiere, în unele cazuri sub 30 de km, de obiective turistice importante, sau chiar au localizat pe teritoriul comunei un astfel de obiectiv, cum este Muntele Vâlcă pentru comuna Ciuruleasa și Molhașurile Căpățânei, în cazul comunei Bistra, ceea ce asigură premisa unei dezvoltări ulterioare a turismului condiționată de o inițiativă locală mai puternică.

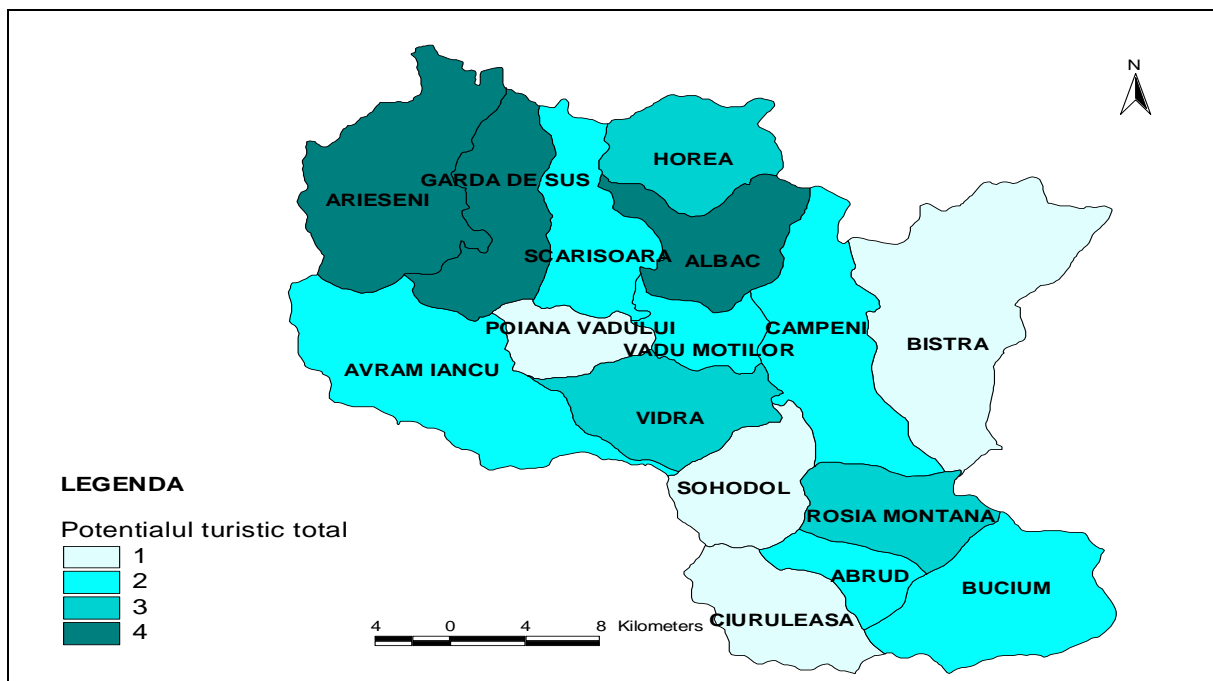

Fig.8 . Potențialul turistic total al unităților administrative din Țara Moților

CAP. 6. ASPECTE SOCIALE ȘI POLITICE ÎN DEZVOLTAREA RURALĂ. DIFUZIA INOVAȚIEI

6.1. Evoluția opțiunilor politice ale populației

După 1989, în Februarie 1992, pentru prima dată în patru decenii, românii au putut să își aleargă în libertate liderii locali. Schimbarea a fost semnificativă: de la opțiunea pentru un

singur partid la opțiunea de a alege între o varietate de convenții și uniuni și un număr de 23 de partide politice și etnice, unele tradiționale ca PNL¹ și PNCTD sau unele noi ca FSN-ul.

Rezultatele alegerilor din 1992 în Țara Moților reflectă aceeași situație ca și la nivel național: un electorat în căutarea identității politice, existând o mare varietate a opțiunilor electorale ale populației. Din 16 unități administrative, FSN a câștigat nouă, Independenții cinci și PUNR și PDAR câte unul fiecare. La următoarele alegeri, cele din 1996, și 2000 varietatea opțiunilor electorale crește. În 1996 alegătorii votează pentru șase partide și doi independenți: PDSR² a câștigat în cinci unități administrative, CDR în trei, restul fiind împărțite între PUNR, PDAR, PAC, USD și Independenți. În 2000 numărul de partide crește la șapte, PDSR³ câștigă în aproape majoritatea primăriilor, 7 din 16, în timp ce celelalte partide câștigă doar unul sau două locuri de primari iar Independenții doar unul. Noul partid intrat pe scena politică locală a fost FER care a câștigat în Avram Iancu. Se poate observa că în Țara Moților comportamentul electoratului este similar cu cel la nivel național: o scenă politică diversificată cu o multitudine de partide, o scenă politică care nu și-a stabilit încă principalii actori.

Alegerile din 2004 și 2008 aduc cu ele o schimbare: numărul partidelor câștigătoare în alegerile locale se reduce semnificativ. În 2004 candidații care au câștigat posturi de primar au aparținut la cinci partide, nici unul dintre ei nefiind independent. Majoritatea voturilor s-au împărțit între două mari partide: șase primării au fost câștigate de PD (Albac, Bucium, Horea, Poiana Vadului, Abrud and Vidra), cinci de PSD (Avram Iancu, Gârda de Sus, Roșia Montană, Scărișoara, Vadu Moților) și doar trei de PNL (Bistra, Sohodol, Ciuruleasa) și unul de PRM (Câmpeni) și unul de PUR (Arieșeni). În alegerile din 2008 PSD-ul a fost marele perdant obținând doar două posturi de primari: în Ciuruleasa și Bucium, în timp ce PDL a câștigat opt (Albac, Avram Iancu, Gârda de Sus, Horea, Poiana Vadului, Roșia Montană,, Vidra and Abrud) iar PNL șase (Arieșeni, Bistra, Ciuruleasa, Sohodol, Vadu Moților and Campeni). Observând evoluția politică a electoratului din Țara Moților în perioada dintre

¹ *Denumirile și prescurtările partidelor și formațiunilor politice: PNL - Partidul Național Liberal, PNȚCD -Partidul Național Țăranesc Creștin și Democrat, FSN- Frontul Salvării Naționale, CDR –Convenția Democrată din România [CDR = alianță electorală a PNȚCD + PNL + PNL-CD (Partidul Național Liberal Convenția Democrată) + PAR (Partidul Alternativa României) + PER (Partidul Ecologist din România) + FER (Federația Ecologistă Română)], PUNR - Partidul Uniității Naționale Române, UDMR/RMDSZ - Uniunea Democrată a Maghiarilor din România, PDAR - Partidul Democrat Agrar din România, PRM - Partidul România Mare, USD- Uniunea Social-Democrată, PAC- Partidul Alianța Civică, PUR- Partidul Umanist Roman, APR- Alianta pentru Romania, PD –Partidul Democrat, PDL –Partidul Democrat Liberal, PSD – Partidul Social-Democrat, etc.*

² *PDSR –Partidul Democratiei Sociale din Romania.*

³ *PDSR. - Polul Democrat-Social din Romania..*

1991 și 2008 se poate nota o schimbare semnificativă, de la tendința de a vota pentru o multitudine de partide (șase sau șapte) la a vota doar pentru trei în 2008.

O altă schimbare s-a înregistrat în ceea ce privește partidele naționaliste. Dacă în 1992 PUNR avea un primar în Ciuruleasa și în 1996 avea unul în Gârda de Sus și unul în Sohodol, în 2000 rămâne doar cel din Sohodol. În 2004 datorită schimbărilor suferite în PUNR alegătorii au votat pentru un alt partid naționalist, PRM-ul, de data asta în Câmpeni. În 2008, urmând trendul de la nivel național de scădere a importanței acestor partide, nici unul din partidele naționaliste nu a câștigat un post de primar în Țara Moților. Astfel, deși zona este considerată o chintesență a românismului, moții fiind faimoși ca urmare a numeroaselor luptele duse împotriva ocupației străine din Transilvania secolelor trecute, în prezent sentimentele naționaliste sunt semnificativ diminuate.

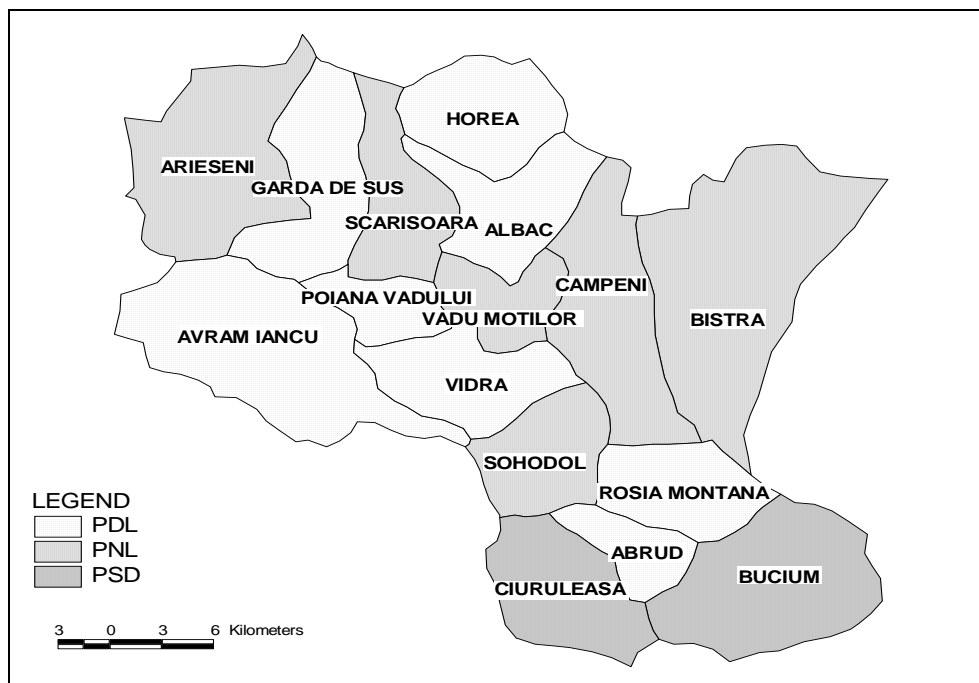

Fig. 9. Apartenența politică a primarilor la alegerile din 2008

Deși harta alegerilor electorale din 2008 arată clar predominarea PDL și PNL în zonă, PDL câștigând opt posturi de primar și PNL șase, există totuși în zonă și tendința de a vota pentru persoană și nu pentru partid. Candidații sunt cei care decid să adere la un partid sau altul în funcție de ce șanse are un partid sau altul de a câștiga alegerile la nivel național. Un exemplu bun este cel al lui Olar Corneliu, fostul primar din Horea care a câștigat alegerile atât ca și independent cu 85,98% cât și ca reprezentant al PDL-ului în 2008 cu 82,6%. Pentru a demonstra că cazul primarului din Horea nu este singular am creat un scurt tabel cu candidații aleși la alegerile din 2004 și 2008 și cu apartenența lor politică (Tabel 3). După cum se poate

observa, nouă dintre ei au schimbat partidul, unii dintre ei schimbându-și în totalitate spectrul politic, trecând de la un partid de stânga la unul de dreapta și viceversa.

În final, am dori să prezentăm prin câteva exemple cum, începând de la nivelul local și județean și mergând până la cel național apartenența politică favorizează sau defavorizează dezvoltarea în zonă. Pentru aceasta vom prezenta o serie de citate scurte din presă și o serie de informații obținute din interviurile pe care le-am efectuat la nivel local în ceea ce privește dezvoltarea.

Schimbări în apartenența politică a primarilor din Țara Moților între alegerile din 2004 și 2008

Tabel 3

An alegeri		6 iunie 2004		1 iunie 2008	
Nr. Crt.	Localitate	Nume Primar	Partid	Nume Primar	Partid
1	Arieseni	Jurj Vasile Marin	PUR	Jurj Vasile Marin	PNL
2	Horea	Olar Corneliu	PD	Olar Corneliu (PDL- a demisionat dupa ce a fost ales deputat in colegiul nr. 5 Alba in noiembrie 2008), Marin Nicola (PDL)	PDL
3	Garda de Sus	Virciu Marin	PSD	Virciu Marin	PDL
4	Scarisoara	Costea Cristian-Vasile	PSD	Costea Cristian-Vasile	PNL
5	Albac	Todea Petru Tiberiu	PD	Todea Petru Tiberiu	PDL
6	Bistra	Gligor Traian	PNL	Gligor Traian	PNL
7	Cimpeni	Andres I. Ioan-Calin	PRM	Andres Ioan Calin	PNL
8	Vadu Motilor	Hristea Eugenia Silvia	PSD	Lazea Nicolae	PNL
9	Avram Iancu	Heler Sandu	PSD	Heler Sandu	PDL
10	Poiana Vadului	Avram Ilie	PD	Avram Ilie	PDL
11	Vidra	Resiga Ioan Alexandru	PD	Resiga Ioan Alexandru	PDL
12	Sohodol	Andreica Lucian	PNL	Andreica Lucian	PNL
13	Rosia Montana	Narita Virgil Nicolae	PSD	Furdui Eugen	PDL
14	Bucium	Amariei-David Sorinel	PD	Napau Cornel	PSD
15	Abrud	Falca Gheorghe	PD	Ratiu Ioan Tiberiu	PDL
16	Ciuruleasa	Mihalachi Ioan	PNL	Tuhut Radu Marcel	PSD

Fiecare schimbare de putere la nivel național și județean are consecințe semnificative pentru proiectele locale din România. Pe lângă câteva exemple de proiecte mici care au fost fie ajutate sau împiedicate să se realizeze de către puterea politică sunt două care ar avea sau ar fi putut avea un impact deosebit asupra dezvoltării întregii regiuni și nu doar al unei unități administrative: stațiunea de schi Arieșeni și proiectul minier Roșia Montană.

Primul plan pentru realizarea unei stațiuni de schi la Arieșeni a fost făcut de instructorul de schi Dan Gligor în 1978 și urmat de altul în 1991. În 1997 împreună cu inginerul elvețian Heinrich Kuhn a realizat un nou proiect care își propunea construirea a mai multor pârtii de schi la Arieșeni. Majoritatea banilor pentru realizarea proiectului ar fi venit de la investitori elvețieni iar aproximativ 20% trebuiau să vină de la consiliul județean Alba. Neînțelegerile apărute între prefectul și președintele consiliului județean Alba din acea vreme au dus la blocarea proiectului. Aceasta era situația în 2001 când am fost informați pentru prima dată de acest proiect la primăria Arieșeniului. De atunci au mai fost o serie de proiecte privind dezvoltarea unei stațiuni de schi realizate fie de administrația locală sau județeană, fie de diverși investitori dar până în prezent datorită diferitelor interese politice și birocrăției nimic nu a fost făcut în cei 20 de ani trecuți de la revoluție și Arieșeniul are încă doar o singură pârtie de schi la Vârtop. Este evident că datorită faptului că zona nu a fost transformată într-o stațiune de schi modernă a limitat semnificativ dezvoltarea turistică nu doar a comunei Arieșeni dar și a celor învecinate care ar fi putut și ele să beneficieze de numărul mare de turiști care ar fi venit la această stațiune.

Problemele economice și controversalele politice create de proiectul minier Roșia Montană sunt acum cunoscute la nivel național. În 1997 compania canadiană Gabriel Resources s-a asociat cu „Regia Autonomă a Cuprului Deva” pentru a forma o nouă companie numită inițial „Eurogold Resources” care ulterior se va numi „Roșia Montană Gold Corporation” pentru a exploata cele 10,1 milioane de unchii de aur și 47,6 milioane uncii de argint estimate a fi existente la Roșia Montană. Din 1997 până în prezent reprezentanții diferitelor partide din câteva ministere au încercat fie să oprească fie să promoveze agresiv acest proiect. Organizații non-profit ca „Alburnus Maior” și „Fundația Soros” s-au opus puternic proiectului datorită faptului că, compania minieră plănuiește exploatarea resurselor prin utilizarea unei tehnologii pe bază de cianuri, ceea ce prezintă un risc foarte ridicat pentru mediu. Prin justiție și prin atragerea opiniei publice de partea lor, ei au reușit să oprească până în prezent începerea exploatării.

În cei 13 ani de la începerea proiectului comunitățile din Bucium, Ciuruleasa, Roșia Montană și Abrud s-au oprit din dezvoltare în mare măsură sperând fie că exploatarea minieră va începe, fie fiindu-le teamă să investească în alte domenii cum ar fi turismul de exemplu, în ideea că aceste investiții vor fi distruse odată cu începerea exploatării. În cazul Roșiei Montane PUG-ul local împiedică orice încercare de investiții în alt domeniu decât cel industrial, astfel că, chiar și cei care și-ar asuma riscul unor investiții în turism și ar dori să își

deschidă o pensiune de exemplu, nu pot deoarece autoritățile locale nu îi vor elibera un permis de construcție pentru această clădire.

Ceea ce considerăm a fi deosebit de important este faptul că opțiunile electorale ale populației dintr-o anumită zonă ar trebui luate în considerare când se studiază nivelul de dezvoltare al acestor regiuni. O regiune poate fi bogată în resurse ale subsolului cum este cazul Roșiei Montane bogată în aur și argint, sau să aibă condiții ideale pentru practicarea sporturilor de iarnă cum este cazul Arieșeniului și totuși să aibă probleme serioase de dezvoltare care nu derivă din lipsa resurselor naturale. În cazul „Țării Moților” politica, atât cea la nivel local cât și cea la nivel național în ceea ce privește proiectele de dezvoltare de la Roșia Montană și Arieșeni, a influențat semnificativ dezvoltarea întregii regiuni.

6.2.2 Mentalitatea moțului ca factor critic

În dezvoltarea unei regiuni, pe lângă aspecte legate de capitalul financiar și cel tehnologic, un rol esențial este jucat de calitatea factorului uman, în cadrul căruia mentalitatea ocupă un rol important. *Dicționarul explicativ al limbii române* din 1998 definește mentalitatea ca *felul particular de a gândi al unui individ sau al unei colectivități*. Modul de a gândi al comunității moțești determină gradul în care aceasta se poate adapta unor situații noi, în care poate participa la acțiuni de modernizare și dezvoltare a zonei. Trei aspecte importante polarizează în direcții diferite mentalitatea și comportamentul moților: *cadrul natural* ce induce o izolare pronunțată, *secolele de conflict cu autoritățile* ce a generat sentimentul de neîncredere în autorități și în cei străini zonei și *necesitatea ieșirii din spațiul protector al munților* pentru schimbul de produse, fapt ce dus la dezvoltarea simțului comercial și spiritului de negociator a populației moțești.

Într-o cu totul altă direcție a fost modelat mentalul moțesc de incursiunile acestuia prin țară din necesitatea efectuării de schimb de produse pentru a-și asigura minimumul de alimente necesar traiului. Aceste incursiuni l-au forțat să comunice, să negocieze și să se adapteze unor circumstanțe diferite față de viața tradițională de la munte. De asemenea l-au pus în contact cu elemente noi în economie, l-au făcut să vadă că se poate și altfel, un exemplu recent în acest sens este dezvoltarea turismului rural în zonă, unii din acești investitori în turism menționând incursiunile lor prin țară ca sursă de inspirație în deschiderea unei pensiuni. În ultimii ani, dezvoltarea fără precedent a mijloacelor de comunicare în masă a contribuit de asemenea la expunerea moțului la o lume nouă, la mentalități diferite, ceea ce a ajutat procesului de „modernizare” a mentalității locale.

Concluzionând, putem afirma că, caracteristicile conservatoare ale mentalului moțesc, ca factor critic al dezvoltării, cunosc la ora actuală o diluare continuă, o reducere a intensității, urmare a incursiunilor sale în țară și a schimbării politice de după 1990 ce a permis dezvoltarea fenomenului comunicării în masă, majoritatea așezărilor moțești fiind la ora actuală în întregime electrificate și conectate la rețelele de telefonie mobilă dar și la cele de televiziune cu ajutorul antenelor de satelit, fapt ce este favorabil dezvoltării economice a regiunii.

6.3.3. Difuzia inovației în Țara Moților: turismul rural și accesarea programelor de finanțare

6.3.3.1. Difuzia turismului rural

Pentru a determina în ce măsură calitatea factorului uman a jucat un rol important în dezvoltarea așezărilor din Țara Moților, în încercarea noastră de a stabili de ce unele comunități s-au dezvoltat și altele nu, s-a dorit o cuantificare și a *gradului de inovație* al locuitorilor din unitățile administrative a zonelor studiate. Un deziderat greu de atins chiar și în condițiile unei anchete sociologice de detaliu și exhaustive. Cu toate acestea am considerat că o radiografiere a dezvoltării turismului în zonă axată pe caracteristicile și motivațiile proprietarilor de pensiuni, precum și gradul de accesare al fondurilor europene pentru dezvoltare sunt indicatori relevanți în stabilirea, chiar și în linii generale al gradului de inovativitate al comunităților respective. Considerăm cele două aspecte ca markere ale inovativității deoarece atât dezvoltarea turismului rural (în special cel în sistem de pensiune rurală) cât și posibilitatea accesării de fonduri europene pentru dezvoltare sunt de dată relativ recentă, reprezintă o noutate pentru populația din zonă, și au determinat în comunitățile din Țara Moților schimbări semnificative de mentalitate pentru adoptarea acestor „practici”, cum sunt creșterea individualismului și al inițiativei personale.

Ca urmare, pentru stabilirea ritmului difuziei turismului rural în zonă s-a procedat la efectuarea a o serie de interviuri cu proprietarii de pensiuni iar pentru stabilirea gradului de accesare al fondurilor europene s-au consultat datele agențiilor de dezvoltare, sursele bibliografice și cele ale primăriilor unităților administrative în cauză. În cazul interviurilor acestea s-au structurat în așa fel încât informațiile obținute să ne ajute să clarificăm următoarele aspecte: caracteristicile investitorului în turism (vârstă, ocupație, domiciliu, nivelul de educație), ritmul difuziei în zonă prin stabilirea anilor în care unitățile de cazare au devenit funcționale, gradul în care tipul de proprietate, relațiile de familie au jucat un rol în procesul difuziei, rolul „noilor veniți” al celor ce nu sunt localnici dar au investit în turismul

din zonă și atitudinea față de ei a comunităților locale și stabilirea elementelor ce au favorizat sau defavorizat dezvoltarea turismului în anumite unități administrative și nu în ultimul rând viabilitatea turismului în zonă.

În ceea ce privește metodologia, s-a încercat intervierea a cât mai multor proprietari ai principalelor unități de cazare de pe teritoriul Țării Moșilor reușindu-se efectuarea de 42 interviuri semistructurate, în restul cazurilor proprietarii fie locuiau în afara zonei de studiu neputând fi contactați, fie nu au fost disponibili în perioadele în care s-a făcut cercetare în teren, fie o parte, au refuzat să fie intervievați. Termenul de „principale” unități de cazare are o notă de relativitate având în vedere că în afara firmelor cu adevărat mari, care se pot numi principale prin numărul locurilor disponibile și care sunt și adecvat certificate, cum sunt Hotel Cristalin, Hotel Apuseni, Pensiunile Vank și Saara Vank, Pensiunea Mama Uța, Poiana Verde etc., sau „firmelor” cu tradiție, chiar dacă de dimensiuni mult mai mici cum este Pensiunea Aurora din Albac, celelalte unități de cazare există în măsura în care proprietarii aleg să declare că există. Ca urmare, în selectarea pensiunilor pentru interviu am ales pe cele care își „declarau” domeniul de activitate, cel puțin printr-o firmă/semn pus la intrare, în multe cazuri de pensiuni, în special în Arieșeni, proprietarii acestora alegând să nu își mai pună „firmă” de teama controalelor de la fisc, pompieri, salubritate ce s-au intensificat în ultimii ani. Mai trebuie menționat că deși am efectuat interviul la nivelul tuturor unităților administrative (în Ciuruleasa și Avram Iancu, nu există nici o unitate de cazare, în Poiana Vadului există cazare doar pentru elevi în tabăra organizată în cadrul internatului local iar în Bistra pensiunea existentă aici „La Ela și Cătă” s-a deschis abia în 2011), studiul nostru se axează în special pe comunele Arieșeni, Gârda de Sus și Albac, din simplul motiv că ele sunt cele mai dezvoltate din punct de vedere turistic.

Interviurile s-au desfășurat în următoarele perioade: vara anilor 2007 și 2009 și primăvara lui 2010. Din totalul celor 42 de persoane interviuate 57,5% au fost femei și 42,5% bărbați, cu vârsta cuprinsă între 24 și 77 ani. Din informațiile oferite s-a putut stabili că 37,7% a proprietarilor de pensiuni au o vârstă cuprinsă între 30 și 50 de ani iar 46,6% au o vârstă cuprinsă între 51 și 70 de ani, iar 3 persoane, toate din Gârda de Sus au peste 70 de ani, ceea ce aduce procentul proprietarilor de pensiuni cu vârstă de peste 50 de ani la 51,1%. Cei mai tineri proprietari de unități de cazare din Țara Moșilor au între 23-24 ani și au afacerile localizate în Roșia Montană și Vidra intrând clar în categoria inovatorilor (după modelului lui E. Rogers) ei fiind proprietarii primelor pensiuni (hostel în cazul Roșiei Montane) deschise în cele două comunități. Analizând mai în detaliu informațiile privitoare la vârstele proprietarilor de unități de cazare se poate observa că, dacă în Albac și Arieșeni ponderea celor între 30 și

50 de ani și a celor între 51 și 70 de ani este aproape egală, în cazul Gârda de Sus predomină net cei din categoria de peste 50 de ani, doar o persoană din cele interviewate având sub 50 ani.

În privința nivelului de educație al proprietarilor de unități de cazare, 51,92% dintre acestea au absolvit liceul iar 38,46% au studii postliceale sau facultate absolvită, restul absolvind doar școli profesionale sau având doar 10 clase. Prin urmare, majoritatea celor interviewați au studii medii. În privința meseriilor pe care acești proprietari le au ele variază într-un spectru foarte larg, de la casnică și muncitor, la economist, jurist și avocat, numărul celor cu meserii ce necesită o calificare minimă sau redusă fiind aproape egal cu cel al căror meserii necesită o calificare mai înaltă. Dezvoltarea turismului și a agroturismului este direct proporțională cu veniturile localnicilor și ai celorlalți proprietari de pensiuni, dimensiunile și gradul de dotare al pensiunilor reflectând veniturile celor care le-au realizat. De asemenea statusul economic și social al celor implicați în dezvoltarea turismului se poate îmbunătăți atât prin adopția proprie a inovației cât și ca urmare a creșterii ofertei de job-uri. De menționat că între proprietari de pensiuni se numără în majoritatea unităților administrative și primari, viceprimari sau copii/părinți ai acestora, în unele cazuri ei fiind cei ce prin exemplul lor au impulsivat deschiderea altor pensiuni în comunele respective (Vidra, Vadu Moșilor, Albac, Scărișoara) excepție făcând doar Buciumul și Roșia Montană. La întrebarea noastră privind cei pe care proprietarii de unități administraive îi consideră responsabili cu dezvoltarea zonei, în marea lor majoritate aceștia au nominalizat autoritățile fie ele cele locale ca primăria și consiliul local, fie cele județene sau cele naționale, ministeriale, doar trei din ei au menționat comunitatea/localnici și doar doi au menționat noi/propietarii de pensiuni, demonstrând încă o dată nivelul redus al cooperării între aceștia și autorități dar și conștientizarea într-o măsură redusă a rolului necesar pe care comunitatea trebuie să și-l asume în privința strategiilor de dezvoltare. În privința numărului de turiști și proveniența lor, majoritatea pensiunilor nu dețin date concrete, prin interviurile efectuate putându-se stabili totuși că majoritatea turiștilor vin în sezonul de vară și iarna la schi și de sărbători, înregistrându-se astfel două vârfuri de activitate în rest, majoritatea unităților de cazare fiind lipsite de turiști, fapt ce afectează gradul de rentabilitate al acestei ocupații. Vara, cei mai mulți turiști vin din sudul țării, din București și Constanța, iar iarna majoritatea din județele Bihor, Timișoara și Arad dar și din Alba și Cluj.

Viabilitatea activităților turistice depinde în mod direct de efortul pe care îl depun deținătorii de pensiuni locali în eficientizarea acestei activități, atâta timp cât turismul este tratat de aceștia ca activitate secundară veniturile vor fi în concordanță. Faptul că activitatea turistică poate să aducă venituri considerabile o dovedesc existența pensiunilor „dubluri”,

adică a unor noi pensiuni deschise de aceeași familie. Exemple edificatoare în acest sens sunt Pensiunea Tibiana și Poiana Verde; Cabana Ancuța și Pensiunile Steaua Arieșului și Perla Arieșului din Albac, Pensiunea Dobra și Dobra sub Munte (Gârda), Cabana Pădurarului, Cabana Runc (Scărișoara) și Cabana Lihoc (Sohodol), în Arieșeni fiind o altă serie de astfel de „dubluri”: Vârtop I și II, La Milu I și II, Casa Alina și C.I.E.P.S., Vila Vank și Saara Vank (au și o mică pensiunea în comuna Horea de unde sunt originari, numită Pădurea Verde), Pensiunea Aurora și Cabana Mai Treceți pe Aici, Cabana Ada I și II, Pensiunea Mocan Ioan și Pensiunea Valea Brazilor, Pensiunea Simona și Simona Vârtop, iar proprietarii Cabanei Art și cei ai a pensiunilor Iuliana și Ovidiu au pensiuni și în afara zonei studiate.

Un aspect important urmărit în cadrul acestor interviuri a fost și domiciliul proprietarilor de unități de cazare, dorindu-se a se stabili dacă investitorii în turism sunt localnici, sunt din zona Țării Moților sau provin din afara acesteia. Din interviurile efectuate 75% din interlocutori au fost localnici, 15,9 % de pe teritoriul Țării Moților, iar restul din afară, ceea ce demonstrează un grad ridicat de implicare al localnicilor în dezvoltarea fenomenului turistic în zonă. Tot în urma interviurilor efectuate a reieșit că în zona părții de la Vârtop majoritatea proprietarilor de pensiuni nu sunt din comuna Arieșeni, în fapt doar cinci localnici au pensiuni în zonă din totalul de 35 de unități de cazare. Din comentariile localnicilor dar și din investigațiile făcute de noi s-a determinat că aproape 59% unități de cazare de pe teritoriul comunei Arieșeni aparțin locuitorilor dar ele sunt localizate în așezările de pe teritoriul comunei și nu în zona Vârtop. De altfel Arieșeniul este comuna cu cei mai mulți investitori în turism din afara zonei, circa 6 astfel de unități de cazare întâlnindu-se și în Gârda de Sus, în schimb la Albac proprietarii de pensiuni sunt localnici în totalitate. Relevanța acestui aspect se va discuta pe larg ulterior însă trebuie să menționăm că este rezultat al următorului fapt: atât Arieșeniul cât și Gârda de Sus dețin obiective turistice importante, în schimb Albacul este aproape lipsit de atracții turistice, ceea ce explică lipsa investitorilor din afara zonei aici dar subliniază și gradul de inovație, determinarea și spiritului de antreprenor al populației din comuna Albac.

a. Ritmul difuziei

Prin informații adunate atât din interviuri cât și din sursele bibliografice, site-uri de prezentare pe internet sau prin contactarea telefonică a proprietarilor privind anul în care unitățile de cazare din Țara Moților s-au deschis am reușit să creăm o baza de date cu 191 de unități de cazare ceea ce ne-a ajutat să ne formăm o imagine de ansamblu a fenomenului dezvoltării și propagării turismului în regiunea studiată (vorbim de o imagine de ansamblu

pentru că datele se referă la pensiuni care există în prezent, existând bineînțeles și unele pensiuni care s-au deschis și ulterior au dispărut în perioada de 20 de ani la care se adresează studiul nostru, dar date despre aceste cazuri nu există). Reprezentarea grafică a ritmului în care s-au deschis pensiunile în Țara Moților s-a făcut prin utilizarea informațiilor obținute prin metodologia menționată mai sus, iar localizarea acestora pe hartă (a 123 de unități de cazare) s-a determinat în urma măsurării distanțelor între unitățile de cazare cu ajutorul vitezometrului în perioadele în care s-a făcut cercetarea în teren.

Modelarea grafică a ritmului în care s-au deschis unitățile de cazare (date pentru 191 de unități) din Țara Moților și prin aceasta înțelegem ritmul difuziei inovației turistice, s-a făcut după modelul lui E. Rogers (1983). Prin calcularea mediei și a abaterii standard

Abaterea medie patrată sau abaterea standard (σ) se calculează ca o medie patrată din abaterile tuturor elementelor seriei de la media lor aritmetică:

$$\sigma = \sqrt{\frac{\sum (x_i - \bar{x})^2}{n}}$$

Prin calcularea mediei (15.2) și a abaterii standard (4.23) (fig.10) s-au putut stabili diferențele în ritmul de creștere al fenomenului turistic pe următoarele perioade: 1990-1997, 1998-2001, 2002-2005, 2006-2009 și 2010-2011. În funcție de anul în care s-au deschis pensiunile proprietarii acestora pot fi defalcați, potrivit teoriei difuziei inovației, pe următoarele categorii:

- *inovatori (innovators)*, cei ce și-au deschis pensiunile în perioada 1990-1997 (formula: $x-2sd$). Aici intră pensiunile din Albac: Aurora (1990), Vila Rustica (1994), Georgiana (1995), Cabana Ancuța (1996), Vila Corina&Cristi (1997), pensiunile din Gârda de Sus: Mama Uța (1992-dezvoltată pe locul fostei cooperative de consum), Lia (1992) și Danciu (1994) și pensiunile din Arieșeni: Ulpia Traiana (dezvoltată pe locul campingului existent aici dinainte de 1989), Cabana Vârtope (1994), Casa Maghiar (1994).
- *adoptori timpurii (early adopters)* cei ce și-au deschis pensiunile în perioada 1998-2000 (formula: $x-sd$). Aici intră pensiunile din Albac: Cristina (2000), Perla Arieșului (2001), pensiunile din Gârda de Sus: Izvoarele (2000), Dig's (2000), Marydor (2001) și pensiunile din Arieșeni: Vila Apuseni (2000), Casa Noastră (2000)

- *majoritatea timpurie (Early Majority)* cei ce și-au deschis pensiunile în perioada 2002-2005 ($x=15.2$). Aici intră unități de cazare din: Arieșeni 22, Albac 9, Gârda de Sus 16, Horea 4, Scărișoara și Bucium 2 și Abrud 1
- *majoritatea tarzie (Late Majority)* cei ce și-au deschis pensiunile în perioada 2006-2009 (formula: $x+sd$). Aici intră unități de cazare din: Arieșeni 56, Gârda 9, Albac 9, Scărișoara 7, Vadu Moșilor 5, Vidra 3, Abrud și Horea 2, Câmpeni (FIDA 2003), Roșia Montană și Sohodol câte 1.
- *codașii(Laggards)* cei ce și-au deschis pensiunile în perioada 2010-2011. Aici intră unități de cazare din: Arieșeni 9, Gârda 2 și Bistra 1.

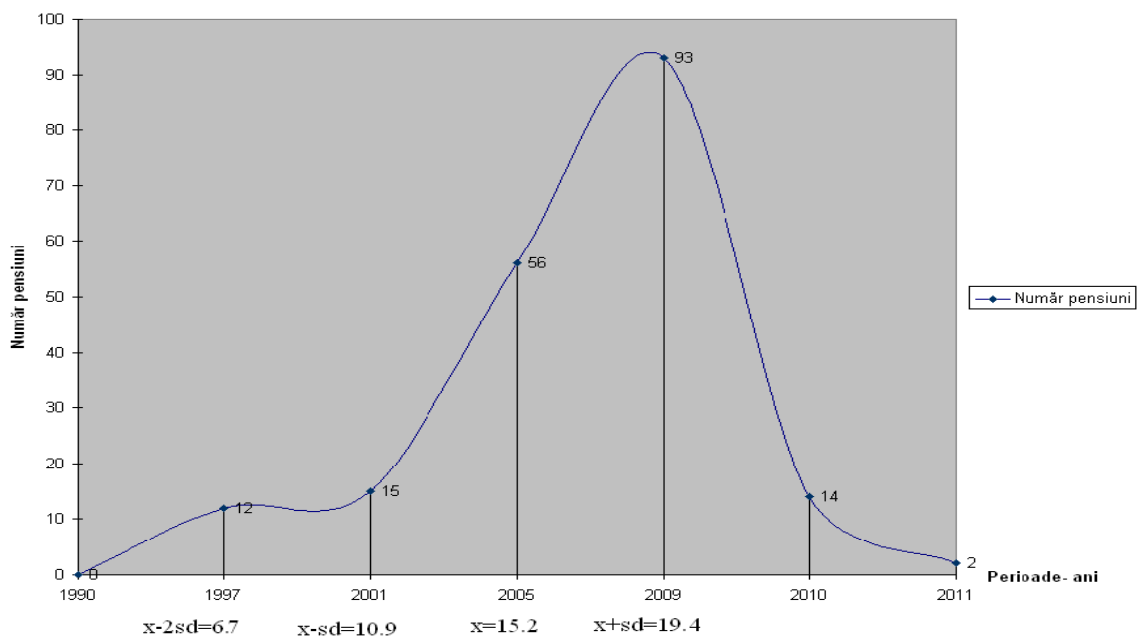

Fig.10. Ritmul difuziei inovației turistice în Țara Moșilor în perioada 1990-2011 * x =media; sd -abaterea standard;

După forma tipică de clopot pe care a luat-o funcția sigmoidă a difuziei inovației se poate observa că „boomul” dezvoltării a avut loc în perioada 2005-2009. Analizând harta difuziei inovației se poate nota că Albacul s-a dezvoltat dintr-o dată puternic în perioada 2002-2005, de fapt, potrivit ANTREC primele clasificări de pensiuni din Alba se fac la Rimetea și Albac în 1997. Ulterior, numărul de pensiuni deschise a scăzut simțitor, practic de la 64 % pensiuni deschise în perioada 1990-2005, se ajunge la 36% pensiuni deschise în perioada 2006-2011 din totalul unităților de cazare din Albac. La Gârda de Sus ponderile pentru aceleași perioade sunt 67,7% și 32,4%, demonstrând o dezvoltare similară. La Arieșeni ponderile sunt de 35,6% la 64,4%, demonstrând că „boomul” turistic s-a înregistrat mai târziu, respectiv, după 2005. Meționăm că din totalul unităților de cazare din regiune, datele deținute

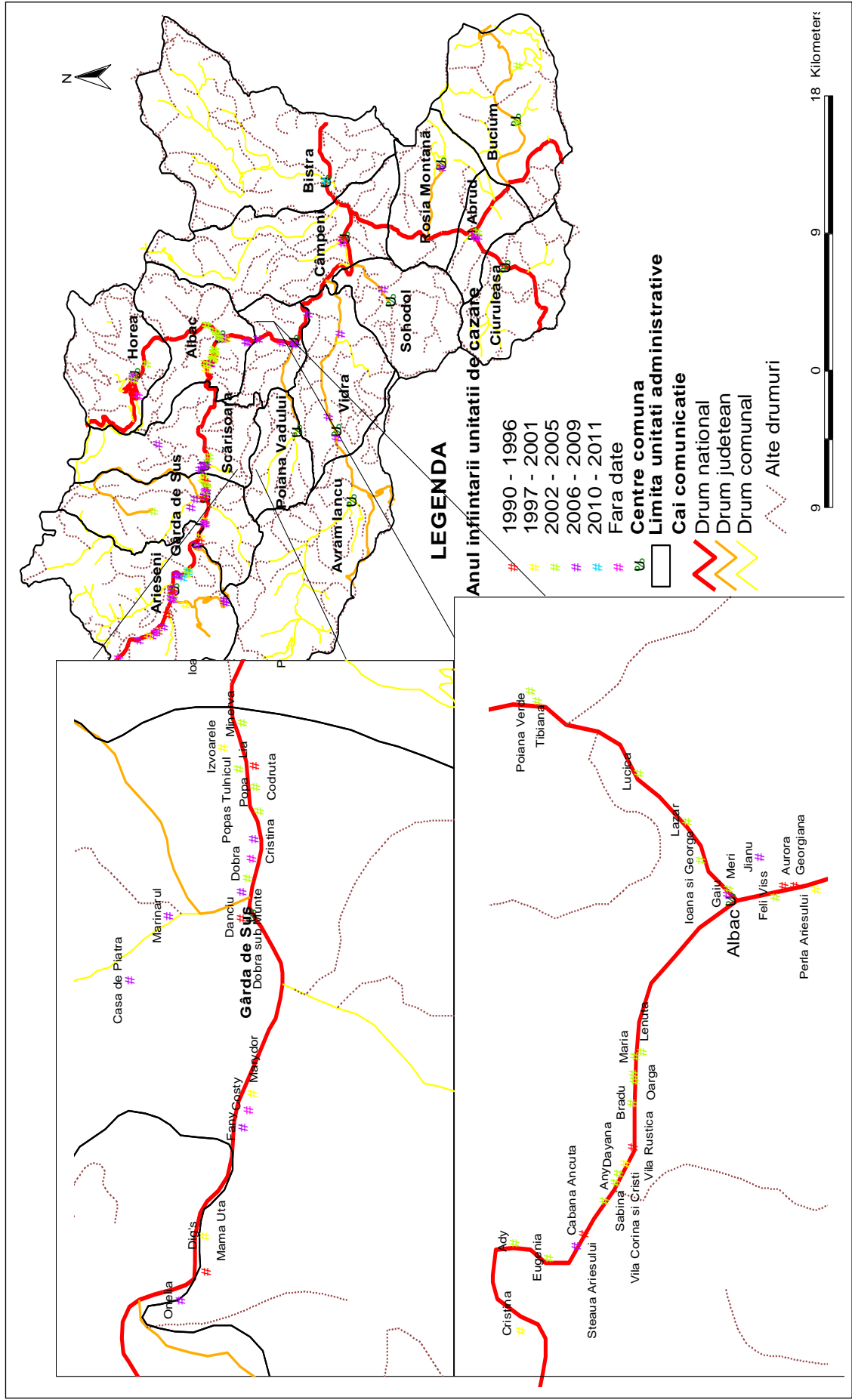

Fig. 11. Ritmul difuziei inovatiei turistice în comunele Gârda de Sus și Albac, Tara Motilor, în perioada 1990-2011

de noi privind anul deschiderii acestor unități sunt pentru un număr de 190 unități de cazare, deci un procent de 80,6%, ceea ce ne îndreptățește să credem că afirmațiile de mai sus sunt cât se poate de corecte, de altfel acest lucru a fost observat și din incursiunile noastre în zonă, făcute încă din 2002, atât în calitate de turist cât și de cercetător.

Ca urmare, se poate afirma că, chiar dacă în toate aceste comune unități de cazare s-au deschis relativ repede după 1992, Abacul a constituit inițial centrul de dezvoltare al turismului rural în Țara Moșilor, modelul său de dezvoltare constituind un impuls pentru restul zonelor din Țara Moșilor, acest lucru realizându-se în pofida faptului că Arieșeniul cu pârtia de schi și Gârda de Sus cu Ghețarul de la Scărișoara dețin principalele puncte de atracție turistică al zonei. Motivele acestei situații le vom discuta ulterior, în acest capitol, când vom încerca să găsim explicații nivelului de dezvoltare turistică al fiecărei unități administrative în parte.

b. Motivația investitorilor

Sosirea migrantilor străini de așezările din Țara Moșilor dar și prezența populației reîntoarse, la anii pensiei, în satul natal își au propriul rol în difuzia inovației, exemplul lor ajutând uneori la propagarea inovației. Străinii, în sens de „vinituri” după cum îi denumesc localnicii au motivații diferite în alegerea lor: unii sunt „pur” investitori (de exemplu Hotelul Cristalin din zona Vârtoș), deschiderea unei pensiuni reprezentând doar o afacere, în timp ce pentru alții instalarea la țară și dechiderea unei pensiuni reprezintă un proiect de viață născut din dorința de autonomie, de a ieși de sub orice tutelă, de a fi propriul stăpân (Pensiunea Casa de Piatră, Gârda de Sus) dar și o sursă de venit pentru cei ce aleg să se retragă la pensie aici (Pensiunea Izvoarele, Gârda). O parte din investitori sunt de origine urbană dar frecvent cu rădăcini locale (casă familială, părinți încă prezenți în comuna de implantare sau în imediată apropiere, casă de vacanță), cum este și cazul Pensiunii Iuliana, al cărui proprietar este originar din zonă, pensiunea deschizându-o pe un teren cumpărat de la un văr, prin modificarea casei de vacanță inițial construite pe acest teren. În acest caz, exemplul orășeanului cu rădăcini locale a fost urmat la ceva timp distanță, după ce s-a văzut succesul pe care îl are, de către vărul care i-a vândut o parte din teren, acesta deschizându-și pensiunea „Vila Maria” și cumnatul acestuia care a deschis de curând pensiunea „La Buna”. Exemple de „motivare” între neamuri există și în cazul fraților Oarga, localnici din Albac, care și-au deschis pensiunile Oarga și Cerbul Apusean, localizate una lângă cealaltă, în același an, prin modificarea caselor de locuit, pe terenul părinților.

Important s-a dovedit pentru dezvoltarea turistică a zonelor ce nu se încadrează în arealul Arieșului Mare, prezența populației reîntoarse, la anii pensiei, în satul natal. Prezența

pensiunilor „Bianca” și „Carmen” în satele Bucium Sașa și respectiv Ponorel au „inoculat” localnicilor idea că există posibilitatea de dezvoltare a turismului în zonă, mulți localnici fiind așa de obișnuiți cu locurile încât nu conștientizează potențialul de atracție turistică ale acestora. Exemplul lor nu a fost însă urmat imediat datorită diferențelor sociologice totuși mari între localnici și foști/reîntorși localnici „*nu mă mai asimilează, ce caută aici ăsta cu pensie mare*” (C.I.-militar pensionat, pensiunea „Bianca”), localnicii nerealizând că prezența turiștilor poate însemna și pentru ei o sursă de venit prin vinderea produselor locale, sau lipsindu-le capitalul economic. La Vidra, doar odată cu deschiderea unei pensiuni de către viceprimar „Vidra de Sus”, exemplul a fost urmat, fiind la ora actuală în desfășurare două proiecte de pensiuni câștigate prin FEADR. Diferențele sociologice și mai mari există între „*noii locuitori*”, veniți în zonă pentru căutarea unui stil alternativ de viață și care și-au deschis pensiuni, *investirorii* din afara zonei, și *autohtoni* și ca urmare, „localnicul” se inspiră prea puțin de la „migrant” care este de fapt total „străin”. Numai după o anumită perioadă de probă adesea lungă noul venit este acceptat, chiar integrat, după observarea atitudinii și modului său de viață. Întârzieri per total puțin favorabile difuziei inovației economice. Ca urmare putem spune că un rol important în difuzia inovației turistice în Țara Moșilor l-au jucat exemplele altor localnici din aceeași comună sau din comune din apropiere – „*am vazut multe [n.a.-pensiuni] în Albac, am copiat după satul vecin*” (M.N.- Pensiunea Daris, Horea) deseori între „inovator” și „imitator” existând legături sociale de tipul: neam, fini/nași, vecini și/sau prieteni. Cine pe cine a influențat a fost dificil de stabilit majoritatea celor intervievați preferând să-și asume rolul de inițiator și nu de imitator, ca urmare prezentăm relațiile existente într-un set de pensiuni doar la nivelul tipului de legătură socială. La întrebarea privind ce i-a motivat să deschidă o pensiune răspunsurile au variat în limitele următoare: și-au deschis vecinii și au văzut că merge și și-au făcut curaj, sursă de venit în plus, solicitau turiștii locuri de cazare, să nu stea casa goală, perspectivă de dezvoltare turism rural în zonă, lipsă de locuri de muncă în zonă, venitul din lemn în scădere odată cu scăderea resurselor forestiere și din dorința de a face o afacere proprie. O motivație aparte au proprietarii pensiunii Casa de Piatră, originari din Câmpeni și mutați în Gârda, pentru aceștia pensiunea reprezintă „un proiect de viață”, un stil de viață care să combine pasiunea de speologi cu beneficiile financiare aduse de turiști. *O mențiune specială privind motivația trebuie făcută în cazul hostelului La Gruber din Roșia Montană, motivația principală a proprietarului fiind aceea de a demonstra că există în turismul rural o alternativă viabilă la minerit.*

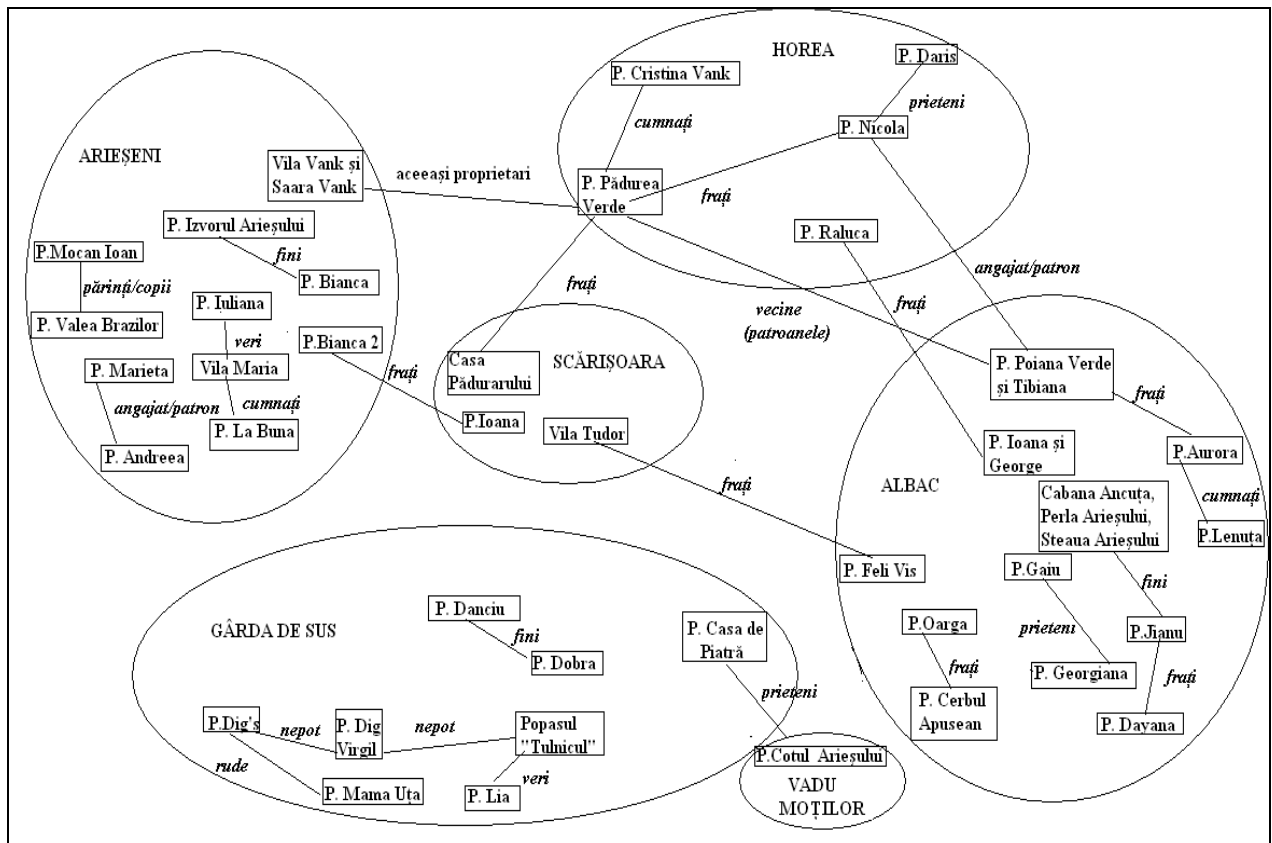

Fig.12. Rețelele sociale și difuzia inovației turistice

În privința locurilor de muncă create prin deschiderea unor unități de cazare de către localnici dar și de către investitori din afara zonei, în urma celor 42 de interviuri efectuate s-au putut stabili următoarele:

- s-au creat oficial 110 locuri de muncă, existând și un număr, greu de apreciat, de anagajați fără carte de muncă, în cazul pensiunilor de mici dimensiuni angajați în număr de 1 sau 2 fiind de fapt proprietarii.
- din totalul locurilor noi de muncă create 26 sunt angajați din afara unității administrative în cauză, unii chiar din afara zonei de studiu, din alte zone ale județului (ex:Baia de Arieș) dar și din alte județe: Binor și Prahova. În aceste ultime cazuri proprietarii pensiunilor sunt „vinituri” din afara zonei, investitori, care preferă/sunt nevoiți să aducă forță de muncă din alte zone, argumentând că localnicii nu sunt suficient de pregătiți sau nu vor să lucreze în regim de „servici”, cu orar fix, sau preferă să exploateze lemnul și să trăiască din agroturism, din închirierea a 2-3 camere turiștilor. În schimb investitorii din zonă angajează populație locală sau din comunele învecinate.

După cum se observă mai sus, atitudinea localnicilor față de noii veniți este în general refractară față de aceștia. Situația locurilor de muncă relevând încă o dată diferențe

semnificative între mentalitatea modernă și cea tradițională locală. Totuși în ciuda acestui clivaj există beneficii reale ale prezenței investitorilor alohtoni ei aducând în zonă un aport pretios de capital, competență și comunicare, fiind principalii plătitori de taxe la administrațiile locale, oferind servicii turistice de calitate superioară, contribuind prin aceasta și prin turiștii atrași în zonă. la „renașterea” și la revitalizarea teritoriilor în declin demografic și economic. Acești migranți - întreprinzători sunt astfel și agenți esențiali în dinamicile spațiale busculând obișnuințe și conformism și vehiculând veritabili „ciorchini de inovații”.

6.3.3.2. Accesarea programelor de finanțare (SAPARD, PHARE, FEADR etc.)

Regiunea Țării Moților se confruntă cu probleme economice de foarte mult timp rezultat în principal al condițiilor restrictive de relief și climă ceea ce determină soluri de calitate inferioară puțin favorabile agriculturii. Acest lucru se transcrie în imposibilitatea populației locale de a-și asigura cantitatea minimă de alimente necesară supraviețuirii și ca urmare populația din zonă s-a axat pe exploatarea pădurii, minerit și creșterea animalelor. În prezent minele din zonă s-au închis iar cantitatea de lemn exploatabil este în continuă scădere iar populația dar și autoritățile locale sunt nevoite să caute surse de finanțare pentru dezvoltarea unor noi tipuri de activități economice și pentru îmbunătățirea și dezvoltarea infrastructurii locale. Capacitatea comunităților și autorităților locale de a accesa diferite surse de finanțare la nivel județean, regional, național, european și chiar cele la nivel mondial a devenit esențială pentru supraviețuirea localităților regiunii, multe dintre acestea fiind în prezent amenințate de îmbătrânire, feminizare și depopulare.

Obținerea de finanțări prin aceste programe presupune adeseori întocmirea unor dosare complexe și planuri de afaceri bine puse la punct ceea ce implică frecvent competențe administrative și tehnice considerabile. Ca urmare, gradul de accesare al programelor de finanțare reprezintă, în opinia noastră, un barometru fidel al gradului de adaptabilitate și de inovație al comunităților din Țara Moților, evidențiindu-le pe acelea cu șanse mai mari de dezvoltare.

Programele de finanțare

În perioada post-decembristă, insuficiența capitalului local a fost și este parțial suplinită de posibilitatea de accesare a unor programe de finanțare naționale, europene dar și mondiale ce vizează în special dezvoltarea zonelor rurale. Astfel, în Țara Moților s-au accesat o serie de programe de susținere a dezvoltării, după cum sunt: PHARE CES, FIDA, SAPARD, FEADR, FRDS, POR și altele.

Programul **PHARE** (Poland and Hungary Assistance for Restructuring Economy) a oferit finanțare în domenii ca: restructurare industrială și dezvoltarea resurselor umane, sprijinirea micro-intreprinderilor și întreprinderilor mici și mijlocii recent înființate, modernizarea administrațiilor la nivel local, gestionarea deșeurilor și educație (TVET Phare - Educație și Instruire prin Învățământ Tehnic și Profesional). La ora actuală valoarea finanțărilor obținute prin programul Phare depășește suma de 2 milioane de Euro la nivelul regiunii studiate. Cele mai multe proiecte PHARE CES (componenta Coeziune Economică și Socială) pe unitate administrativă s-au accesat de către Abrud -7, Câmpeni -5 și Bistra-3.

FIDA/IFAD (Fondul Internațional pentru Agricultură și Alimentație/International Fund for Agricultural Development) a oferit întreprinzătorilor credite cu dobândă subvenționată de 6,64% rambursabile în lei sau echivalentul în dolari sau Euro. FIDA a fost înființat în 1977, ca urmare a Conferinței Mondiale a Alimentației din 1974, fiind principalul rezultat al acesteia. În România FIDA a finanțat un singur proiect, *Proiectul de Dezvoltare al Apusenilor (Apuseni Development Project)*, în valoare de 31,5 milioane USD. Proiectul s-a desfășurat în perioada 1999 până în 2006 scopul principal fiind creșterea nivelului veniturilor și al standardului de viață prin susținerea proiectelor de modernizare a tehnologiilor de procesare a laptelui și cărnii, cele privind mecanizarea agriculturii, cele privind promovarea meșteșugurilor tradiționale și agroturismului etc. La nivelul Țării Moșilor s-a obținut finanțare prin acest program în valoare de peste 100000 USD.

SAPARD (Special Accession Programme for Agricultural and Rural Development) prin care s-a obținut finanțare în perioada 2000-2006 în valoare de până la 50 % din valoarea totală eligibilă a proiectelor (75% finanțare de la Uniunea Europeană și 25% cofinanțare națională). Măsurile în baza cărora s-au accesat fonduri SAPARD pentru cele 29 de proiecte realizate în Țara Moșilor au fost: Măsura 2.1 "Dezvoltarea și îmbunătățirea infrastructurii rurale", Măsura 3.4 "Dezvoltarea și diversificarea activităților economice pentru generarea de venituri și activități multiple" și Măsura 3.5 "Silvicultura". Valoarea finanțărilor obținute depășeșete 3,8 milioane Euro. Cele mai multe proiecte SAPARD pe unitate administrativă s-au realizat în Arieșeni -7, Câmpeni -5 și Albac-4.

FEADR (Fondul European Agricol pentru Dezvoltare Rurală), fond post-aderare, prin care se poate obține finanțare începând din anul 2008. Obiectivele FEADR sunt: îmbunătățirea competitivității agriculturii și silviculturii prin sprijinirea restructurării, dezvoltării și inovației, îmbunătățirea mediului și a spațiului rural, prin sprijinirea gestionării terenurilor și îmbunătățirea calității vieții în mediul rural și promovarea diversificării activităților economice. La nivelul Țării Moșilor măsurile în baza cărora s-au obținut finanțări

în valoare totală de peste 21 milioane de Euro au fost: Măsura 112 - "Instalarea tinerilor fermieri", Măsura 121- "Modernizarea exploatațiilor agricole", Măsura 123, Schema de ajutor de stat XS 28/2008 - "Stimularea microîntreprinderilor din domeniul prelucrării primare a produselor forestiere lemnoase și nelemnoase", Măsura 312 - "Sprijin pentru crearea și dezvoltarea de micro-întreprinderi", Măsura 313 - "Încurajarea activităților turistice", Măsura 322 - "Renovarea și dezvoltarea satelor", Măsura 431, Sub-măsura 431.1, Faza 3 - Sprijin financiar pentru pregătirea dosarelor pentru selecția GAL și Măsura 141 - "Sprijinirea fermelor agricole de semi-subsistență". Numărul total de proiecte finanțate prin FEADR este mare, 719 proiecte, din care majoritatea, 686 proiecte, pe Măsura 141 pe perioada 2009-2010. Prin Măsura 141 se acordă sprijin public nerambursabil de 1.500 de Euro/an/fermă de semi-subsistentă pentru o perioadă de cinci ani. Pentru România, contribuția publică aferentă Măsurii 141 este de 476.077.390 Euro, din care: 20%, contribuția Guvernului României și 80%, contribuția Uniunii Europene. Obiectivele specifice ale acestei măsuri vizează creșterea volumului producției destinate comercializării pentru ca fermele de semi-subsistență să devină viabile economic și diversificarea producției în funcție de cerințele pieței și introducerea de noi produse. Din analiza grafică a numărului de proiecte accesate prin FEADR Măsura 141 se conturează o zonalitate clară la nivelul Țării Moților: în jumătatea nordică numărul proiectelor este semnificativ mai mare decât în cea sudică unde majoritatea UAT-urilor se înscriu cu sub 19 proiecte per UAT, excepție făcând Avram Iancu cu 34 proiecte. Cele mai numeroase proiecte pentru care s-a obținut finanțare sunt în Albac-83, Arieșeni- 80 și Gârda de Sus -76.

FRDS (Fondul Român de Dezvoltare Socială) înființat în 1998 prin **SDSCM (Schema de Dezvoltare Socială a Comunităților Miniere) - faza I (2004-2006)** componentă a Programului "Inchiderea Minelor și Atenuarea Impactului Social" și **SDCSM faza a II-a** sub-componentă a Proiectului "Inchiderea Minelor, Refacerea Mediului și Regenerare Economică și Socială" (2007-2010), ambele inițiate de Ministerul Economiei, a oferit finanțare proiectelor ce vizau dezvoltarea economică și a infrastructurii în zonele afectate de restructurarea sectorului minier având ca și scop regenerarea socio-economică în zonele afectate de închiderea minelor. Deși întreaga zonă a Țării Moților a fost eligibilă pentru accesarea acestor fonduri, majoritatea proiectelor în număr de 16 dintr-un total de 26 au fost realizate în Abrud. Valoarea totală a finanțărilor obținute prin FRDS depășește 8,8 milioane RON la nivelul întregii regiuni. Unul din motivele slabei accesări de fonduri FRDS este mobilizarea redusă a autorităților locale. Este cazul în special al comunei Roșia Montană care deși este afectată direct de către închiderea minelor a reușit să finalizeze doar 1 proiect

(reabilitarea drumului Gura Roșiei-Dăroaia) prin FRDS în timp ce comuna Bistra a finalizat 4, autoritățile locale fiind într-o continuă așteptare a deschiderii proiectului minier al companiei Roșia Montană Gold Corporation (RMGC).

ARDDZI (Agenția Română pentru Dezvoltarea Durabilă a Zonelor Industriale - fosta ANDZM- Agenția Națională pentru Dezvoltarea Zonelor Miniere) prin **SGM (Schema de Granturi Mici)** a oferit finanțare pentru microproiecte ce vizau grupurile de cetățeni cu capacitate redusă de adaptare la schimbările economice și sociale generate de restructurarea sectorului minier, cum ar fi: femei, copii, tineri sau bătrâni. Până în prezent s-au realizat 9 astfel de proiecte în Țara Moșilor (din care 3 în Abrud) ce au beneficiat de o finanțare în valoare de 178 034 RON.

POR (Programul Operațional Regional) având perioada de implementare 2007-2013 este cofinanțat de *Fondul European de Dezvoltare Regională (FEDR)* și are ca obiectiv general sprijinirea dezvoltării economice, sociale, și durabile a regiunilor din România având ca și prioritate sprijinirea regiunilor mai puțin dezvoltate și a polilor urbani de creștere, cu scopul reducerii disparităților regionale în ceea ce privește dezvoltarea în România. În Țara Moșilor s-au realizat sau sunt în curs de realizare 3 programe prin **POR Axa 3 Imbunătățirea infrastructurii sociale** și **POR Axa 4 Consolidarea mediului de afaceri regional și local** pentru care s-au obținut finanțări de peste 6,4 milioane RON.

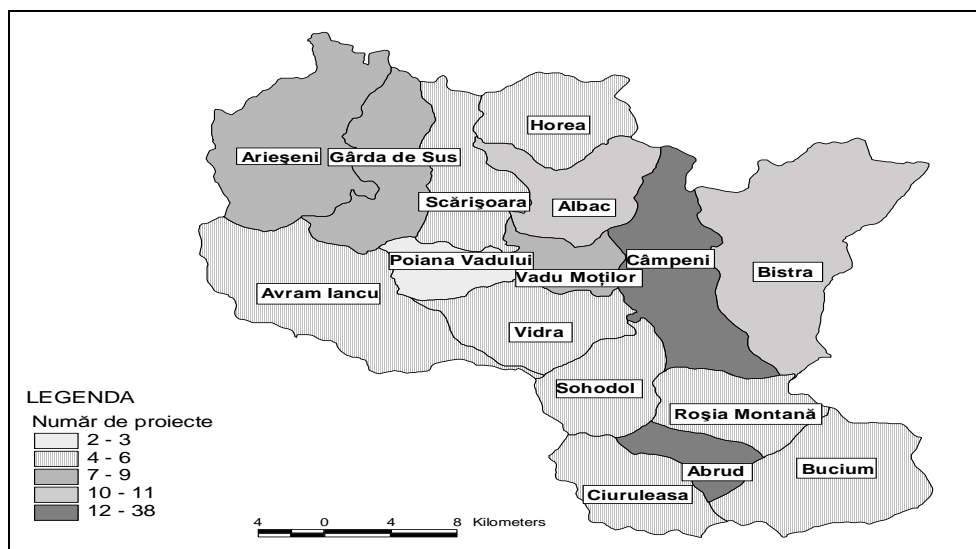

Fig.13. Țara Moșilor. Numărul total de proiecte finanțate la nivel de UAT (fără FEADR Măsura 141).

Alte fonduri: credite oferite de la bugetul național pentru persoane juridice prin programul guvernamental "**Dezvoltarea județului Alba**" prin care s-au finanțat 9 proiecte în valoare de 1 753 759 RON și s-au creat 255 locuri de muncă, fonduri obținute prin **DFID**

(Departamentul de Dezvoltare Internațională a Guvernului Britanic), fonduri obținute prin *AFM (Administrația Fondului de Mediu)* etc. Accesarea acestor fonduri a oferit finanțare pentru un număr de 18 proiecte într-un cuantum de 7 116 597 RON, 5885 lire sterline și 15000 USD.

Per ansamblul regiunii s-au realizat un număr de 118 de proiecte finanțate prin programele menționate mai sus (fără FEADR), din care 47 înainte de 2005, 20 în 2005 și 49 după 2005, astfel majoritatea dintre ele, 69 realizat după 2005, și altele 721 finanțate prin FEADR începând cu 2008, însumând un total de 837 proiecte ce au beneficiat/beneficiază de o finanțare în valoare totală de peste 139 milioane RON din care doar finanțările prin FEADR depășesc 90 milioane RON, deci mai mult de jumătate. Trebuie menționat că finanțarea prin FEADR a început în 2008 iar unele proiecte acceptate pentru finanțare, în special cele pe Măsura 141 (în valoare de circa 22 milioane RON) vor primi finanțarea defalcat pe o perioadă de cinci ani de la data semnării contractului în funcție și de realizările beneficiarului și de respectarea condițiilor contractuale. Astfel, la nivelul întregii Țări a Moșilor în 14 ani (din 1998 începând odată cu primul proiect din Țara Moșilor finanțat prin programul Phare) s-a obținut o finanțare pe proiecte de 139 milioane RON ceea ce reprezintă aproximativ 9,9 milioane RON pe an.

Prin reprezentare grafică se observă că din nou jumătatea nordică se impune printr-un număr semnificativ mai mare de proiecte decât jumătatea sudică, unde doar Abrudul prezintă un număr mai ridicat decât media regională de 9,4 proiecte pe UAT (fără FEADR, Măsura 141), în fapt prin cele 38 de proiecte realizate el se situează pe primul loc la nivelul UAT-urilor din Țara Moșilor. În jumătatea nordică cele mai numeroase proiecte au realizat Câmpeniul-28, Bistra-11 și Albacul-10, fiind urmate de Arieșeni -9 și Gârda de Sus-8. Cele mai puține proiecte (fără FEADR, Măsura 141) au fost realizate de Poiana Vadului -2. Diferențele semnificative în privința numărului de proiecte realizate atât de către comunitate cât și de către autoritățile locale ale UAT-urilor din sudul regiunii -269 și cele din nord -568, deci de 2 ori mai mult, sunt datorate unor cauze ca proiectul minier al RMGC ce a creat de peste 10 ani o stare de nesiguranță privind deschiderea unor afaceri ce ar putea fi afectate de proiect, cum ar fi cele legate de turism și de agricultură, slaba implicare a autorităților locale din unele comune în accesarea de fonduri (de exemplu în Roșia Montană autoritățile locale au realizat doar 2 proiecte finanțate prin fondurile enumerate mai sus), precum și gradul ridicat de îmbătrânire al populației și legat de aceasta mortalitatea ridicată, ce afectează în mod deosebit comunele Avram Iancu și Vidra, amândouă cu peste 24% populație vârstnică de peste 65 ani în 2002.

Concluzionând, în regiune, din punct de vedere al proiectelor realizate cu finanțare obținută prin programele menționate mai sus, cele mai active și astfel cu cele mai bune perspective de dezvoltare sunt cele două orașe Câmpești și Abrud iar dintre comune Bistra, Albac, Gârda de Sus și Arieșeni.

6.3.3.3. Potential de inovație la nivel de UAT în Țara Moților

Necesitatea stabilirii calității factorului uman și rolul acestuia în dezvoltarea așezărilor din Țara Moților ne-a determinat, după cum am menționat și anterior, să cuantificăm *gradul de inovație* al locuitorilor din unitățile administrative a zonelor studiate pentru stabilirea unui *potențial de inovație* la nivel de UAT în Țara Moților, care alături de alte tipuri de potențiale calculate deja pe parcursul acestei lucrări să ne ajute să calculăm un potențial total de dezvoltare al așezărilor.

Cuantificarea gradului de inovație s-a făcut luând în calcul *numărul de proiecte finanțate per UAT și ritmul difuziei inovației turistice* (anii în care s-au deschis pensiunile) pornind de la ideea că a inova înseamnă a progresa. De altfel, ideea antreprenorului ca inovator, este susținută și de sociologul Dumitru Sandu care susține în lucrarea sa *Spațiul Social al Tranziției(1999)*, că a fi un antreprenor într-o economie de piață în formare, cum este cea din spațiul ex-socialist, este în fapt o inovație socială și că a fi un antreprenor înseamnă a învăța un rol nou, departe de ceea ce comunismul propunea ca model social iar învățarea acestui rol reprezintă una din cele mai dificile încercări pentru antreprenorul rural.¹

Calculul ritmului difuziei inovației turistice s-a făcut prin stabilirea inițial a anului când s-a deschis o pensiune, apoi a numărului de pensiuni ce s-a deschis într-o anumită perioadă într-o UAT și înmulțirea acestuia cu un coeficient. Coeficientul a fost introdus pentru a da o valoare mai mare UAT-urilor unde s-au deschis pensiuni mai devreme, o simplă adunare a numărului de pensiuni neputând surprinde acest aspect. Astfel, în funcție de perioadele ritmului difuziei inovației turistice stabilite anterior prin calculul abaterii standard, s-au stabilit următorii coeficienți: 3,5 pentru perioada 1990-1996, 3 pentru perioada 1997-2001, 2 pentru perioada 2002-2005, 1 pentru perioada 2006-2009 și 0,5 pentru perioada 2010-2011.

Prin însumarea punctelor obținute prin bonitarea proiectelor finanțate și cele obținute din calculul ritmului difuziei inovației turistice s-au obținut valori cuprinse între 5 puncte

¹**Pașcaru, M.** (2006), *The Entrepreneurship. A Post-Modern Urbanization Vector. Inquires in the Apuseni Mountains (Alba County, Romania)*, Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Sociologia, An LI, Nr.2, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

(Ciuruleasa) și 28 puncte (Abrud) care au fost la rândul lor bonitate după modelul prezentat în tabelul de mai jos.

Bonitatea potențialului de inovație din unitățile administrativ teritoriale

Tabel nr. 4

Valorile potențialului de inovație	Puncte	Clase
5-6	1	I
7-8	2	II
9-10	3	III
11-15	4	IV
16-19	5	V
20-24	6	VI
25-28	7	VII

După cum se poate observa și în harta următoare cele mai mari valori ale potențialului de inovație, după cum era de așteptat s-au înregistrat pentru Câmpeni și Abrud, urmate fiind de Albac, Gârda de Sus și Arieșeni, cele mai mici înregistrându-se în Ciuruleasa, Vidra și Roșia Montană. Valori peste medie înregistrându-se și în Horea, Scărișoara, Vadu Moților și Bistra.

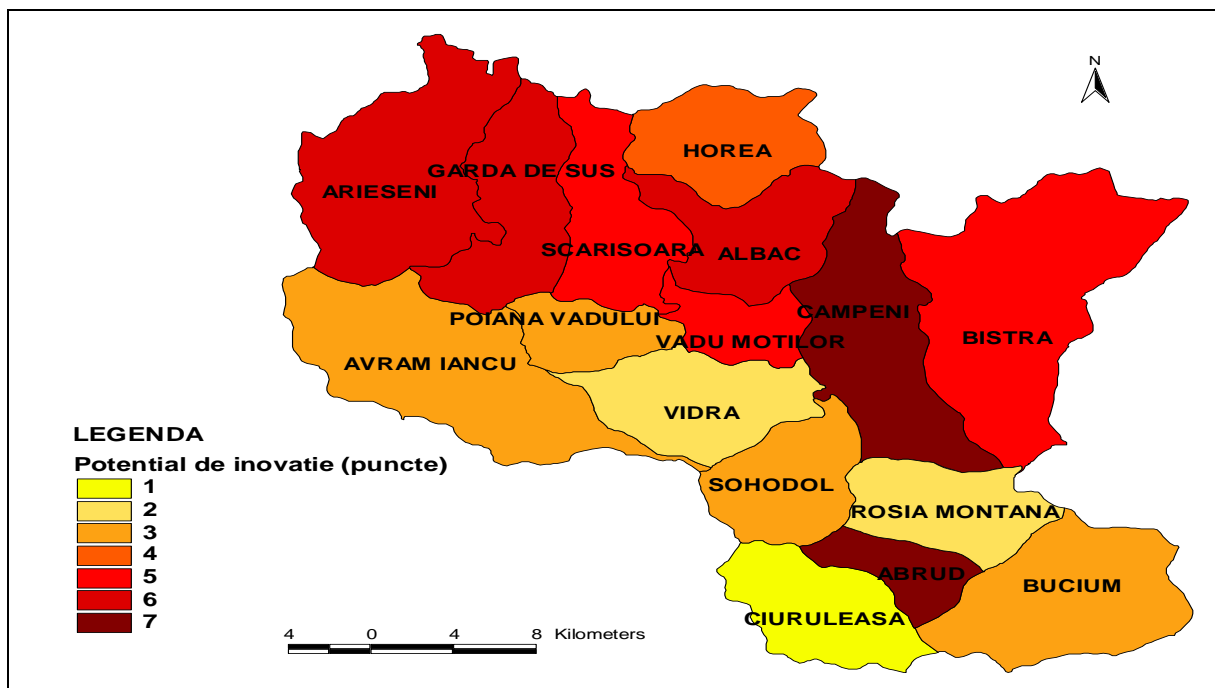

Fig.15. Potențial de inovație la nivel de UAT în Țara Moților

CAP. 7. NIVELUL DE DEZVOLTARE AL UAT ÎN ȚARA MOTILOR

7.1. Potențialul general de dezvoltare al unităților administrative

Studiul nostru l-am început pornind de la premisa următoare: unele unități administrative din Țara Motilor sunt mai dezvoltate decât altele în ciuda faptului că toate au

condiții de mediu, economice și sociale similare iar pe parcursul acestei lucrări s-a dorit a se ajunge la o concluzie privind cauzele acestei realități. Ca urmare s-a încercat a se realiza o radiografiere a realităților zonei pentru stabilirea nivelului de dezvoltare actual prin axarea studiului pe patru componente majore care influențează în mod hotărâtor dezvoltarea oricărei zone: *caracteristicile populației, resursele naturale, economia și infrastructura*. Pentru a se ajunge la o structură/model care să aducă la un numitor comun diferitele aspecte ale dezvoltării și care să permită calcularea nivelelor de dezvoltare al unităților administrative și ulterior compararea acestora respectând legile rigurozității științifice s-a recurs la calcularea **potențialului general de dezvoltare al unităților administrative** prin însumarea valorilor bonitate a o serie de potențiale pe care noi le-am considerat relevante pentru evidențierea diferențelor existente la nivelul celor patru componente majore pe fiecare unitate administrativă în parte: **potențialul natural** (calculat prin însumarea valorilor bonitate a *potențialului relief-vatră, potențialul hidrologic și cel al resurselor subsolului*), **potențialul demografic** (calculat prin însumarea valorilor bonitate a potențialelor date de *numărul populației, indicelui de creștere și descreștere demografică, indicelui de îmbătrânire demografică, de nivelul educației și de populația ocupată în sectoare neagricole*), **potențialul fondului construit** (calculat prin însumarea valorilor bonitate a *potențialelor date de indicele de înnoire edilitară, de suprafața de locuit în m²/loc și de lungimea simplă a rețelei de apă pe UAT*), **potențialul economic** (calculat prin însumarea valorilor bonitate a potențialelor date de *funcția internă și de veniturile din surse proprii în bugetele locale pe 2011*), **potențial de comunicație** (calculat prin însumarea valorilor bonitate a potențialelor date de *categoriile de drumuri ce intersectează unitățile administrative și numărul de autobuze/microbuze ce realizează legăturile între localitățile zonei dar și între acestea și cele din afara zonei*), **potențialul agro-ecologic** (calculat prin însumarea valorilor bonitate a potențialelor date de indicatori ca: *ha/locuitor mediu ambiant, ha/locuitor teren agricol, ha/locuitor teren arabil, ha/locuitor fond forestier, U.V.M.(unitate vită mare)/ locuitor*), **potențialul turistic total** (calculat prin însumarea *potențialul turistic general și potențialul turistic al bazei materiale turistice și bonitare*) și **potențialul de inovație** al unităților administrative (calculat prin însumarea valorilor bonitate a potențialelor date de *difuzia inovație turistice și de nivelul de accesare al programelor de finanțare*). S-a urmărit ca în bonitarea finală a potențialelor împărțirea pe intervale de valori să nu depășească 8 clase/puncte pentru a nu exacerba importanța unui indicator sau altul.

Calcularea **potențialului general de dezvoltare al unităților administrative** s-a făcut pornind de la modelul utilizat de V. Surd (1993) în lucrarea sa *Așezările din bazinul montan*

al Arieșului. *Studiu de geografie aplicată*. Am ales modelul dl. V.Surd, pentru că prin complexitatea lui surprinde aspectele multiple ale dezvoltării așezărilor din zona studiată. Există și alte studii privind nivelul de dezvoltare și/sau cel de sărăcie al UAT –urilor din Țara Moților însă indicatorii folosiți au fost fie mai puțini, fie au omis anumite aspecte ale dezvoltării cum este de exemplu potențialul natural sau cel turistic, studiile respective fiind utilizate pentru diferențierea gradului de dezvoltare/sărăcie al UAT-urilor la nivel de țară (necesar pentru accesarea diferitelor programe de finanțare cum este de exemplu FEADR) deci sunt mai puțin axate pe particularitățile unei regiuni cum este cea a Țării Moților.

Modelului propus de V. Surd i-am adus o serie de modificări în concordanță cu scopul lucrării noastre (studiul d-lui V. Surd fiind făcut la nivel de localitate și nu la nivel de UAT), utilizând datele cele mai recente disponibile, de exemplu numărul populației utilizat în calculele noastre este cel de la recensământul din 2011 (date provizorii). Deoarece studiul nostru s-a realizat la nivel de unitate administrativă și nu la nivel de așezare, nivelul de dotare ni s-a părut mai puțin relevant având în vedere că, comunele au aceleași dotări administrative, sanitare, culturale și educaționale (excepție Albac și Arieșeni unde s-au creat și clase de liceu în ultimii ani). De asemenea funcția externă sau potențialul de polarizare privește în mod direct așezările, în particular acele centre de comună sau așezările cu atracție supracomunală deci nu se calculează la nivel de unitate administrativă, nivel la care se realizează studiul nostru. De asemenea este opinia noastră că, competitivitatea capitalului uman și legat de acesta capacitatea de dezvoltare al unei comunități este direct influențată de nivelul de educație și de nivelul de inovație al unei societăți, și ca urmare am introdus și calculul acestor potențiale în studiul nostru. În consecință, calculul potențialului general de dezvoltare al unităților administrative de pe teritoriul Țării Moților s-a făcut după formula:

$$P_t = P_1^{0.7} + P_2^{1.5} + P_3^{1.7} + P_4^{1.5} + P_5^{1.7} + P_6^{1.6} + P_7^{1.5} + P_8^{1.4}$$

P_t -potențial general de dezvoltare al unităților administrative

P_1 - potențialul demografic, P_2 -potențial economic, P_3 -potențial fond construit, P_4 -potențial de comunicație, P_5 -potențial agroecologic, P_6 -potențial turistic, P_7 -potențial natural, P_8 -potențial de inovație

Pentru a ușura interpretarea potențialului general de dezvoltare al unităților administrative el a fost reprezentat grafic pe harta Țării Moților iar pentru detalieri s-au creat diagramele axiale la nivel de UAT cuprinzând, cantitativ, dimensiunile fiecărui potențial din

cele opt calculate reliefând astfel ponderea fiecărei categorii și importanța lor în alcătuirea potențialului general.

După cum se observă din reprezentarea grafică, partea nordică și estică a regiunii, suprapusă zonei turistice, zonei miniere și zonei urbane a Țării Moților, are potențialele generale cele mai ridicate. Zona sudică și SV a regiunii reprezintă zona cu potențiale de dezvoltare cele mai mici, aici intrând comunele Avram Iancu, Vidra, Poiana Vadului, Sohodol, Ciuruleasa la care se adaugă Scărișoara și Horea. După cum era de așteptat unitățile cu cele mai ridicate potențiale sunt cele două UAT urbane, orașul Câmpeni și Abrud cu 38 de puncte chiar dacă economia acestuia din urmă a fost afectată semnificativ în urma închiderii exploatărilor miniere din apropiere. Cele mai scăzute valori s-au înregistrat pentru Poiana Vadului (12 puncte), Ciuruleasa (15 puncte) și Vidra (18 puncte).

Calcul potențial general la nivel de unitate administrativă în Țara Moților

Tabel nr. 5

Nr.crt.	Unitate administrativă	Potențial demografic	Potențial economic	Potențial fond construit	Potențial comunicație	Potențial de inovație	Potențial natural	Potențial agroecologic	Potențial turistic	Total
1	POIANA VADULUI	0	1	1	1	3	2	3	1	12
2	CIURULEASA	1	1	1	3	1	3	4	1	15
3	VIDRA	0	1	1	2	2	6	3	3	18
4	SOHODOL	2	2	2	2	3	5	3	1	20
5	HOREA	4	1	3	1	4	1	3	3	20
6	SCARISOARA	0	2	3	3	5	3	4	2	22
7	AVRAM IANCU	1	3	2	1	3	6	5	2	23
8	VADU MOTILOR	1	1	4	4	5	4	3	2	24
9	ROSIA MONTANA	5	4	2	4	2	3	2	3	25
10	GARDA DE SUS	0	2	4	3	6	3	4	4	26
11	BUCIUM	2	3	3	3	3	5	5	2	26
12	BISTRA	6	3	5	3	5	5	2	1	30
13	ARIESENI	3	2	5	3	6	6	3	4	32
14	ALBAC	4	2	5	4	6	5	2	4	32
15	ABRUD	7	5	6	5	7	5	1	2	38
16	CAMPENI	7	5	7	5	7	4	1	2	38

Astfel se observă că orașul Câmpeni are potențialul de fond construit cel mai ridicat iar Abrudul are cel mai scăzut potențial agro-ecologic. Orașele regiunii dețin cele mai ridicate valori ale potențialului economic, al celui demografic, al fondului construit, al celui de comunicație și al celui de inovație. Orașele regiunii dețin cele mai scăzute potențiale turistice,

agroecologice și naturale. Dintre comune, potențialul demografic cel mai ridicat îl deține comuna Bistra, comuna Roșia Montană are potențialul economic cel mai ridicat, în special datorită prezenței RMGC în localitate. Comunele Albac și Bistra au potențialul fondului construit cel mai ridicat ceea ce demonstrează un ritm ridicat al construcțiilor ceea ce sugerează o viabilitate foarte bună a acestor comune. Trebuie menționat însă că parte din construcțiile noi sunt ale populației plecate în străinătate, în special în Bistra, care mandatează pe cineva din țară să le ridice locuințele, urmând ca ei să se întoarcă ulterior când situația în România s-ar îmbunătăți.

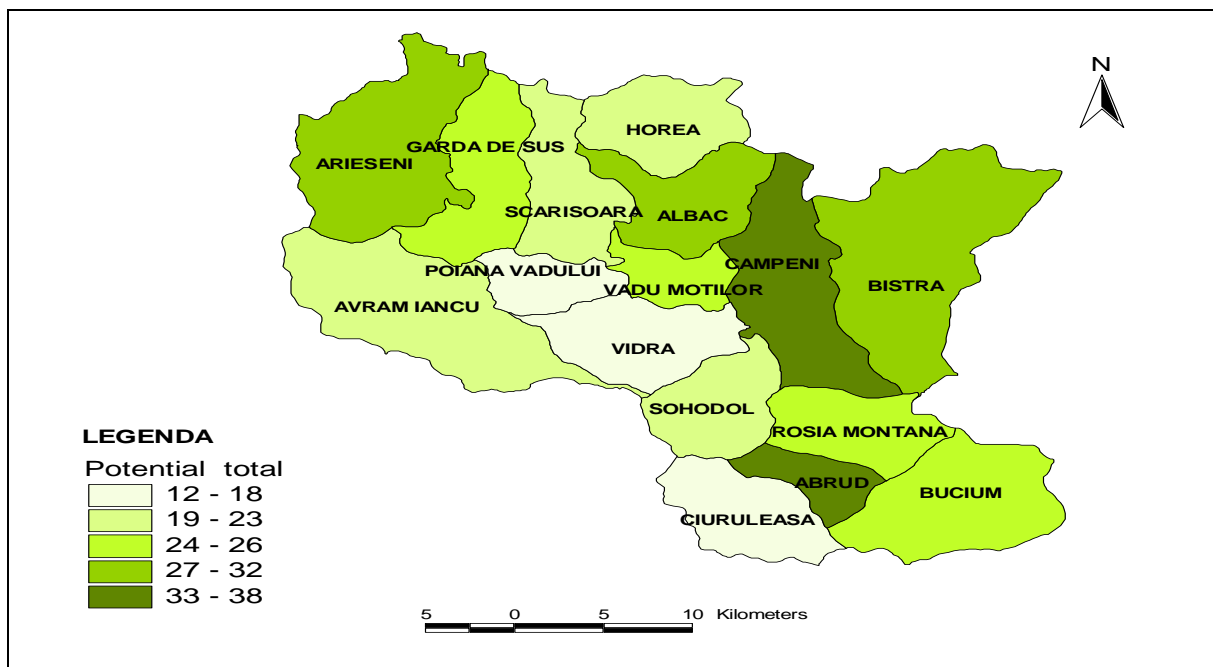

Fig.16. Potențial general la nivel de UAT în Țara Moților

CAP. 8. CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

În privința *perspectivelor de viitor* în ceea ce privește dezvoltarea în Țara Moților putem să facem următoarele *recomandări*:

În primul rând, trebuie limitată cât mai mult migrația în afara zonei pentru a stăvili creșterea riscurilor demografice în zonă (feminizarea, îmbătrânirea populației etc.) care grăbesc regresia economică a zonei prin emigrarea selectivă a populației tinere care duce la scăderea vitalității regiunii, dar și migrația spre zonele de vale, ceea ce duce la depopularea versanților și face dificilă exploatarea resurselor acestora. Acesta se poate realiza prin adoptarea cât mai rapid a unor măsuri eficiente de dezvoltare economică și de îmbunătățire a infrastructurii. De exemplu comunele de pe valea Arieșului Mic au cunoscut o depopulare masivă (-33% în Vidra și -27,2% în Avram Iancu din 1992 până în 2011) ca urmare și a infrastructurii deficitare, drumul județean ce străbate comunele Vidra și Avram Iancu fiind

reparat și modernizat abia în 2007. În schimb, măsurile adecvate luate de autoritățile din Albac au ajutat la dezvoltarea semnificativă a turismului rural în comună, astfel că în 2011 Albacul este comuna cu sporul migratoriu pozitiv cel mai mare din zonă de 0,6 %.

În al doilea rând, în viziunea noastră, proiectul Roșia Montană, în forma sa actuală nu trebuie implementat dintr-o serie de motive din care capitale sunt: *distrugerea unui dintre cele mai importante situri arheologice miniere din Europa; riscurile majore de accident de mediu; beneficiile foarte mici ale statului român în comparație cu practicile internaționale din domeniul resurselor de subsol; durabilitatea redusă a proiectului* ce face ca beneficiile economice în zonă să fie pe o perioadă relativ scurtă (circa 16 ani), afectând semnificativ mediul și limitând șansele unei dezvoltări ulterioare, încălcând astfel principiul de dezvoltare durabilă; *riscurile economice*, compania „junior”, RMGC, având nevoie de împrumuturi masive pentru a începe exploatarea, existând un risc ridicat de falimentare a companiei, legat și de limita de profitabilitate a rezervelor de la Roșia Montană și de fluctuațiile prețului aurului, ceea ce ar lăsa statul român în situația de a plăti în mare parte pentru ecologizarea zonei și pentru monitorizarea în continuare a instalațiilor tehnologice și a imensului iaz de decantare; *crearea unui precedent* pentru celelalte perimetre miniere concesionate, ce așteaptă să fie deschise: Bucium, Certej (care este în fază avansată de aprobare), Băița-Crăciunești, Brad etc.

În al treilea rând, turismul este o activitate viabilă în zonă urmare a unui număr mare de tracții turistice naturale și antropice, însă viabilitatea activităților turistice depinde în mod direct de efortul pe care îl depun deținătorii de pensiuni locale în eficientizarea acestei activități: atâta timp cât turismul este tratat de aceștia ca activitate secundară veniturile vor fi în concordanță. Faptul că activitatea turistică poate să aducă venituri considerabile o dovedesc existența pensiunilor „dubluri”, adică a unor noi pensiuni deschise de aceeași familie. Exemple edificatoare în acest sens sunt Pensiunea Tibiana și Poiana Verde; Cabana Ancuța și Pensiunile Steaua Arieșului și Perla Arieșului din Albac, Pensiunea Dobra și Dobra sub Munte (Gârda), Cabana Pădurarului, Cabana Runc (Scărișoara) și Cabana Lihoc (Sohodol), în Arieșeni fiind o altă serie de astfel de „dubluri”: Vârtop I și II, La Milu I și II, Casa Alina și C.I.E.P.S., Vila Vank și Saara Vank (au și o mică pensiunea în comuna Horea de unde sunt originari, numită Pădurea Verde), Pensiunea Aurora și Cabana Mai Treceți pe Aici, Cabana Ada I și II, Pensiunea Mocan Ioan și Pensiunea Valea Brazilor, Pensiunea Simona și Simona Vârtop, iar proprietarii Cabanei Art și cei ai a pensiunilor Iuliana și Ovidiu au pensiuni și în afara zonei studiate.

Viabilitatea turismului depinde în mare măsură și de gradul de implicare al autorităților locale și județene în promovarea și susținerea acestei activități. Proiectele de dezvoltare a unor noi domenii schiabile cum sunt cele de la Arieșeni, Gârda de Sus și Horea ar reprezenta un impuls extraordinar dat dezvoltării turismului în zonă cu condiția ca acestea să nu fie tergiversate 20 de ani ca și în cazul proiectelor anterioare de la Arieșeni. De asemenea dezvoltarea turistică poate fi semnificativ afectată în cazul deschiderii proiectului RMGC și în situația adâncirii crizei economice mondiale, turismul fiind întotdeauna printre cele mai afectate domenii în cazurile de recesiune economică. Bineînțeles o activitate turistică de succes presupune și un bun management în aceea ce privește gradul de afectare a atracțiilor turistice de către fluxul turistic și al gradului de poluare creat de aceștia prin deșeurile lăsate.

În al patrulea rând agricultura și exploatarea pădurii vor rămâne domeniile principale de activitate al locuitorilor în viitorul apropiat și mediu, cu mențiunea că defrișarea trebuie controlată și organizată și trebuie făcută doar în areale în care rolul de protecție al pădurii nu este prioritar și trebuie obligatoriu urmate de reîmpăduriri sistematice, astfel în curând locuitorii vor rămâne fără sursa lor principală de venit, iar peisajul ca valoare turistică se va distruge. De asemenea trebuie optimizată exploatarea agricolă prin luarea a o serie de măsuri dintre care menționăm: *mărirea dimensiunii exploatărilor / gospodăriilor agricole din zonă, îmbunătățirea dotării tehnice a gospodăriilor populației, profesionalizarea și educarea agricultorilor, promovarea pluriactivității în gospodării, comercializarea produselor agricole și intensificarea susținerii financiare a agriculturii montane*. Un pas important în această direcție o reprezintă și gradul de accesare al programelor de finanțare cum este și FEADR, prin care prin Măsura 141 se acordă sprijin public nerambursabil de 1.500 de Euro/an/fermă de semi-subzistentă pentru o perioadă de cinci ani. Cele mai numeroase proiecte pentru care s-a obținut finanțare până în prezent pe această măsură sunt în Albac-83, Arieșeni- 80 și Gârda de Sus -76.

În final, trebuie să menționăm că deși dezvoltarea economică în Țara Moților a fost centrată până în prezent pe patru axe principale: *exploatarea minieră, creșterea animalelor, exploatarea pădurii și turismul*, ea nu trebuie să se limiteze la aceasta, o mare importanță în dezvoltarea viitoare va fi capacitatea autorităților și a comunităților locale de a gândi și a acționa „out of the box”, adică în afara tiparelor, de a *inova*, de a se adapta și de a accepta proiecte și investiții și din alte domenii cum este de exemplu *cel al energiei (ex: proiectul parcului eolian de la Avram Iancu și proiectul microhidrocentralei de la Bistra)*.

CONTRIBUȚII PROPRII

Contribuțiile originale ale autorului la realizarea cercetării sunt următoarele:

1. s-a calculat potențialului demografic utilizând, acolo unde a fost posibil, datele cele mai recente (2010 și chiar și datele preliminare ale recensământului populației din 2011) și s-au actualizat datele privind infrastructura în zonă utilizând din nou datele cel mai recente (2010) pentru a porni studiul nostru de la date cât mai apropiate de realitate, multe studii efectuate în domeniul dezvoltării fiind deja depășite deoarece datele folosite în aceste studii sunt relativ vechi (în multe cazuri de cel puțin 5 ani) sau unele chiar utilizând date eronate, de exemplu suprafețele comunelor Poiana Vadului și Arieșeni sunt eronate, deci calculele ce fac referire la suprafață sunt și ele eronate (Poiana Vadului este trecută cu suprafața de 6905ha când ea în realitate are cea mai mică suprafață din regiune cu 2905ha iar Arieșeni este trecută cu suprafața de 3322ha când ea în realitate ea are 7322ha);
2. s-a calculat potențialul turistic total la nivel de UAT prin adunarea punctajelor obținute de unitățile administrative *pentru potențialul turistic general* (în urma inventarierii pentru prima dată pe UAT și la nivel de regiune a atracțiilor turistice naturale și antropice) și cele obținute pentru *potențialul turistic al bazei materiale turistice* (în urma cercetărilor pe teren în care s-a pus accent pe o cât mai detaliată inventariere a unităților de cazare s-a putut stabili că în Țara Moșilor există 211 unități de cazare –prin comparație pe pagina Ministerului Dezvoltării Regionale și Turismului se constată că pe anul 2011, există doar 50 de structuri turistice cu funcțiune de cazare clasificate- realizat tot pentru prima dată pe UAT și la nivel de regiune);
3. s-a analizat, pe baza interviurilor efectuate motivația și caracteristicilor investitorilor în turismul rural din regiune- pentru prima dată în regiune;
4. s-a analizat rolul vecinătății și al rețelelor sociale în propagarea difuziei turistice - pentru prima dată în regiune;
5. s-a evidențiat rolul politicii în dezvoltarea regiunii prin urmărirea opțiunilor electorale pe ultimii 20 de ani în regiune, urmărindu-se măsura în care aceste opțiuni au favorizat sau au defavorizat implementarea unor proiecte în regiune. De exemplu în cazul Roșia Montană, indeciziile politice au dus la stagnare și chiar descreștere economică în ultimii 20 de ani a zonei studiate – abordare originală;

6. în urma unor cercetări amănunțite s-a realizat pentru prima dată un grafic cu principalilor investitori în domeniul exploatării aurului în România pentru a evidenția faptul că cazul Roșia Montană nu este unul singular în țara noastră;
7. s-a calculat potențialul de inovație al comunităților, și s-a evidențiat rolul acestuia în dezvoltare prin analizarea modului în care a avut loc difuzia turismului în Țara Moților și a gradului de accesare al programelor de finanțare la nivel de UAT-abordare originală;
8. s-a realizat calculul potențialului socio-economic la nivel de UAT în Țara Moților prin metoda bonității și analiza SWOT tot la nivel de UAT pentru a stabili nivelul de dezvoltare al UAT-urilor din Țara Moților;
9. în final, prin analizele efectuate pe multiple paliere s-au evidențiat elementele care au favorizat dezvoltarea și cele care au acționat ca un baraj în calea acesteia, iar pe baza acestor date concrete s-au făcut recomandări privind dezvoltarea ulterioară a zonei;

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. **Abrudeanu, I.R.** (1928), *Moții, calvarul unui popor eroic dar nedreptățit*. Studiu istorico-politic, Edit. Cartea Românească, București.
2. **Alexandru, Diana** (2009), *Modificări structurale ale spațiului rural din România ca urmare a implementării programului cu finanțare europeană Sapard, Teză de doctorat*, UBB, Facultatea de Geografie, Cluj-Napoca.
3. **Apolzan, Lucia** (1943), *Sate crânguri din Munții Apuseni. Observații asupra așezării lor sociale*, „Sociologia românească”, an V, nr.1-6, Edit. Ramuri, Craiova.
4. **Benedek, J.** (2004), *Amenajarea teritoriului și dezvoltarea regională*, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
5. **Benedek, J., Dezsi, Ș.** (2006), *Analiza socio-teritorială a turismului rural din România din perspectiva dezvoltării regionale și locale*, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
6. **Boțan, C. N.** (2008), *Țara Moților. Studiu de geografie regională*. Teză de doctorat, UBB, Facultatea de Geografie, Cluj-Napoca.
7. **Bran, P.** (coord.), *Dimensiunea economică a impactului de mediu Studiu de caz Roșia Montană*, <http://www.biblioteca-digitala.ase.ro/biblioteca/carte2.asp?id=355&idb=22>
8. **Ciangă, N.** (1991), *Un model de cuantificare a potențialului și bazei materiale turistice din regiunea montană*, Studia Universitatis „Babeș-Bolyai”, Geographia, XXXVI, 1, Cluj-Napoca.
9. **Ciangă, N., Dezsi, Șt.** (2005), *Turismul rural – aspecte teoretice și conceptuale*, Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Geographia, L, nr. 2, Cluj-Napoca.
10. **Cocean, P., Gabriela Rotar, Ipatiov, F.** (1996), *Geografia socială- Ramură de bază a geografiei umane*, Studii și cercetări de geografie, t. XLIII, București.

11. **Cocan, P., Boțan, C.N.** (2005), *Specificitatea individualizării spațiale a Țării Moșilor*, Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Geographia, Nr.1, Cluj-Napoca.
12. **Dudley, E.** (1993), *The Critical Villager. Beyond community participation*, Edit. Routledge, London and New York.
13. **Dumitru, S., Stanculescu Manuela Sofia, Berevoescu, I., Tufiș, C.,** (2000), *Satele României: dezvoltare, sărăcie și capital social*, București, <http://sites.google.com/site/dumitrusandu>.
14. **Dumitru, S., Voineagu, V., Panduru Filofteia** (2009), *Dezvoltarea comunelor din România*, București, <http://sites.google.com/site/dumitrusandu>.
15. **Erchedi Nicoleta** (2011), *The Elections of Mayors in "Moșilor Land", Alba County, in 1996, 2000, 2004, 2008*, Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Geographia, LVI, Nr.1, Editura Studia, Cluj-Napoca.
16. **Erchedi Nicoleta** (2011), *The Risks and the Alternatives of Roșia Montană Mining Project*, în vol. Conferinței internaționale "Roșia Montană în istoria universală", Cluj-Napoca.
17. **Ganea, I.V.** (2006), *Organizarea spațiului geografic și a agrementului de tip „outdoor” în Munții Apuseni*, Edit. Napoca Star, Cluj-Napoca.
18. **Ilieș, M.** (2007), *Amenajare turistică*, Edit. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca.
19. **Ludușan N.** (2005), *Potențialul aurifer al Munților Metaliferi*, GEO 2005 Proceedings of The Annual Scientific Session and Field Trip Guide, Roșia Montană, 20-21 May 2005, http://www.geo.edu.ro/sgr/mod/downloads/files/GEO2005_Proceedings.pdf
20. **Muntele, I.** (2004), *Geografie culturală. Note de curs*, Iași.
21. **Neményi, Ágnes** (1996), *Sociologie Rurală, Note de curs*, Cluj-Napoca.
22. **Panaite, Lucia** (1974), *Metodologia cercetării economico-geografice*, Centrul de multiplicare al Universității din București, București.
23. **Pascaru, M.** (2006), *The entrepreneurship. A Post-Modern Urbanization Vector. Inquires in the Apuseni Mountains (Alba County, Romania)* Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Sociologia, LI, 2, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
24. **Petrea Rodica** (2004), *Turismul rural în Munții Apuseni*, Edit. Universității din Oradea, Oradea.
25. **Plăiaș, I.** (1994), *Agricultura montană-societate: un necesar contract posibil: Munții Apuseni*, Libris, Cluj-Napoca.
26. **Pop, Gr. P.** (1992), *România. An Electoral Geography (September-October, 1992)*, Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Geographia, 1-2, Cluj-Napoca.
27. **Pop, Gr. P., Benedek, J.** (1996), *Satele mici din România și specificul activității lor*, Studia Universitatis „Babeș-Bolyai”, Geographia, XLI, 1-2, Cluj-Napoca.
28. **Pop, Gr. P.** (2001), *România. Geografie Electorală (noiembrie-decembrie, 2001)*, Revista Română de Geografie Politică, Anul III, nr. 1, Edit. Universității din Oradea.
29. **Popa-Necșa, V.** (1930), *Privire asupra agriculturii și industriei din Țara Moșilor*, extras din "Buletinul Ministerului Agriculturii și Domeniilor" Vol.IV-V, nr.7-10, Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, București.
30. **Popa, N.** (2000), *Tipuri de așezări în Țara Hațegului*, Edit. Brumaru, Timișoara.
31. **Pușcaș Angelica, Nicoară, L.** (2000), *Factorul geografic ca premisă în individualizarea istorică a țărilor*, Studia Universitatis „Babeș-Bolyai”, Geographia, XLV, 1, Cluj-Napoca.

32. **Rogers, E. M.** (1983), *Diffusion of Innovations*, Third Edition, Edit. The Free Press, New York
33. **Rogers, E. M.** (1995), *Diffusion of Innovations*, Forth Edition, Edit. The Free Press, New York
34. **Rotariu, T. I., Semeniuc, Maria, Mezei, E.** (1996), *Recensământul din 1857: Transilvania*, Edit. Staff, București.
35. **Rotariu, T. I., Semeniuc, Maria, Mezei, E.** (1997), *Recensământul din 1880: Transilvania*, Edit. Staff, București.
36. **Rotariu, T. I., Semeniuc, Maria, Mezei, E.** (1999), *Recensământul din 1900: Transilvania*, Edit. Staff, București.
37. **Rotariu, T. I., Semeniuc, Maria, Mezei, E.** (1999), *Recensământul din 1910: Transilvania*, Edit. Staff, București.
38. **Rotariu, T. I., Semeniuc, Maria, Mezei, E.** (2002), *Recensământul din 1941: Transilvania*, Edit. Staff, București.
39. **Rotariu, T. I., Semeniuc, Maria, Mezei, E.** (2004), *Recensământul din 1850: Transilvania*, ed. a2-a, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
40. **Rotariu, T.** (2004), *Riscuri demografice*, în *Riscuri și catastrofe*, Editor Sorocovschi, V., vol.III, Edit. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca.
41. **Stamp, J.** (1934), *Technique for Accomodation*, *The Rotarian*, vol. 44, No. 4, Edit. Rotary International, Evanston
42. **Stana Doina** (2005), *Turism rural și agroturism*, Edit. Rustic, Aghireșu-Fabrici.
43. **Stănică, V. I.** (2006), *Impactul codurilor administrativ-teritoriale în organizarea spațiului geografic și amenajarea teritoriului național, în epoca modernă și contemporană*, Teză de doctorat, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Facultatea de Geografie, Cluj-Napoca.
44. **Suciu, C.** (1967), *Dictionar istoric al localităților din Transilvania*, Edit. Academiei R.S.R., București.
45. **Surd, V.** (1991), *Traditional form of organizing Geographical Space in Transylvania. The „Lands”*, *Studia Universitatis „Babeș –Bolyai”*, Geographia, XXXVI, 2, Cluj-Napoca.
46. **Surd, V.** (1993), *Așezările din bazinul montan al Arieșului. Studiu de geografie aplicată*, Edit. Interferențe, Cluj-Napoca.
47. **Surd, V.** (1993), *Introducere în geografia rurală*, Interferențe, Cluj-Napoca.
48. **Surd, V.** (2001), *Geodemografia*, Edit. Presa Universitară Clujană, Cluj-Napoca.
49. **Surd, V.** (2003), *Geografia așezărilor*, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
50. **Surd, V., Zotic, V., Erchedi Nicoleta, Ponogea, S.** (2004), *Riscul demografic în Munții Apuseni*, în vol. Colocviului Național de Geografia Populației și Așezărilor Umane, ediția a XIV-a, 4-6 iunie, Edit. Mirton, Timișoara.
51. **Tamaș-Bădescu, S.**, (2010) *Contribuții privind geologia economică a aurului din România*, Teză de doctorat-Rezumat, București.
52. **Thomson, I.** (2003) *Innovation and re-ruralisation in Haute Maurienne, France*, în *Innovations in Rural Areas*, 4e colloque franco-britannique de Géographie rurale, Worcester 2002, Presses Universitaires Blaise Pascal, Clermont-Ferrand.
53. **Totelecan, Silviu G.** (2003), *Vecinătatea în Munții Apuseni –Disoluții comunitare-*, Edit. Napoca Star & Argonaut, Cluj-Napoca.
54. **Vedinaș, T.** (2001), *Introducere în sociologia rurală*, Edit. Polirom, Cluj-Napoca.

55. **Vedinas, T.** (2006), *Rural Communities and Development Projects*, Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Sociologia, Li, 2, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
56. **Vert, C.** (1995), *Analiza geodemografică. Manual Practic*. Edit. Mirton, Timișoara.
57. **Vinze, Maria** (2002), *Opportunities and threats of rural development in Transylvania*, The 2nd International Conference "Rural Space and Regional Development" Cluj- Napoca – Micești – Vadu Izei –Baia Mare.
58. **Vincze, Maria** (2000), *Dezvoltarea regională și rurală, Idei și practici*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
59. **Wejnert, Barbara** (2002), *Integrating Models Of Diffusion Of Innovations : A Conceptual Framework*, Annu. Rev. Sociol., 28, Edit. Annual Reviews.
60. *** *Evaluarea riscurilor asociate barajului aferent Sistemului Iazului de Decantare Corna*, raport al Institutului Norvegian de Geotehnică,, 27 Aprilie 2009, http://www.mmediu.ro/protectia_mediului/rosia_montana/februarie_2011/Vol.-3_Rapoarte-si-Studii-Aditionale/Anexa_NE_Cap-7_01_Raport_NGI.pdf
61. *** *Fourth Quarter Report*, Gabriel Resources Ltd, Toronto, Canada: March 11, 2010
62. *** *Ordonanța 7 din 19 ianuarie 2006 (Ordonanța 7/2006) privind instituirea Programului de dezvoltare a infrastructurii din spațiul rural*, [http://www.legestart.ro/Ordonanta-7-2006-instituirea-Programului-dezvoltare-infrastructurii-spatiul-rural-\(MTc4Mzg4\).htm](http://www.legestart.ro/Ordonanta-7-2006-instituirea-Programului-dezvoltare-infrastructurii-spatiul-rural-(MTc4Mzg4).htm)
63. *** *Plan Urbanistic Zonal, Zona Industrială Roșia Montană*, Vol.1, 2006
64. *** (2006) *Proiect de dezvoltare turistică și a domeniului schiabil, zona Arieșeni, județul Alba*, realizat de Transcablu SRL, http://www.cjalba.ro/wp-content/uploads/2011/06/Dezvoltare_Arieseni.pdf
65. *** *Raport de Mediu pentru Modificare Plan Urbanistic Zonal pentru zona de dezvoltare industrială S.C. Roșia Montană Gold Corporation S.A. – Roșia Montană , S.C. AMEC Earth & Environmental S.R.L.,Romania*, August 2007,<http://www.rmgc.ro/proiectul-rosia-montana/mediu/raportul-de-mediu-pentru-puz-rosia-montana.html>
66. *** *Raport de securitate , Beneficiar : Rosia Montana Gold Corporation,Executant: SC Ocon Ecorisc SRL Loc. Turda Jud. Cluj*, 2006, [http://www.mmediu.ro/protectia_mediului /rosia_montana /rosia_montana.htm](http://www.mmediu.ro/protectia_mediului/rosia_montana/rosia_montana.htm)
67. *** *Technical Report On The Rosia Montana Gold Project Transylvania, Romania*, Gabriel Resources Ltd., March 4, 2009

Site-uri accesate (selecție)

68. *** <http://www.sociologieromânească.ro>
69. ***<http://www.acad.ro>
70. ***<http://www.alba.insse.ro/cmsalba>
71. ***<http://www.apdrp.ro>
72. ***<http://www.beclocale2008.ro>
73. ***<http://www.carpathiangold.com>
74. ***<http://www.ccne-ethique.fr>
75. ***<http://www.cncsis.ro/>

76. ***<http://www.crc-ro.com>
77. ***<http://www.crj.ro>
78. ***<http://www.egoldfields.com>
79. ***<http://english.mal.hu>
80. ***<http://www2.essex.ac.uk>
81. ***<http://www.eurogold.com.au>
82. ***<http://www.international.icomos.org>
83. ***<http://www.maap.ro/>
84. ***<http://www.madr.ro>
85. ***<http://www.mct.ro>
86. ***<http://www.mdrt.ro/>
87. ***<http://www.mmediu.ro>
88. ***<http://www.parcapuseni.ro>
89. ***<http://www.petrooneenergy.com>
90. ***<http://www.proiect-apuseni.org>
91. ***<http://www.realitatea.net>
92. ***<http://rosiamontana.org>
93. ***<http://sites.google.com/site/dumitrusandu/>